

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe Bilim Dalı

Doktora Tezi

**Riskten Korunma Muhasebesi ve Finansal
Tablolarda Raporlanması**

Ash TÜREL
2502040139

Tez Danışmanı: Doç.Dr.Yakup SELVİ

İstanbul
Haziran 2008

“Riskten Korunma Muhasebesi ve Finansal Tablolarda Raporlanması”

Ash TÜREL

ÖZ

İşletmeler faaliyetlerini sürdürürken çeşitli piyasa riskleri ile karşılaşmaktadır. İşletmelerin bu risklerden korunmak amacıyla kullandıkları tekniklerden bir tanesi de türev ürün sözleşmeleridir. Riskten korunmak amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmelerinden elde edilecek kazanç ya da kayıpların hangi dönemde raporlanacağı, riskten korunma muhasebesinin konusunu oluşturmaktadır. Riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapılmaması, kazanç veya kayıpların farklı dönemlerde gelir tablosunda raporlanmasıyla kârın dönemler itibariyle dalgalanması sonucunu doğrulabilir. Bu çalışmada riskten korunma muhasebesi teorik olarak incelendikten sonra, riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir. Riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili olarak gelinen son durumu ortaya koymak amacıyla yeni bir araştırma yapılmış, ayrıca riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapan bir bankada vak’a çalışmasına yer verilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, reel sektör şirketleri ve bankaların ülkemiz muhasebe mevzuatında yer alan riskten korunma muhasebesi için gerekli koşulları yerine getiremedikleri için riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapamadıkları belirlenmiştir. Ayrıca vak’a çalışmasının yapıldığı bankanın riskten korunma muhasebesini uygulamasına rağmen, riskten korunma muhasebesi koşullarını yerine getirmekte zorlandığı tespit edilmiştir.

“Hedge Accounting and Hedge Accounting Reporting in Financial Statements”

Ash TÜREL

ABSTRACT

Companies face with several market risks while operating their businesses. Derivative contracts are one of the techniques that companies used to hedge their risks. Reporting periods of gains or losses from the derivative contracts, which are used to hedge risks, covers the topic of hedge accounting. In absence of particular hedge accounting, gains and losses on transactions that provide effective economic hedges might be recognized in income in different periods may create income statement volatility. In this study, I conceptually examined the hedge accounting, and reviewed current studies about the application of hedge accounting in Turkey. In order to expose the current situation about the application of hedge accounting in Turkey, I conducted a new research. Moreover, a case study about a bank which applies hedge accounting is presented.

The results indicate that non-financial companies and banks in Turkey, were not able to report according to hedge accounting since they could not meet the requirements related to hedge accounting in Turkish accounting regulation. Furthermore it was observed that the bank had difficulties to fulfill the requirements of hedge accounting even it was applying hedge accounting.

ÖNSÖZ

Her geçen gün daha entegre hale gelen dünya ekonomisinde, değişen rekabet koşulları karşısında faaliyet gösteren finansal kurumlar ve reel sektör işletmeleri, gerek yerel, gerekse uluslararası piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler sonucu başta kur riski olmak üzere farklı nitelik ve boyuttaki piyasa riskleri ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İşletmeler bu risklerden korunmak amacıyla yeni teknik ve finansal araçlar kullanmakta olup, bu finansal araçların başında da türev ürün sözleşmeleri gelmektedir.

Türev ürün sözleşmelerinin karmaşık yapısı uluslararası düzenleyici otoriteler tarafından uzun süren çalışmalar yapılmasını gerektirmiştir. Bu çalışmanın amacı, riskten korunma yöntemlerinden türev ürün sözleşmelerine ilişkin değerlendirme gününde ortaya çıkan kazanç ya da kayıpların finansal tablolarda nasıl raporlanması gerektiğini incelemektir. Yapılan literatür çalışması sonucunda bu konuyla ilgili tespit edilen araştırmalardan riskten korunma muhasebesinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 (İMKB-100) Endeksinde yer alan reel sektör şirketleri tarafından uygulanmasını içeren araştırma detaylı olarak incelenmiştir. Bu tez çalışması kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının riskten korunma muhasebesi uygulamalarını tespit eden bir araştırma yapılmış ve iki araştırmanın sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu tez çalışmasında riskten korunma muhasebesinin uyguladığını açıklayan bankalardan biri olan ABC Bankası’nda geliştirilen bir vak’a çalışması ile bu bankanın riskten korunma muhasebesini standartlara uygun bir şekilde uygulayıp uygulamadığı ve uygularken yaşadığı problemlerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren ve destek olan danışman hocam Doç.Dr.Yakup SELVİ’ye, çalışma boyunca konu ile ilgili olarak katkılarını esirgemeyen Prof.Dr.Göksel YÜCEL ve Prof.Dr.Recep PEKDEMİR’e, vak’a yazımı konusunda bana destek veren sayın hocam Prof.Dr.Mustafa A. AYSAN’a ve yetişmemde emeği olan tüm anabilim dalı hocalarıma, aileme ve eşime çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSK KAVRAMI VE RİSKTEN KORUNMA YÖNTEMLERİ

1.1.Riskin Tanımı	4
1.2.Riskin Sınıflandırılması	6
1.2.1.Sistematik Risk.....	6
1.2.2.Sistematik Olmayan Risk	8
1.3.Riskten Korunma Yöntemleri	12
1.3.1.Sigorta.....	13
1.3.2.Aktif-Pasif Yönetimi.....	14
1.3.3.Türev Ürün Sözleşmeleri	14
1.3.3.1.Forward Sözleşmeleri.....	17
1.3.3.2.Futures Sözleşmeleri	18
1.3.3.3.Opsiyon Sözleşmeleri.....	19
1.3.3.4.Swap Sözleşmeleri	21

İKİNCİ BÖLÜM
RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ, RİSKTEN KORUNMA
MUHASEBESİ İLE İLGİLİ KOŞULLAR ve RİSKTEN KORUNMA
MUHASEBESİNİN FİNANSAL TABLOLARDA RAPORLANMASI

2.1.Riskten Korunma Muhasebesi.....	28
2.2.Riskten Korunma Türleri.....	35
2.2.1.Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma.....	37
2.2.2.Nakit Akış Riskinden Korunma.....	41
2.2.3.Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma .	49
2.3.Riskten Korunma Muhasebesi ile İlgili Koşullar	50
2.3.1.Belgelendirme.....	55
2.3.2.Riskten Korunmanın Etkin Olması	57
2.3.3.Nakit Akış Riskinden Korunmada Tahmini İşlemin Gerçekleşme İhtimalinin Yüksek Olması.....	58
2.3.4.Etkinliğinin Güvenilir Olarak Ölçülebilmesi	59
2.3.5.Riskten Korunmada Sürekli Etkinlik Olması.....	59
2.4.Riskten Korunma Muhasebesi ile İlgili Finansal Tablolarda Yapılması Gereken Açıklamalar	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN BELİRLENMESİ ve RİSKTEN
KORUNMADA SÜREKLİ ETKİNLİK

3.1.Gerçeğe Uygun Değer Tanımı	64
3.2.Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi	66
3.3.Riskten Korunmanın Etkin Olması	70
3.3.1.Riskten Korunma Etkinliği	70
3.3.1.1.Beklenen Etkinlik Testi	72
3.3.1.2.Geriye Dönük Etkinlik Testi.....	74
3.3.2.Riskten Korunma Etkinliğini Ölçme Yöntemleri	75

3.3.2.1.Kritik Koşullar Yöntemi	76
3.3.2.2.Delta Oranı Yöntemi	77
3.3.2.3.Regresyon Analizi Yöntemi	79
3.3.2.4.Senaryo Analizi Yöntemi.....	83
3.3.2.5.Değişkenlik Riskini Düşürme Yöntemi.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN

UYGULANMASI ve ABC BANKASI VAK’ASI

4.1.Riskten Korunma Muhasebesinin Ülkemizde Uygulanması ile İlgili	
Yapılmış Çalışmalar	86
4.1.1.Finansal Araçların Türkiye’deki Bankalarda Kullanımına Yönelik	
Bir Araştırma.....	87
4.1.2.Türev Ürün Sözleşmelerinin ve Riskten Korunma Muhasebesinin	
Türkiye’deki Bankalarda Kullanımına Yönelik Bir Araştırma.....	88
4.1.3.İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımına	
Yönelik Bir Araştırma.....	89
4.1.4.Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından	
Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından	
Değerlendirilmesi.....	89
4.2.Riskten Korunma Muhasebesinin Türk Bankacılık Sektörü Tarafından	
Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma	96
4.2.1.Araştırmanın Amacı.....	96
4.2.2.Araştırmanın Kapsamı.....	96
4.2.3.Veriler Toplama Yöntemi	96
4.2.4.Verilerin Analizi.....	97
4.3.Riskten Korunma Muhasebesinin Reel Sektör ve Bankacılık Sektörü	
Tarafından Uygulanmasının Karşılaştırılması	106
4.4.Riskten Korunma Muhasebesinin Ülkemizde Uygulanması ile İlgili Bir	
Vak’a Çalışması.....	112
4.4.1.Banka Hakkında Genel Bilgiler	113

4.4.2.Vak'a	116
4.4.3.Vak'anın Analizi	124
SONUÇ	126
KAYNAKÇA	133
EKLER	140
ÖZGEÇMİŞ	152

Tablolar Listesi

Tablo-1	: Riskten Korunma Yöntemleri ve Korunulan Riskler.....	13
Tablo-2	: A İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları-1.....	30
Tablo-3	: A İşletmesinin 01.01.2007-30.06.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-A.....	31
Tablo-4	: A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu-A..	31
Tablo-5	: A İşletmesinin 01.01.2007-31.08.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-A.....	31
Tablo-6	: A İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları-2...	32
Tablo-7	: A İşletmesinin 01.01.2007-30.06.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-B.....	33
Tablo-8	: A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu-B..	33
Tablo-9	: A İşletmesinin 01.01.2007-31.08.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-B.....	34
Tablo-10	: Standartlardaki Riskten Korunma Muhasebesinin Tanımının Karşılaştırılması.....	35
Tablo-11	: Standartlardaki Riskten Korunma Türlerinin Karşılaştırılması.....	36
Tablo-12	: Türkiye’de Yayınlanan Standartlardaki Riskten Korunma Türleri.....	37
Tablo-13	: B İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları.....	39
Tablo-14	: B İşletmesinin 01.01.2007-30.09.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu.....	39
Tablo-15	: B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa).....	40
Tablo-16	: B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa).....	40
Tablo-17	: B İşletmesinin 01.01.2007-31.10.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu.....	41

Tablo-18	: Bazı Riskten Korunma İşlemleri ve Bu İşlemler Sonucu Ertelenen Kazanç veya Kayıpların Gelir veya Gider Olarak Kayda Alınma Tarihi.....	43
Tablo-19	: C İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları.....	45
Tablo-20	: C İşletmesi 01.01.2006-31.12.2006 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu.....	45
Tablo-21	: C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa).....	46
Tablo-22	: C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa).....	46
Tablo-23	: C İşletmesinin 01.01.2007-30.06.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu.....	47
Tablo-24	: C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa).....	48
Tablo-25	: C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa).....	48
Tablo-26-A	: FAS-133'te Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	51
Tablo-26-B	: IAS-39'da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	51
Tablo-26-C	: SPK Seri:XI No:19'da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	53
Tablo-26-D	: SPK Seri:XI No:25'te Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	53
Tablo-26-E	: BDDK Standardında Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	54
Tablo-26-F	: TMS-39'da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları.....	54
Tablo-27	: D İşletmesinin Riskten Korunma Aracı ve Riskten Korunan Kaleminin Gerçeğe Uygun Değerlerindeki Değişimler-1.....	77

Tablo-28	: D İşletmesinin Riskten Korunma Aracı ve Riskten Korunan Kaleminin Gerçeğe Uygun Değerlerindeki Değişimler-2.....	78
Tablo-29	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı.....	90
Tablo-30	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri.....	91
Tablo-31	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar.....	92
Tablo-32	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları.....	93
Tablo-33	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapmışlar mı?.....	93
Tablo-34	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebini Açıklamışlar mı?.....	94
Tablo-35	: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama.....	95
Tablo-36	: Mevduat Bankalarının Türleri.....	97
Tablo-37	: Mevduat Bankalarının Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı.....	98
Tablo-38	: Mevduat Bankalarının Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri.....	99
Tablo-39	: Mevduat Bankaları Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar.....	100
Tablo-40	: Mevduat Bankalarının Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları.....	101
Tablo-41	: Mevduat Bankaları Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapmışlar mı?.....	102
Tablo-42	: Mevduat Bankaları Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebini Açıklamışlar mı?.....	103
Tablo-43	: Mevduat Bankalarının Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama.....	104

Tablo-44	: Mevduat Bankalarının 2005 ve 2006 Yıllarında Taraf Oldukları Türev Ürün Sözleşmelerine Ait İşlem Hacimleri.....	106
Tablo-45	: Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı.....	107
Tablo-46	: Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri.....	108
Tablo-47	: Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar.....	108
Tablo-48	: Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları.....	109
Tablo-49	: Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapılıyor mu?.....	110
Tablo-50	: Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebi Açıklanmış mı?.....	110
Tablo-51	: Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama.....	111
Tablo-52	: ABC Bankası'nın 31 Aralık 2005 Tarihli Konsolide Bilançosu.....	114
Tablo-53	: ABC Bankası'nın 2005 Yılı Konsolide Gelir ve Gider Kalemleri.....	115
Tablo-54	: ABC Bankası'nın 31 Aralık 2005 Tarihli Kısmi Bilanço Dışı Yükümlülükler Tablosu.....	116
Tablo-55	: ABC Bankası'nın 31 Aralık 2005 Tarihli Kısmi Konsolide Bilançosu.....	117
Tablo-56	: ABC Bankası'nın Mevduatlarının Vade Yapısı.....	118
Tablo-57	: ABC Bankası'nın Kredilerinin Vade Yapısı.....	118
Tablo-58	: ABC Bankası'nın Aldığı Kredilerin Vade Yapısı.....	119
Tablo-59	: 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin Rayiç Değer Değişiminden Kaynaklanan Kaybın Hesaplanması.....	122
Tablo-60	: 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Bankanın Riskten Korunan Kalemlerinin Rayiç Değer Değişiminden Kaynaklanan Kaybın Hesaplanması.....	122

Şekiller Listesi

Şekil-1: Risk Çeşitleri.....	12
Şekil-2: Riskten Korunma Muhasebesi.....	29
Şekil-3: Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci	38
Şekil-4: Nakit Akış Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci	42
Şekil-5: Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci	50
Şekil-6: IAS 39'un Belgelendirilmesini İstediği Hususlar.....	56
Şekil-7: Riskten Korunma Etkinliğinin Testi	72

Kısaltmalar Listesi

a.g.e.	Adı Geçen Eser
A.e.	Aynı Eser
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIS	Bank for International Settlements
Bkz.	Bakınız
FAS	Finansal Muhasebe Standardı
FASB	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
IAS	Uluslararası Muhasebe Standardı
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standardı
İMKB	İstanbul Menkul Kıymet Borsası
m.	Madde
p.	Paragraf
s.	Sayfa
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standardı
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TP	Türk Parası
VOBAŞ	Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası Anonim Şirketi
VRR	Değişkenlik Riskini Düşürme
YP	Yabancı Para
YTL	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, öncelikle işletmelerin karşılaştıkları riskleri inceleyerek, bu risklerden hangi yöntemler ile korunduklarını açıklayarak, korunma yöntemlerinden türev ürün sözleşmelerine ilişkin değerlendirme gününde ortaya çıkan kazanç ya da kayıpların finansal tablolarda nasıl raporlandığını ve nasıl raporlanması gerektiğini incelemektir. Daha sonra, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için gerekli olan koşulları ayrıntılarıyla ele almak ve riskten korunma amacıyla kullanılan türev ürünler ile ilgili faaliyet raporlarında yer alması gereken açıklamaları ortaya koymaktır.

Yapılan literatür çalışması sonucunda bu konuyla ilgili tespit edilen araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmalardan riskten korunma muhasebesinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 (İMKB-100) Endeksinde yer alan reel sektör şirketleri tarafından uygulanmasını içeren araştırma detaylı olarak incelenmiştir. Bu tez çalışması kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının riskten korunma muhasebesi uygulamalarını tespit eden bir araştırma yapılmış ve iki araştırmanın sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu tez çalışmasında riskten korunma muhasebesinin uygulandığı bankalardan biri olan ABC Bankası’nda geliştirilen bir vak’a çalışmasına da yer verilmiştir.

İşletmeler çeşitli risk unsurları ile karşı karşıya kalırlar. İşletmelerin karşı karşıya kaldıkları risk unsurları içinde döviz, faiz ve fiyat riskleri de bulunmakta ve işletmeler bu risklere karşı korunmak istemektedirler. Bu risklerden korunmak amacıyla türev ürün sözleşmeleri ortaya çıkmıştır. Riskten korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerinin kullanımının çok yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte bu sözleşmelerin finansal tablolarda raporlanması kaçınılmaz olmuştur. Türev ürün sözleşmelerinin kullanımındaki artış nedeniyle ortaya çıkan risk profilindeki değişikliklerin muhasebe kayıtlarından izlenememesi, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşu kamuyu aydınlatma düzenlemeleri oluşturmaya yöneltmiştir.

Yapılan literatür çalışması sonucunda ülkemizde türev ürün sözleşmelerinin riskten korunmak amacıyla kullanımının her geçen gün artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada da, riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili olarak gelinen son durumu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın konusunu “riskten korunma muhasebesi” oluşturduğundan, riskten korunma anlatılırken piyasa riskleri kastedilmiş ve riskten korunma yöntemlerinden de türev ürün sözleşmeleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada, türev ürün sözleşmelerinin riskten korunma amacıyla kullanılmalrı sonucunda ortaya çıkacak muhasebe ve raporlama sorunları incelenmiş, alım-satım amaçlı (spekülatif) işlemlerin muhasebe ve raporlama sorunları çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu çalışmada konu ile ilgili kapsamlı bir literatür çalışması yapıldıktan sonra, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 (İMKB-100) Endeksinde yer alan reel sektör şirketleri ile mevduat bankalarını içeren iki araştırma ve bir vak’aya yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, riskin tanımı yapılmış, risk çeşitleri anlatılmış ve türev ürün sözleşmeleri daha ayrıntılı olmak üzere riskten korunma yöntemleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, riskten korunma muhasebesi ile ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler kapsamında riskten korunma muhasebesi anlatılmış ve riskten korunma muhasebesi türleri örnekler yardımıyla incelenmiş, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullar açıklanmıştır. Riskten korunma muhasebesinin finansal tablolarda raporlanması ve finansal tabloların dipnotlarında yer alması gereken açıklamalar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan en karmaşık ve kapsamlı olan koşullar “riskten korunma etkinliğinin var olması” ve “etkinliğin sürekliliğinin sağlanması” koşulları

ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu iki koşulun yerine getirilebilmesi için, “etkinliğin güvenilir olarak ölçülebilmesi” koşulunun öncelikli olarak sağlanması gerektiği için, gerçeğe uygun değer tanımı ve gerçeğe uygun değer belirlenmesi konusu bu bölümde incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili olarak gelinen son durumu ortaya koymak amacıyla literatürde konu ile ilgili daha önce yapılmış olan araştırmalar incelenmiş, bu araştırmalardan riskten korunma muhasebesinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 (İMKB-100) Endeksinde yer alan reel sektör şirketleri tarafından uygulanmasını içeren araştırma detaylı olarak anlatılmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının riskten korunma muhasebesi uygulamalarını tespit etmek amacıyla da bu tez çalışması kapsamında bir araştırma yapılmış ve iki araştırmanın sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde riskten korunma muhasebesinin uygulandığı bankalardan biri olan ABC Bankası’nda geliştirilen bir vak’a çalışmasına da yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSK KAVRAMI VE RİSKTEN KORUNMA YÖNTEMLERİ

Globalleşen ve her geçen gün daha entegre hale gelen dünya ekonomisinde, değişen rekabet koşulları karşısında faaliyet gösteren finansal kurumlar ve reel sektör şirketleri, gerek yerel gerekse uluslararası piyasalarda ortaya çıkan gelişmeler sonucu farklı nitelik ve boyutta riskler ile karşı karşıya kalmaktadır. Firmalar bu risklerden korunmak amacıyla yeni teknik ve finansal araçlar kullanmakta olup, bu finansal araçların başında da türev ürün sözleşmeleri gelmektedir.

1.1.Riskin Tanımı

Risk kelime anlamıyla bir zarara, bir kayba, bir tehlikeye yol açabilecek bir olayın ortaya çıkma olasılığı; zarara uğrama tehlikesi anlamlarına gelmektedir.¹ Başka bir tanıma göre risk, gerçekleşmesi olası ve gerçekleştiğinde üstleneni zor duruma düşürecek olay veya olaylardır.²

Finansal açıdan risk, bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya giderin ya da zararın meydana gelmesi nedeniyle ekonomik faydanın azalması olasılığı olarak tanımlanabilir.³ İşletmeler açısından risk, planların kötü yapılması sonucu başarısız olma olasılığı, hatalı karar alma tehlikesi, zarar etme veya kâr etmeme durumlarının genel adıdır.⁴ Örneğin işletmelerin ödemekle yükümlü olduğu bir kredi açısından risk, zamana ve miktarı önceden belli olan anapara ve faiz ödemelerinin, gelecekte ortaya çıkabilecek fakat bugünden tahmin edilmesi mümkün olmayan ekonomik koşullara bağlı olarak yapılamama olasılığıdır.

¹ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Cilt:2, 1998, s.1863, **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**, Cilt:10, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1972, s.611.

² Erkut Onursal, "Küçük Bir Maliyet Karşılığında Risklerden Arınmak Mümkün", (Çevrimiçi) <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ozelsayiekim/onursal.htm>, 18.01.2007.

³ Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 08.02.2001, Sayı: 24312, m.2

⁴ Mehmet Bolak, **Risk ve Yönetimi**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2004, s.3.

Planlanan amaçlara ulaşmayı etkileyen ve önceden bilinmeyen her türlü engel bir risktir. Ancak risk bünyesinde, sadece tehlike ve belirsizliği değil, fırsatları da barındıran çok yönlü bir etkidir. Beklenmeyen olaylardan kaynaklanan risk tehlikeyi, değişimlerden kaynaklanan risk belirsizliği, çeşitli riskleri lehe kullanabilme yeteneği de fırsatları beraberinde getirmektedir.⁵ Birçok riskli durumun sonuçları basit şekliyle ya kazanç ya da kayıp olarak sınıflandırılabilir. Örneğin, borsada bir hisse senedine yatırım yapılmıştır. Eğer yatırım yapılan hisse senedinin değeri düşerse zarar edilir, yükselirse kâr elde edilir. Genellikle, değer in yükselmesi sonucu elde edilen kâr değil, değer in düşmesi sonucu katlanılan zarar risk olarak algılanmaktadır. Halbuki borsaya yatırım yapılması ile birlikte risk alınmış olmaktadır.⁶

Genellikle risk ve belirsizlik eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Her iki kavram da gelecekteki etkilerinin kesinlikle bilinemeyeceği durumları anlatır.⁷ Herhangi bir kişinin herhangi bir konu ile ilgili olarak, gelecekte ne gerçekleşeceği hakkında kesin bir bilgi sahibi olmadığı duruma belirsizlik denir. Risk, önemli bir belirsizlik durumudur çünkü insanların refahını etkilemektedir. Bu nedenle, belirsizlik durumu riskin ortaya çıkması için gerekli fakat tek başına yeterli bir koşul değildir. Her risk durumu belirsizlik içerir fakat belirsizlik riskin olmadığı durumlarda da olabilir.⁸

İşletmeler maruz kaldıkları riskleri iyi yöneterek, bu riskten kaynaklanabilecek olası kayıpları önleyebilirler. Riskin kontrol edilebilmesi ve yönetilebilmesi için ölçülmesi ve olası sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Risk, iyi algılanmadığı, iyi değerlendirilmediği veya iyi yönetilmediği zaman, bunu üstlenen ekonomik birimler için yıkıcı olabileceği gibi, iyi yönetilirse çok kıymetli ödüller de sağlayabilir.⁹

⁵ Yasemin Tüzün, "Risk Nedir?", **İç Denetim Dergisi**, Yaz 2000, Sayı:4, s.26.

⁶ Zvi Bodie, Robert C. Merton, **Finance**, Prentice Hall International Inc., USA, 2000, s.257.

⁷ Cevat Sarıkamış, **Sermaye Pazarları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul, 2000, s.163.

⁸ Bodie v.d., **a.g.e.**, s.256.

⁹ Doğan Cansızlar, "Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş.'nin Tanıtım Toplantısı" Öncesi Yapılacak Basın Toplantısı Konuşma Metni, TOBB Toplantı Salonu, Ankara, 28.12.2004.

1.2.Riskin Sınıflandırılması

Riski çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada risk, işletmenin riski kontrol altına alabilme veya sınırlayabilme olanağının olup olmamasına göre; sistematik risk ve sistematik olmayan risk diye iki sınıfa ayrılarak incelenmiştir.

1.2.1.Sistematik Risk

Ekonomik, sosyal ve politik koşullardaki değişmelerden kaynaklanan ve tüm ekonomiyi, finansal pazarları etkileyen risk türüne sistematik risk denir.¹⁰ Bu risklerden ekonominin çeşitli alanlarında faaliyet gösteren işletmelerin hemen hemen hepsi eşit oranda etkilenir ve bu riskleri işletmelerin kontrol altına alma olanağı bulunmamaktadır.¹¹ Genel olarak bir ülkeye yabancı yatırımcı gelişini engelleyen unsurların en başında sistematik riskin yüksek olması gelmektedir.¹² İşletmelerin kendilerini sistematik riske karşı koruyabilmeleri mümkün değildir. Genel olarak sistematik risk; **politik risk**, **pazar riski**, **ekonomik riskler** ve **çevresel riskler** olmak üzere dört gruba ayrılır.

Politik risk, işletmenin bulunduğu ülkelerinin politik ortamındaki değişikliklerden kaynaklanan risklerdir. Genel olarak savaş hali, ihtilal, ayaklanmalar politik risklere örnek olarak verilebilir. Bunların yanında hukuk düzenlemelerindeki değişiklikler, alıcının ithal izninin iptali, çevre ve insan hakları konuları, kotalar, Merkez Bankası'nın bağımsızlık derecesi, terörizmden kaynaklanan riskler politik risklere örnek olarak verilebilir.¹³

¹⁰ Ünal Bozkurt, **Menkul Değer Yatırımlarının Yönetimi**, İktisat Bankası Eğitim Yayınları, Yayın No:4, İstanbul, 1988, s.83.

¹¹ Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Geliştirilmiş 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.28.

¹² Mustafa Kemal Yılmaz, **Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 2002, s.13.

¹³ Bozkurt, **a.g.e.**, s.86, **Politik Risk ve Surety Sigortaları Raporu**, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Ankara, Ekim 2003, s.5, Gazi Erçel, **Türkiye'nin Dış Kredibilitesini Yükseltmek İçin Gerekli Yaklaşımlar**, TCMB, İstanbul Sanayi Odası, 26 Mart 1997.

Geçerli bir ekonomik nedene dayanmayan, yatırımcıların gelecek hakkındaki beklentilerinin karamsar ya da iyimser olması gibi psikolojik etkiler sonucu finansal varlık fiyatlarında görülen düşüşler **pazar riskini** oluşturur.¹⁴ Bazı yatırımcıların büyük miktarlarda hisse senedi satmaya kalkışması, ekonomik durgunluk, tüketim eğiliminde ve zevklerde uzun dönemdeki değişimler ya da yatırımcıları bir anda paniğe sürükleyen siyasal bir olay geçici bir süre için finansal varlıkların pazar fiyatlarında düşmelere neden olabilir.¹⁵

Ekonomik riskler; faiz oranı riski, enflasyon riski ve vergi riskinden oluşmaktadır. Faiz oranı riski, faiz oranındaki değişme nedeniyle yatırımcının zarara uğrama olasılığıdır. Faiz oranlarındaki değişme ise enflasyon oranına ve enflasyon ile ilgili beklentilere bağlıdır.¹⁶ Faiz oranında meydana gelen değişimler belirli faiz getirisine sahip finansal varlıkların pazar fiyatlarında ve dolaylı olarak da verimlerinde değişmelerin nedeni olabilmektedir.¹⁷

Enflasyon, uzun vadede genel fiyat düzeyindeki yükselmeden dolayı, paranın satın alma gücünün azalmasıdır. Enflasyon riski, yatırıma tahsis edilmiş paranın enflasyon etkisi ile satın alma gücünün azalmasıdır. Uzun vadeli yatırım araçlarında bu risk fazladır. Bu yüzden yatırımcılar enflasyonunun yüksek olduğu ülkelerde kısa vadeli yatırım araçlarına yönelmektedirler.¹⁸

Vergi riski, devletin vergi düzenlemelerinde yaptığı değişiklikler sonucu işletmelerin karşılaştığı risklerdir.

Çevresel riskler, deprem, sel, fırtına gibi doğal afetler, kuraklık, yangınlar, su-hava-toprak kirliliği, küresel ısınma gibi çevresel faktörlerin meydana getirebileceği risklerdir.

¹⁴ Bolak, **a.g.e.**, s.6.

¹⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s.86, Sarıkamış, **a.g.e.**, s.171.

¹⁶ Bozkurt, **a.g.e.**, s.85.

¹⁷ Sarıkamış, **a.g.e.**, s.177.

¹⁸ **A.e.**, s.178.

1.2.2.Sistemik Olmayan Risk

Sistemik olmayan risk, toplam riskin firmaya ya da firmanın içinde yer aldığı sektöre özgü kısmıdır. Firmanın iç organizasyon yapısındaki bir bozukluk, iç denetim sisteminin yetersiz olması, etkin olmayan bir raporlama sisteminin kullanılması, yönetim hataları, yeni buluşlar, reklam kampanyaları, tüketici tercihlerinde değişiklikler, kanuni uygulamalar veya dikkatsiz bir portföy yönetimi yapılması bu riski ortaya çıkarabilecek nedenlerden sadece bazılarıdır.¹⁹ Bu sayılan faktörler, bireysel firma veya ilgili endüstri kolu için söz konusudur. Bu nedenle de sistemik olmayan riskin her firma için ayrı ayrı tahmin edilmesi gerekmektedir.²⁰ Firmalar kendi bünyeleri dahilinde önlemler almak suretiyle bu riskten korunabilirler. Genel olarak sistemik olmayan risk; **faaliyet riski**, **yönetim riski**, **sektör riski** ve **finansal risk** olmak üzere dört gruba ayrılır.

Faaliyet riski firmaların varlıklarının oluşumu ile ilgilidir. Toplam varlıkları içinde sabit varlıklarının payı büyük olan bir firmada faaliyet riski yüksektir.²¹ Sabit maliyetlerin yüksekliği başabaş satış noktasını yükseltmekte ve satışların düşük olduğu zamanlarda da aynı sabit maliyetlerin karşılanması zorunluluğunun bulunması, satışlardaki dalgalanmalar karşısında net kârdaki dalgalanmaların da büyük olmasına yol açmaktadır.²²

İşletmelerin yöneticileri ve çalışanları, işletme ile ilgili çeşitli kararlar alırlar. Bu kararları uygularken yapacakları olası hatalar ve hileler işletmenin finansal durum ve performansını olumsuz yönde etkileyebilir. Yöneticilerin aldıkları kararlar sonucu, işletmelerin olumsuz yönde etkilenmesi olasılığı **yönetim riski** olarak tanımlanabilir.

¹⁹ Yılmaz, a.g.e., s.13.

²⁰ Bolak, a.g.e., s.6.

²¹ Sarıkamış, a.g.e., s.180.

²² Bolak, a.g.e., s.7.

Bir sektörde, o sektörde çalışan tüm firmaların olumsuz etkilenebileceği ekonomik, sosyal ve davranışsal değişimler olabilir. Tüketici zevklerindeki değişimler, artan dış rekabet, iş kolundaki grevler, hammadde sağlanmasındaki güçlükler gibi faktörler belirli iş kollarındaki işletmelerin satış ve kârlarını etkileyebilir. Bu tür olumsuzluklar **sektör riski** olarak değerlendirilebilir.²³

Finansal riskler, firmaların finansal faaliyetlerine, finansal piyasalarda meydana gelen dalgalanmalara veya ekonomik değişimlere bağlı olarak karşılaştıkları risklerdir. Finansal risk, borçlanma sonucu firmanın ödeme kabiliyetini kaybetmesi ve başta ekonomik olmak üzere çevresel koşullarda özel ya da genel bir değişikliğe uyum sağlayamayarak faiz ve kâr payı ödemelerini gerçekleştirecek gelir düzeyinin altına düşmesi tehlikesi olarak karşımıza çıkar.²⁴ Başka bir deyişle, piyasa katılımcılarının nakit akışlarının, finansal sorumluluklarını karşılayamayacak hale gelmesi riskidir.²⁵ Finansal riskleri; **likidite riski**, **kredi riski** ve **piyasa riski** olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz.

Likidite, ödemeleri zamanında yapma güç ve yeteneğidir. **Likidite riski**, nakit girişleri ve çıkışları arasındaki dengenin kurulamaması ya da bozulması sonucunda ödemelerin vadesinde gerçekleştirilememe olasılığıdır.²⁶ Başka bir tanıma göre likidite riski, ihtiyaç duyulan miktarda fonun ihtiyaç duyulduğu anda uygun bir maliyetle bulunamaması, elde tutulan finansal varlığın istenilen zamanda ve fiyat ile elden çıkarılamaması veya transfer edilememesi sonucunda zarara uğrama olasılığıdır. Bankaların sahip olduğu mevduatlar ve krediler arasındaki vade uyumsuzluğu likidite riskine verilebilecek en iyi örnektir.²⁷

²³ Sarıkamış, **a.g.e.**, s.181.

²⁴ Sarıkamış, **a.g.e.**, s.179.

²⁵ Belma Nurcan, “Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 2005, s.7.

²⁶ Nurcan, **a.g.e.**, s.11.

²⁷ Bolak, **a.g.e.**, s.11.

Kredi riski, borçlu tarafın aldığı krediye ait faizi ve anapara ödemelerini zamanında ve tam olarak yerine getirmesi hususundaki belirsizlik sebebiyle alacaklı tarafın taşıdığı risktir.²⁸

Piyasa riski, finansal fiyat ve oranlardaki değişiklikler sonucu bilançoda ve bilanço dışında yer alan unsurlar sonucu işletmenin zarar etme ihtimalidir.²⁹ Piyasa riskini oluşturan faktörleri; ***döviz kuru riski, faiz oranı riski, endeks riski ve fiyat riski*** olarak dört grupta incelemek mümkündür.

Döviz kuru riski, ülke parasının, yabancı ülke paraları karşısındaki değerinin değişmesi sebebiyle karşılaşılan risktir.³⁰ Döviz kuru riski, ulusal paranın herhangi bir döviz cinsine veya herhangi bir dövizin ulusal paraya dönüştürülmesi sırasında oluşur. Döviz kuru riski, “kur riski” ve “konvertibilite ve transfer riski” olarak ikiye ayrılır.

Kur riski, uluslararası ödemelerde, kredi ve sermaye akımlarında, yabancı para bazında alacak ve borçların, söz konusu yabancı paranın milli para karşısında muhtemel değer değişimlerinden doğabilecek maddi zarar tehlikesi olarak tanımlanmaktadır.³¹ Konvertibilite ve transfer riski ise, yabancı paranın milli paraya ve diğer yabancı paralara çevrilebilirliği tehlikesi olarak adlandırılmaktadır.³²

Planlanmış birçok işin ve projenin kârlılığı, gelecekte piyasada gerçekleşecek döviz kuruna bağlı olduğundan dolayı, bankalar başta olmak üzere finansal kuruluşlar, dış ticaret şirketleri, turizm firmaları ve bireysel yatırımcılar döviz fiyatlarının değişimi sonucu piyasada farklı boyutta kur riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle 1970’lerin başında, tüm dünyada sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmesi sonrasında birçok finansal kuruluş ve işletme için kur riski oluşmaya başlamıştır.³³

²⁸ Reto Gallati, **Risk Management and Capital Adequacy**, Mc Graw-Hill, USA, 2003, s.130.

²⁹ Gallati, **a.g.e.**, s.34.

³⁰ Nurcan, **a.g.e.**, s.8.

³¹ Selçuk Kendirli, “Piyasalarda Kur Riskleri ve Döviz Kuru Riskinde Hedging (Riskin Devredilmesi)”, (Çevrimiçi) <http://www.resulkurt.com/yazi.asp?Yid=368>, 11.04.2006.

³² Kendirli, **a.g.e.**

³³ Yılmaz, **a.g.e.**, s.2.

Faiz oranı riski, faiz oranlarının değişmesi sonucunda bir yatırımdan elde edilen getiri oranının, yatırım döneminin başlangıcındaki beklenen getiriden farklı olması olasılığıdır.³⁴ Bir başka ifade ile faiz oranı riski, faiz oranlarında beklenmeyen değişimlere bağlı olarak finansal araçların değerinde meydana gelen değişmeler ve bunların genel bir sonucu olarak da işletmelerin finansal durumunda meydana gelen olumsuz değişmeler olarak tanımlanabilir.³⁵

Endeks riski, hisse senedi fiyatlarındaki beklenmedik dalgalanmalardan kaynaklanan zarar olarak tanımlanabilir. *Fiyat riski*, herhangi bir ürünün ileri bir vadedeki spot fiyatının beklenen değerden sapmanın negatif ya da pozitif yönde olması anlamına gelmektedir.³⁶

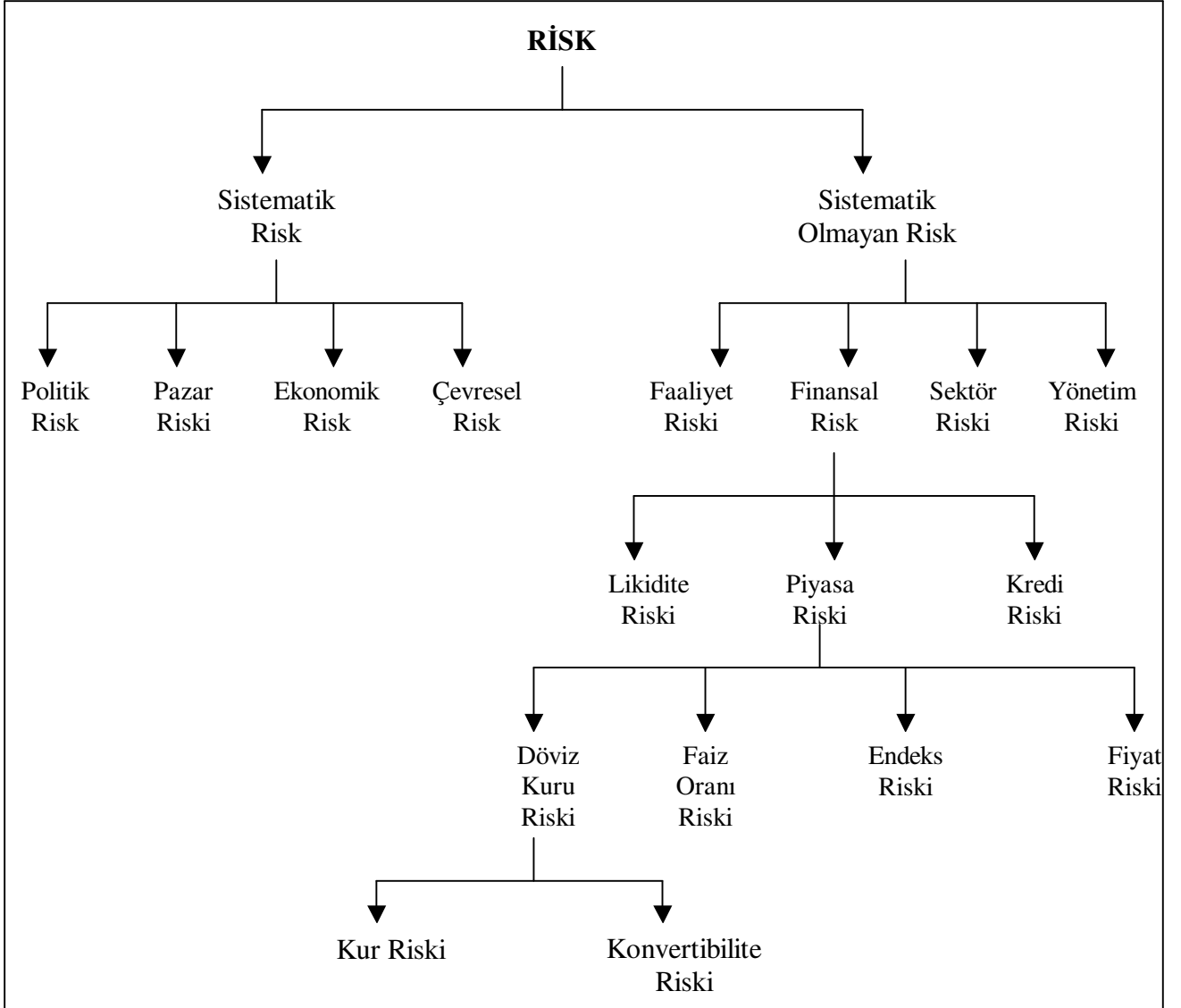
Yukarıda açıklanan bütün risk çeşitlerini Şekil-1'deki gibi özetlemek mümkündür.

³⁴ Nurcan, **a.g.e.**, s.10.

³⁵ Bolak, **a.g.e.**, s.9.

³⁶ Nurcan, **a.g.e.**, s.8.

Şekil-1: Risk Çeşitleri

1.3.Riskten Korunma Yöntemleri

Günümüzde finansal piyasaların genişlemesine paralel olarak bu piyasalarda oluşan risklerin kapsamı da genişlemiş ve eşzamanlı olarak bu risklerden korunma³⁷ amacına yönelik birçok finansal araç geliştirilmiştir. Bu araçlar arasında en çok tercih edilenleri sigorta, aktif-pasif yönetimi ve türev ürün sözleşmeleridir. Hangi riskten korunma yöntemi ile hangi risklerden korunma sağlandığı Tablo-1'de sunulmuştur.

³⁷ Hedging

Tablo-1: Riskten Korunma Yöntemleri ve Korunulan Riskler

Korunma Yöntemi	Korunulan Risk
Sigorta	Doğal Afet, Yangın, Hırsızlık, Hastalık, Sakatlık,...
Aktif Pasif Yönetimi	Likidite Riski, Kredi Riski.
Türev Ürün Sözleşmeleri	Fiyat Riski, Faiz Oranı Riski, Döviz Kuru Riski, Endeks Riski.

İşletmeler karşılaştıkları piyasa risklerinden korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olmaktadır. İşletmeler, riskten korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarında, türev ürün sözleşmesinden elde ettikleri kazanç veya kayıpların ve maruz kaldıkları riske ait kazanç veya kayıpların raporlanması ile ilgili özel bir muhasebe tekniği olan riskten korunma muhasebesini³⁸ uygulayabilirler. Bu tez çalışmasının konusunu riskten korunma muhasebesi oluşturduğu için, bu bölümde korunma tekniklerinden türev ürün sözleşmeleri ile ilgili bilgi daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1.3.1.Sigorta

Sigorta, belli bir prim ödeyerek zararlardan kaçınma anlamına gelmektedir. Sigorta poliçesi satın alınarak, (sigorta yapılmazsa) ileride gerçekleşmesi muhtemel büyük zararlara uğramamak için belli bir bedele (sigorta primi) katlanılmaktadır.³⁹ Sigorta, çok sayıda kişinin veya şirketin maruz bulunduğu, hangi olasılıkla gerçekleşebileceği büyük bir güven derecesiyle saptanabilen fakat maruz bulunanlar arasında aynı anda gerçekleşme olasılığı (korelasyonu) zayıf olan risklerden korunma yöntemidir.⁴⁰ Örneğin, yangın, hırsızlık ve bunlar gibi risklerden sigorta yoluyla korunulabilir.

Tüm riskler sigortalanabilir nitelikte olmadığından, yani sigorta işlemlerindeki gibi hangi olasılıkla gerçekleşebileceği büyük bir güven derecesi ile saptanamadığından işletmeler karşılaştıkları tüm risklerden sigorta yoluyla

³⁸ Hedge Accounting

³⁹ Bodie v.d., **a.g.e.**, s.265.

⁴⁰ Bolak, **a.g.e.**, s.85.

korunamazlar. Örneğin, döviz kuru, faiz oranı, fiyat riski gibi piyasa risklerinden sigorta yolu ile korunmak mümkün değildir.

1.3.2. Aktif-Pasif Yönetimi

Aktif-pasif yönetimi, firmanın kâr hedeflerini de gözetmek kaydıyla, piyasa risklerini minimize edecek bir biçimde aktif ve pasif kalemlerin bileşimini sağlamaya çalışmak şeklinde tanımlanabilir.⁴¹ Bu yöntem, aktif ve pasifin, net değer değişikliklerinin elimine edilmesi suretiyle bir dengeleme yapılmasını öngörmektedir. Örneğin, finansal kurumlar, varlıklarının ortalama vadeleri ile borçlarının ortalama vadelerinin eşitliğini sağlamaya çalışarak, faiz oranı riskinden korunmaya çalışırlar.⁴²

1.3.3. Türev Ürün Sözleşmeleri

1970'lerin başında sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmesi sonucu döviz kurları, faiz oranları, menkul kıymet ve varlık fiyatları çok daha değişken hale gelmiştir. Söz konusu değişkenlik artışına paralel olarak piyasa riski, kredi riski, fiyat riski, likidite riski, kur riski, faiz oranı riski ve ülke riski gibi pek çok risk çeşidi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, firmalar ve yatırımcıların üretim, yatırım ve finansman kararları daha riskli hale gelmiştir.

Ürün fiyatlarında, döviz kurlarında ve faiz oranlarındaki ani ve sürekli değişimler yatırımcıları ve işletme yöneticilerini piyasaların bu değişkenliği karşısında yeni finansal araçlar ve korunma teknikleri geliştirmelerine yol açmıştır. Gelecekteki faiz oranı, mal fiyatı veya döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanabilecek zarara ilişkin riskin, kârı en az etkileyebilecek şekilde azaltılmasını sağlayacak korunma yöntemlerine “finansal riskten korunma”

⁴¹ Bolak, a.g.e., s.86.

⁴² John C.Hull, **Options, Futures, And Other Derivatives**, Sixth Edition, Prentice Hall, USA, 2006, s.143.

denilmektedir.⁴³ Günümüzde finansal riskten korunma amacıyla kullanılan araçlar arasında en güncel ve kullanımı en yaygın olan araçlar türev ürün sözleşmeleridir.⁴⁴

Riskten korunma amaçlı taraf olunan türev ürün sözleşmeleriyle iki ya da daha fazla birbirinden farklı durumlar arasında bir riskten korunma ilişkisi kurulması ve böylece riskten korunan varlık veya yükümlülük kalemlerinin kazanç veya kayıplarının riskten koruyan aracın kazanç veya kayıpları ile kısmen veya tamamen karşılanması amaçlanmaktadır. Finansal korunma işlevi, gelir sağlayabilecek bir türev pozisyonu olarak, korunmak istenen konuda meydana gelebilecek zararı azaltma işlemi olarak da tanımlanabilir.⁴⁵ Türev ürün sözleşmeleri kullanılarak gerçekleştirilen korunma amaçlı işlemler, finansal piyasalarda portföy yöneticileri ve bankacılar, mal piyasalarında ise ilgili malı girdi olarak kullanan veya bu malı üretenler tarafından oldukça yoğun olarak yapılmaktadır.

Örneğin, bankadan değişken faizli kredi almış olan bir işletme, kredinin vade bitimine kadar oluşabilecek faiz oranı yükselmesine karşı, kredi veren işletme de kredinin vade bitimine kadar oluşabilecek faiz oranı düşüşüne karşı türev ürün sözleşmesi satın alarak, maruz kalacakları faiz oranı riskinden korunabilirler. Portföy yöneticileri gelecekte satın almayı planladıkları finansal araçların tahmini fiyat ve getirilerini sabit kılabilir ve sahip oldukları finansal varlıkların değerini koruyabilirler. Aynı şekilde, ihracatçı ve ithalatçı gibi döviz kullanıcıları türev ürün sözleşmelerini döviz kuru riskinden korunmak amacıyla da kullanabilirler.

Türev ürün sözleşmeleri, belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değişkende meydana gelen bir değişiklik karşısında

⁴³ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlenmesine İlişkin Temel İlkeler”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, Mart 2005, s.20.

⁴⁴ Hale Turgay, “Türev Ürünlerin Mali Tablolara Yansıtılması”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, Haziran 2001, s.9.

⁴⁵ Nejat Tenker, “SPK 19, IAS 39, FASB 133 Işığında Vadeli İşlemler ve Opsiyon Sözleşmelerinin “Hedge” Amacı ile Kullanılması Durumunda Muhasebeleştirilme Esasları”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, Eylül 2004, s.81.

değeri değişen, net bir başlangıç yatırımı gerektirmeyen veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektiren ve önceden belirlenen bir tarihte ödemeyi gerektiren sözleşmelerdir.⁴⁶

Türev ürün sözleşmeleri, bazı durumlarda temel araçlarda el değiştirme olmaksızın (hisse senedine veya endekse dayalı sözleşmelerde), riski bir taraftan diğerine aktaran yasal sözleşmelerdir.⁴⁷ Türev ürün sözleşmelerinin ortak özelliği, ilerideki bir tarihte teslimatı yapılmak üzere herhangi bir malın veya finansal aracın, bugünden alım-satımının yapılmasıdır. Piyasalarda ortaya çıkan ilk türev ürün sözleşmeleri; forward sözleşmeleri, swap sözleşmeleri, futures sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir. Zamanla değişen ve gelişen finansal piyasalar, müşterilerin esnek olabileme talebi doğrultusunda türev ürün sözleşmelerinin de değişikliğe uğrayarak, yeni araçların gelişimine neden olmuştur.⁴⁸

Finansal riskten korunma işlemlerini tek taraflı korunma ve çift taraflı korunma olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Tek taraflı korunma işleminde, işletme karşılaşacağı riski azaltmak veya ortadan kaldırmak için olası fırsat kazançlarından da vazgeçmiş olmaktadır. Forward tabanlı sözleşmeler olan forward, futures ve swap sözleşmeleri bu gruba girmektedir. Çift taraflı riskten korunma işlemlerinde ise, işletme taraf olduğu türev ürün sözleşmesi ile gerçekleşmesi olası zararlardan kendisini korurken olası fırsat kazançlarını sınırsız tutmaktadır. Opsiyon sözleşmeleri de bu gruba girmektedir.⁴⁹

Türev ürün sözleşmeleri, organize piyasalarda işlem görenler ve tezgahüstü⁵⁰ piyasalarda işlem görenler olarak ikiye ayırabiliriz. Buna göre futures sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleri organize piyasalarda, forward sözleşmeleri ve swap

⁴⁶ International Accounting Standard 39: Financial Instruments: Recognition and Measurement, **IASCF**, 2008, p.9, s.1942.

⁴⁷ Yakup Selvi, **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi**, ARC Yayınları, Yayın No:5, İstanbul, 2000, s.5.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: İhsan Ersan, Mehmet Bolak, John C. Hull.

⁴⁹ Selvi, **a.g.e.**, s.74.

⁵⁰ Over-the counter: Borsa dışı (aleni satış)

sözleşmeleri ise tezgahüstü piyasalarda işlem görmektedir. Türev ürün sözleşmeleri, finansal araçlara (faiz oranı, döviz kuru, hisse senedi değeri), tarımsal ürünlere (pamuk, buğday, mısır), metallere, enerjiye ve iklime bağlı geniş bir yelpazede ürünler sunmaktadır.

Türev ürün sözleşmelerinin çeşitlenmesi ile birlikte, hem finansal kesim, hem de reel sektör spot piyasada ortaya çıkan risklere ve gelecekteki fiyat değişimlerine karşı korunma imkânına kavuşmuştur. Vadeli piyasada oluşan fiyatlar, ileri bir tarihteki fiyatların seyri hakkında bir fikir vererek, üretim, stok ve risk yönetimi politikalarında yol gösterme ve bu sayede rasyonel planlar yapabilme olanağı sağlamakta ve piyasalara istikrar kazandırabilmektedir.⁵¹

Riskten korunmak amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmelerinden; forward sözleşmeleri, swap sözleşmeleri, futures sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleri ayrıntılı olarak bu bölümde incelenmiştir.

1.3.3.1.Forward Sözleşmeleri

Bir forward sözleşmesi, sözleşmeye konu olan tarafların pazarlık güçleri doğrultusunda yaptıkları karşılıklı görüşmeler sonucunda oluşan ve satın alan tarafı; döviz, faiz, ticari mal vb. belli bir finansal varlığı, gelecekteki belirli bir tarihte, sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen belirli bir miktarı, belirli bir fiyattan satın almaya (satana da satmaya) zorunlu kılan bir anlaşmadır.⁵²

Forward sözleşmeleri, en basit türev ürün sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Forward sözleşmelerinin özelliği, işlemin gerçekleştiği anda, alıcı ve satıcı arasında para transferinin olmayışıdır. Nakit akışı vade sonunda gerçekleşmekte ve bu tarihte sözleşme konusu olan varlığın alınması veya satılması ile forward işlemi tamamlanmaktadır. Forward sözleşmelerinin önemli diğer bir

⁵¹ Cansızlar, **a.g.e.**, s.7.

⁵² Selvi, **a.g.e.**,s.8.

özelliği de cayılamaz (iptal edilemez) sözleşmeler olmasıdır. Forward sözleşmeler sadece sözleşme vadesinde kullanılabilirler. Taraflar, forward sözleşmelerinin şartlarını vade sonunda yerine getirmek zorundadırlar.

Forward sözleşmelerinin özelliklerinden diğer bir tanesi de, organize borsalarda yapılmaması ve dolayısıyla fiyat, miktar ve vade gibi unsurların standart olmayıp, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla belirlenmesidir.⁵³ Arada organize bir borsanın olmayışı sayesinde, forward sözleşmeler borsa ve takas komisyonu gibi işlemsel maliyetleri taşımamaktadır.

Sözleşmelerin özellikleri nedeni ile sözleşmelerin devri kolay olmamakta dolayısıyla bir ikinci piyasa bulunmamaktadır. Forward sözleşmelerde, sözleşmede yer alan taraflardan birisinin sözleşme şartlarını yerine getirmeme riski (kredi riski) ve ilerideki fiyat değişiklikleri konusunda belirsizlik durumu bulunmaktadır.⁵⁴ Forward sözleşmelerin en temel avantajı ise, alıcı ve satıcı taraflara ihtiyaçlarına göre vade, büyüklük vb. unsurları serbestçe belirleyebilme imkânını sağlamasıdır. Bu serbestlik sayesinde forward sözleşmeler, yatırımcısına bire bir riskten korunma imkânı sağlayabilmektedir. Bankaların bir müşteri ile veya bankaların birbirleri ile döviz forward sözleşmeleri en çok görülen sözleşme türlerindedir.⁵⁵

1.3.3.2.Futures Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri, belli nitelikteki ve belli miktardaki bir varlığı, önceden belirlenmiş herhangi bir tarihte, yine önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden teslim etme veya teslim almaya ilişkin yasal sözleşmelerdir.⁵⁶ Bir futures sözleşmesinin satıcısı, sözleşmede belirlenen belirli bir miktardaki ürünü, önceden belirlenmiş fiyat ve belirlenmiş yerde ve zamanda teslimini taahhüt eder. Futures sözleşmesinin alıcısı

⁵³ Naci Arıkan, **Türev İşlemlerin Hukuki ve Vergisel Boyutu**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2000, s.9.

⁵⁴ Lokman Gündüz, Mehmet Tural, **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi:Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:193, İstanbul, 1995, s.7.

⁵⁵ A.Naci Arıkan, “Döviz Dayalı Olarak Yapılan Forward İşlemlerinin İşleyişi ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerlemesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:259, Mart 2003, s.55.

⁵⁶ İhsan Ersan, **Finansal Türevler**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.7.

ise sözleşmedeki bu ürünü sözleşme koşullarında almaya zorunludur. Organize borsalarda işlem gören futures sözleşmelerinin standartlaştırılmasının en önemli nedeni piyasanın likit olmasını sağlamaktır.⁵⁷

Futures sözleşmelerde, teminat sistemi vardır. Teminat sisteminin amacı, vade sonuna kadar yüklü bir tutara ulaşacak olan kâr ve zarar tutarlarını vade sonunu beklemeden, her gün itibariyle hesaplayıp ödenmeme riskini ortadan kaldırmaktır.⁵⁸ Başlangıç teminatı, güvenlik mahiyetindedir ve nakit veya nakit benzeri likit değerler başlangıç teminatı olarak yatırılabilir. Her işlem günü sonu itibariyle yapılan hesap güncelleştirmesi işlemiyle, başlangıç teminatı olarak yatırılan tutar artar veya azalır. Başlangıç teminatının artan kısmı, teminat sahibi tarafından teminat hesabından çekilebilir. Başlangıç teminatı, bir sınıra kadar azalabilir. Bu sınıra sürdürme teminatı adı verilir. Teminat hesabı sürdürme teminatına inerse, teminat hesabının başlangıç teminatına tamamlanması gerekmektedir.

Futures sözleşmelerini forward sözleşmelerinden ayıran en önemli özellikler, futures sözleşmelerin organize bir borsada işlem görmeleri, futures sözleşmelerinin vadesinden önce herhangi bir tarihte sonuçlandırılabilmesi ve forward sözleşmelerinin aksine futures sözleşmelerinde anlaşma öncesi belli bir teminat yatırma zorunluluğu olmasıdır.

1.3.3.3. Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, opsiyonu alan tarafa belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstergesi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve döviz alma veya satma hakkı veren, satan tarafı ise yükümlü kılan sözleşmedir.⁵⁹ Opsiyon sözleşmelerinde alıcı, bir satın alma veya satma hakkını satın almaktadır ve bu hakkı

⁵⁷ Yılmaz, a.g.e., s.8.

⁵⁸ Kemal Uzun, "İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Vadeli İşlem Piyasası (Döviz Dayalı Future Sözleşmeleri)", **Vergi Dünyası**, Sayı:258, Şubat 2003, s.73.

⁵⁹ Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelik, Resmi Gazete, 23.02.2001, Sayı:24327, m.3.

kullanıp kullanmama kararı tek taraflı olarak sadece alıcıya aittir. Buna karşılık satıcı taraf bu hakkı satan taraf olarak yükümlülük altına girmektedir. Opsiyon sözleşmeleri bu yönüyle sigorta primi ödenmesi işlemine çok benzemektedir.

Alıcının sözleşmeyi yerine getirmek istemesi durumunda, satıcının herhangi bir tercih hakkı yoktur ve sözleşme şartlarını yerine getirmekle yükümlüdür. Alıcıya tek taraflı bir hak sunan opsiyon sözleşmeleri, bu hak karşılığında alıcıya, yükümlülük altına girerek risk alan opsiyon satıcısına, alınan riski giderecek bir prim ödemeyi zorunlu tutmaktadır. Bu prim bir nevi batmış maliyet unsuru olmakta, diğer bir deyişle opsiyon anlaşmasını alan taraf, anlaşmadan vazgeçmesi durumunda opsiyon primi kadar zarara uğramaktadır.⁶⁰

Opsiyon değerinin belirlenmesinde iki temel faktör göz önüne alınmaktadır. Bunlardan biri içsel değer⁶¹, diğeri ise zaman değeri⁶²,dir. İçsel değer, opsiyon kontratının satın alındığı tarih itibariyle opsiyonun işlem (uzlaşma) fiyatı ile opsiyon anlaşmasının yapıldığı finansal varlığın piyasa fiyatı arasındaki farktan oluşur ve vadeye yaklaştıkça işlem fiyatı ile piyasa fiyatı birbirine yaklaştığı için opsiyonun içsel değeri de düşüş gösterir. Zaman değeri, temel olarak opsiyon kontratının satın alındığı tarihten opsiyonun vadesine kadar geçen süredeki vade riskini⁶³ temsil etmekte ve bu değer opsiyon kontratının vadesine yaklaşıırken düşüş göstermektedir.⁶⁴

Opsiyonların en önemli avantajlarından bir tanesi, oldukça yüksek bir kaldıraç etkisine sahip olmaları, diğer bir deyişle düşük maliyetle yüksek bir kâr ya da zarar potansiyeli yaratabilmeleridir.⁶⁵ Opsiyon sözleşmelerini futures sözleşmelerinden ayıran en önemli özellik risk düzeyinin sınırlı ve önceden

⁶⁰ Nejat Tenker, Hasan Baklacı, “Uluslararası Muhasebe Standardının (IAS 32) Muhasebe Eğitimine Etkisi”, **XXVI. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Bodrum, 2006, s.136.

⁶¹ Intrinsic value.

⁶² Time value.

⁶³ Maturity Risk.

⁶⁴ Tenker v.d., **a.g.e.**, s.136.

⁶⁵ **A.e.**, s.137.

belirlenmiş olmasıdır. Bu durum, opsiyon sözleşmelerinin küçük yatırımcılar tarafından daha sık kullanılması imkânını vermektedir.⁶⁶

Opsiyonlar, borsa ve tezgah üstü piyasa olmak üzere iki farklı piyasada işlem görürler. Borsada işlem gören opsiyonlar, futures sözleşmelere benzer şekilde miktar, vade ve kullanım fiyatı açılarından standart sözleşmeleri içerir. Buna karşılık tezgah üstü piyasa opsiyonları müşteri ile opsiyon satıcısı arasında isteğe göre farklı büyüklüklerde, farklı tarihler ve para birimleri cinsinden düzenlenebilir. Tezgahüstü piyasada işlem gören opsiyon sözleşmelerindeki işlem hacmi, organize borsalarda işlem gören opsiyon sözleşmelerinin işlem hacminden oldukça yüksek bir seviyededir.⁶⁷

1.3.3.4. Swap Sözleşmeleri

Sözcük anlamıyla değiş tokuş ya da değişim (trampa) demek olan swap, döviz kurları ve faiz oranlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan riskleri minimize etmek amacıyla geliştirilmiş bir tekniktir.⁶⁸ Swap en genel anlamıyla iki tarafın, üçüncü kişilere olan ödemelerini önceden belirlenmiş esas ve kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak değiştirmeleridir.

Swap sözleşmeleri, fon kullananlara farklı piyasalardaki avantajlardan yararlanma, riski azaltma, uygun fonlara erişebilme, bu fonların en uygun şartlarda kullanımını sağlama ve sabit faizli bir fonu değişken faizli bir fona dönüştürme işlevini gören aynı zamanda finansal yönetimde sıkça kullanılan esnek bir tekniktir.⁶⁹ Swaplar genel olarak borsa dışı piyasalarda işlem görürler. Swap sözleşmelerinde, sözleşme miktarı, teslim tarihi, vade, fiyat, teslim şekli ve benzeri bilgiler taraflar arasında serbestçe belirlenir.

⁶⁶ İclal Cimit, “Vadeli İşlem Piyasaları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:166, Temmuz 2002, s.127.

⁶⁷ Yılmaz, **a.g.e.**, s.9.

⁶⁸ Nurcan, **a.g.e.**, s.23.

⁶⁹ Arıkan, **a.g.e.**, s.18.

Swap işleminin temelinde, farklı kuruluşların farklı finansal piyasalardaki kredi değerliliklerine bağlı olarak farklı kredi koşulları ile karşılaşmaları ve bu farklılıkları kendi yararlarına olacak şekilde kullanmaları yatar.⁷⁰ Taraflar bu tip sözleşmelere farklı piyasalarda farklı kredi değerlilikleri nedeniyle karşılaştıkları kredi şartlarını kendi lehlerine değiştirmek amacı ile girerler. Ayrıca, döviz kuru ve faiz oranı risklerinden korunmak, kredi maliyetlerini düşürmek, kısa dönem aktif-pasif yönetimi stratejilerini uygulamak, hizmet geliri elde etmek veya spekülasyon yapmak amacıyla da taraflar bu tip sözleşmelere katılırlar.⁷¹

Swap sözleşmelerine taraf olan katılımcılar son kullanıcılar ve aracılar olarak ikiye ayrılır. Son kullanıcılar, düşük maliyetli finansman sağlamak, yüksek getirili aktifler elde etmek, ekonomik ve mali nedenlerle faiz oranı ve döviz kuru riskini azaltmak ve spekülasyon yapmak amacıyla swap sözleşmelerine taraf olurken, aracılar ise; komisyon ücreti almak ya da ticari kâr elde etmek için swap sözleşmelerine taraf olurlar.⁷²

Faiz ve döviz swapları en yaygın kullanılan swap sözleşmeleri olmakla birlikte uygulamada başka swap türleri de vardır.⁷³ Bunlar; mal swapları, varlık swapları, swap opsiyonları, kokteyl swapları, artan swap, azalan swap, değişken anaparalı swap, baz swap, başlangıcı gecikebilen swap ve kuponsuz swapdır.⁷⁴

Döviz swapı; iki farklı paranın veya farklı para birimlerinden olan yükümlülüklerin, daha sonraki bir tarihte yeniden değiştirilmesine ilişkin bir anlaşmayla bugünden değiştirilmesi için yapılan bir anlaşmadır. Döviz swapına taraf olmadaki temel amaç, döviz kuru riskine karşı korunmak ve swapa taraf olan kişi ve

⁷⁰ Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Avcıol Basım-Yayın, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:65, İstanbul, 1998 s.696.

⁷¹ Selvi, **a.g.e.**, s.23, Nurcan, **a.g.e.**, s.25.

⁷² Selvi, **a.g.e.**, s.23.

⁷³ Fahrettin Özdemirci, "Türev İşlemlerinin Damga Vergisi Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünyası**, Sayı:221, Ocak 2000, s.139.

⁷⁴ Hüseyin Akay, "Türev Ürünlerden Swap İşlemleri ve Muhasebeleştirme İlkeleri", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, Eylül 2002, s.34, Veli Öztürk, "Swap İşlemleri, Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması ve Muhasebeleştirilmesi", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:5, Ekim 2001, s.122.

kuruluşların farklı döviz ve mali piyasalardaki borçlanma yeteneklerini kullanarak, erişim olanağı olmayan dövizlerden borçlanma olanakları yaratmak veya daha cazip faiz oranları elde etmektir.⁷⁵ İlk döviz swap sözleşmesi, 1981 yılında IBM İşletmesi ile Dünya Bankası arasında yapılmıştır.⁷⁶

Faiz swapı; farklı borçlanma kaynaklarından, benzer vadeli ve aynı miktarda anapara borçlanmış birbirinden bağımsız iki tarafın, faiz ödeme yükümlülüklerini, genelde aracı bir banka yoluyla, birbirlerine devretmelerini içermektedir. Faiz swapında anaparalar hiçbir zaman el değiştirmemektedir. Faiz swapı, firmalara kredi temin ettikten sonra bu kredilerin faizlerini istedikleri biçimde ödeme olanağı ve her iki tarafında kredi maliyetini ucuzlatmasına olanak sağlamaktadır. Çünkü swap işlemleri genellikle kredibilitesi farklı taraflar arasında yapılmaktadır.⁷⁷

Vadeler 1-15 yıl arasında değişmekle birlikte, pek çok faiz swap anlaşmasının süresi 2-10 yıl arasında değişmektedir.⁷⁸ Faiz swapları, sabit faizden değişken faize, değişken faizden sabit faize veya değişken faizden değişken faize yapılabilir.

Faiz swapı, finansal piyasalara nispeten yeni girmişken, döviz swapları çok daha uzun zamandır piyasalarda yer almaktadır.⁷⁹ Faiz swapları, döviz swaplarına göre uluslararası piyasalarda daha çok kabul görmektedirler. Bunun sebebi, faiz swaplarında, döviz swaplarından farklı olarak, anaparaların el değiştirmemesi sonucu risk miktarının sadece faiz ödemelerine bağlı olmasıdır.⁸⁰

Çapraz döviz swaplarında, farklı para birimleri ve farklı faiz yapısı üzerine borçlanan taraflar, diğer tarafın borcuna ilişkin anapara ve faiz ödemelerini yerine getirmek üzere anlaşırlar.⁸¹

⁷⁵ A.e., s.121.

⁷⁶ Nurgül R. Chambers, **Derivatives Markets**, Avcıol Publishers, İstanbul, 1998, s.124.

⁷⁷ Saime Önce, **Türev Ürünlerinin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:192, Eskişehir, 1995, s.26.

⁷⁸ Ersan, **a.g.e.**, s.166.

⁷⁹ Akay, **a.g.m.**, s.39.

⁸⁰ Nurcan, **a.g.e.**, s.27.

⁸¹ Önce, **a.g.e.**, s.32.

Çalışmanın bu bölümünde, riskin tanımı yapılmış, daha sonra işletmenin riski kontrol altına alabilme veya sınırlayabilme olanağının olup olmamasına göre, risk iki sınıfa ayrılarak incelenmiş ve türev ürün sözleşmeleri daha ayrıntılı olmak üzere riskten korunma yöntemleri ele alınmıştır.

Riskten korunma amaçlı taraf olunan türev ürün sözleşmeleriyle, iki veya daha fazla birbirinden farklı durumlar arasında bir riskten korunma ilişkisi kurulması ve böylece riskten korunan varlık veya yükümlülük kalemlerinin kazanç veya kayıplarının riskten korunma aracının kazanç veya kayıpları ile kısmen veya tamamen karşılanması amaçlanmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde konu ile ilgili olarak yayımlanan düzenlemeler kapsamında, riskten korunma muhasebesi, riskten korunma muhasebesi ile ilgili koşullar ve riskten korunma muhasebesinin finansal tablolarda raporlanması incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ, RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ KOŞULLAR ve RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN FİNANSAL TABLOLARDA RAPORLANMASI

Türev ürün sözleşmelerinin kullanımının çok yaygın olmadığı dönemlerde bu sözleşmelerin bilanço dışında (dipnotlarda) raporlanması yeterli görülmekteydi. Fakat daha sonraki yıllarda türev ürün sözleşmelerinin kullanımındaki artış (türev ürün sözleşmelerinin diğer finansal ürünlere göre daha esnek olması ve düşük maliyet gerektirmesi bu sözleşmelerin kullanımını yaygınlaştırmıştır¹) dolayısıyla bu sözleşmelerin bilançonun bir parçası olarak finansal tablolarda raporlanması kaçınılmaz olmuştur.² Türev ürün sözleşmelerinin kullanımındaki artış nedeniyle³ ortaya çıkan risk profilindeki değişikliklerin muhasebe kayıtlarından izlenememesi, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşu kamuyu aydınlatma düzenlemeleri oluşturmaya yöneltmiştir.⁴ Ayrıca finansal raporlamaya ilişkin sorunların özellikle kâr veya zarar üzerinde çok önemli etki yaratması bu düzenlemelere ayrı bir önem kazandırmaktadır.⁵

İşletmeler türev ürün sözleşmelerine ya riskten korunmak amacıyla ya da alım-satım amacıyla taraf olmaktadır ve değerlendirme sonuçlarını özün önceliği ilkesi gereği sözleşmelere taraf olma amaçlarına göre finansal tablolarında raporlamaktadırlar. Özün önceliği ilkesi, işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gereğini ifade etmektedir.⁶ Riskten korunma amacıyla taraf olunan türev

¹ Donald E. Kieso, Jerry J. Weygandt, Terry D. Warfield, **Intermediate Accounting**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2007, s.868.

² Philippe Jorion, **Financial Risk Manager Handbook**, John Wiley&Sons Inc, USA, 2003, s.612.

³ Amrit Judge, "Why and How UK Firms Hedge", **European Financial Management**, Vol.12, No.3, 2006, s.408.

⁴ Turgay, **a.g.e.**, s.24.

⁵ Göksel Yücel, "Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları", **İ.Ü.İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, Nisan 1993, s.100.

⁶ Ümit Ataman, **Genel Muhasebe**, Cilt:1, 6.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2005, s.9.

ürün sözleşmeleriyle iki ya da daha fazla birbirinden farklı durumlar arasında bir riskten korunma ilişkisi kurulması ve böylece riskten korunan varlık veya yükümlülük kalemlerinin kazanç veya kayıplarının riskten korunma aracının kazanç veya kayıpları ile kısmen veya tamamen karşılanması amaçlanmaktadır.

Riskten korunma muhasebesi ile ilgili düzenlemeler, türev ürün sözleşmeleri ile ilgili yayımlanmış bulunan uluslararası ve ulusal standartlarda yer almaktadır. Türev ürün sözleşmeleri ile ilgili standartlar, uluslararası boyutta Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından, ulusal boyutta Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından yayımlanmıştır. Tüm bu kuruluşlar tarafından yayımlanmış olan standartlarda genel olarak özünde benzer özellikler taşımalarına rağmen beraber bazı küçük farklılıklar bulunmaktadır. FASB ile IASB 2002 yılının Ekim ayında, global sermaye pazarlarında tutarlılığı, karşılaştırılabilirliği ve verimliliği geliştirebilmek amacıyla Finansal Muhasebe Standartları (FAS) ile Uluslararası Muhasebe Standartlarını (IAS) uyumlu hale getirebilmek için bir anlaşma imzalamışlardır. Bu çalışmada riskten korunma muhasebesi incelenirken, IASB tarafından yayımlanan IAS-39 ve Uluslararası Finansal Raporlama Standardı (IFRS) 7 esas alınmıştır.

Türkiye’de türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili ilk düzenleme 27.08.2001 tarihinde SPK tarafından yayımlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren Seri:XI No:19 “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliği”⁷ ile yapılmıştır. Bu tebliğ kapsamına halka açık, fakat borsada işlem görmeyen işletmeler girmektedir. Borsada işlem gören işletmeler ise, 15 Kasım 2003 tarihinde yayımlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren Seri:XI No:25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliği”⁸ uygulamak zorundadırlar. Fakat 9 Nisan 2008 tarihinde SPK

⁷ Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:19 Sayılı “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 27.08.2001, Sayı:24506.

⁸ Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:25 Sayılı “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 15.11.2003, Sayı:25290.

tarafından yayımlanan Seri:XI No:29 “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”⁹ ile 2003 yılında yayımlanan “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ” yürürlükten kaldırılmıştır. Son yayımlanan “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”ne göre borsada işlem gören işletmelerin, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UFRS’leri uygulamaları ve finansal tabloların Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle UMS/UFRS’lere göre hazırlandığı hususuna dipnotlarında yer vermeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, benimsenen standartlara aykırı olmayan, TMSK tarafından yayımlanan TMS’ler esas alınabilecektir.

Türkiye’de türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ile ilgili BDDK tarafından yapılan ilk düzenleme 22 Haziran 2002 tarihinde yayımlanan ve 1 Ekim 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren “Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı”dır. Fakat 1 Kasım 2006 tarihinde BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile 22 Haziran 2002 tarihinde yayımlanan muhasebe standartlarının uygulanmasına son verilmiştir.¹⁰ BDDK 1 Kasım 2006 tarihinden itibaren TMSK tarafından çıkarılan TMS’lerin uygulanmasına karar vermiştir.

Türkiye’de türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması ile ilgili son düzenleme 3 Kasım 2006 tarihinde TMSK tarafından yayımlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS-39) Hakkında Tebliğ Sıra No:41”¹¹ ve 30 Ocak 2007 tarihinde yayımlanan ve yürürlüğe giren “Finansal Araçlar: Açıklamalar İlişkin

⁹ Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:29 Sayılı “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”, Resmi Gazete, 09.04.2008, Sayı:26842.

¹⁰ Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 1 Kasım 2006, Sayı:26333.

¹¹ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 03.11.2006, Sayı:26335.

Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS-7) Hakkında Tebliğ Sıra No:42”¹² ile yapılmıştır.

2.1.Riskten Korunma Muhasebesi

Bazı riskten korunma ilişkilerinde riskten korunan kalem ve riskten korunma aracı farklı değerlendirme ölçütleri ile değerlendirilmekte ve kayıtlara alınmaktadır. Bundan dolayı da riski dengelemede ortaya çıkan kazanç veya kayıplar farklı muhasebe dönemlerine ilişkin gelir tablolarında raporlanmakta, bu da muhasebe tutarsızlıklarının artmasına sebep olmaktadır. Riskten korunma muhasebesi bu farklı zamanlarda raporlanan kazanç veya kayıpların yarattığı tutarsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilmiştir.¹³

Riskten korunan kalem ile riskten korunma aracı arasında standartlarda belirtilen bir riskten korunma ilişkisi varsa ve yine standartlarda belirtilen belli koşullar yerine getirilirse riskten korunma muhasebesi uygulanabilir.¹⁴ Riskten korunma muhasebesine geçmeden önce, riskten korunma aracı ve riskten korunma konusu kalemin tanımlarını yapmak, konunun anlaşılabilirliği açısından önem taşımaktadır. IAS-39’a göre bazı yazılı opsiyonlar hariç olmak üzere işletme dışındaki bir tarafı içine alan tüm türev ürün sözleşmeleri riskten korunma aracı olabilir. Riskten korunma aracı, gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi beklenen türev araç ya da (sadece döviz kuru riskinden korunma amaçlı işlemler için) türev olmayan finansal varlık veya borçlardır.¹⁵ Riskten korunma konusu kalem ise; (a) işletmeyi gerçeğe uygun değerinde veya gelecekte elde edilecek nakit akışlarında değişiklik olması riskine maruz bırakan, (b)

¹² Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “Finansal Araçlar: Açıklamalara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 7) Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 30.01.2007, Sayı:26419.

¹³ Francisco Gabriel Hernandez Hernandez, “Another Step Towards Full Fair Value Accounting For Financial Instruments”, **Accounting Forum**, 28, 2004, s.176.

¹⁴ B.J. Epstein, Abbas Ali Mirza, **Interpretation and Application of International Financial Reporting Standard**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2006, s.283.

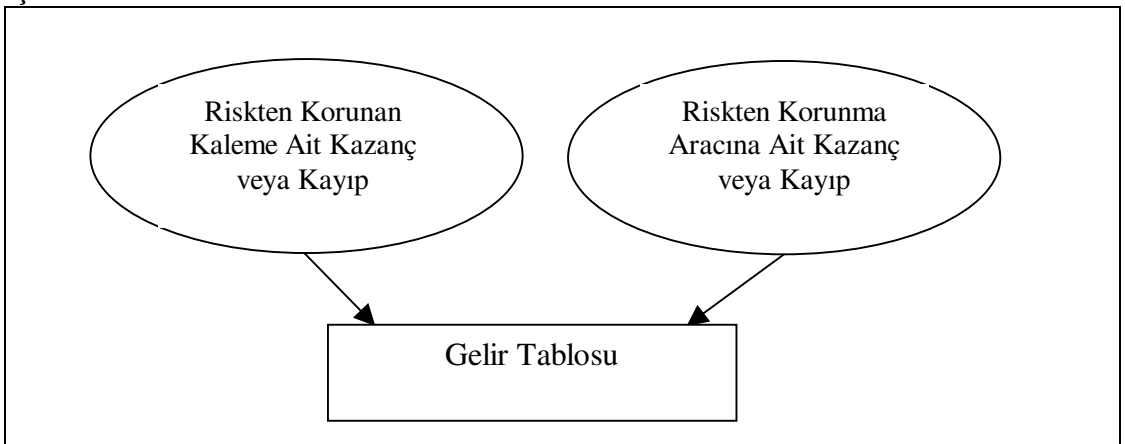
¹⁵ IAS-39, p.9, s.1945.

riskten korunan olarak sınıflanan bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki net yatırımdır.¹⁶

IAS-39'a göre riskten korunma muhasebesi, riskten korunma aracıyla riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kâr veya zarardaki etkilerinin denkleştirilmesidir.¹⁷ Diğer bir ifade ile riskten korunma işlemlerinin muhasebesindeki temel amaç, standartta yer alan riskten korunma koşullarının oluşması durumunda, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki değişiklikler sonucu oluşan kazanç veya kayıpların, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki değişiklikler sonucu oluşan kazanç veya kayıpların dikkate alındıkları dönem veya dönemlerde gelir tablosuna yansıtılmasıdır.

Şekil-2 yardımı ile riskten korunma muhasebesini açıklayacak olursak; riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıplar, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliklere ait kazanç veya kayıpların gelir tablosunda raporlandığı dönem ya da dönemlerde gelir tablosunda raporlanır.

Şekil-2: Riskten Korunma Muhasebesi

Kaynak: Yakup Selvi, *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi Ders Notları*, 2007.

¹⁶ IAS-39, p.9, s.1945.

¹⁷ IAS-39, p.85, s.1946.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanması isteğe bağlı bırakılmıştır. İşletmeler isterlerse riskten korunma muhasebesini uygulayabilirler, istemezlerse uygulamayabilirler. Riskten korunma muhasebesinin uygulanmaması, riskten korunan kalem ve korunma aracına ait kazanç ve kayıpların farklı zamanlarda gelir tablosunda raporlanması sonucu kârın dönemler itibariyle dalgalanması sonucunu doğurabilir. Kârın dönemler itibariyle dalgalanması, riskten korunma stratejisinin faydalarına karşı olumsuz bir durum olarak ortaya çıkabilmekte ve riskten korunma muhasebesi uygulanarak bu dalgalanma büyük ölçüde önlenmektedir.¹⁸

Örneğin, A İşletmesi 15 Mayıs 2007 tarihinde 100.000\$ değerinde malı vadeli olarak satmıştır. Alacağın vadesi 31 Ağustos 2007'dir. A İşletmesi 31 Ağustos 2007 tarihine kadar döviz kurunda meydana gelebilecek herhangi bir olumsuz gelişmede (\$'ın değer kaybetmesi) kur farkı zararına maruz kalacaktır.

A İşletmesinin malı sattığı, finansal tablo hazırladığı ve vade tarihindeki döviz kurları Tablo-2'deki gibidir:

Tablo-2: A İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları-1

Tarih	Spot Kur
15 Mayıs 2007	1US\$=1,3850
30 Haziran 2007	1US\$=1,3520
31 Ağustos 2007	1US \$=1,2914

A İşletmesi 30 Haziran 2007 tarihinde finansal tablolarını hazırlamıştır.

30 Haziran 2007 tarihinde A İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$'lık alacağın değeri 135.200 YTL (100.000\$*1,3520YTL/\$) olmuştur. Tablo-3'te yer alan gelir tablosunda A İşletmesi bu dönem katlandığı 3.300 YTL (138.500YTL-135.200YTL) kur farkı zararını raporlamıştır.

¹⁸ Ira G.Kawaller, Reva B.Steinberg, "Hedge Effectiveness Testing Using Regression Analysis", **AFP Exchange**, 7, September-October 2002, (Çevrimiçi) <http://www.kawaller.com/pdf/AFR-Regression.pdf>, 23.03.2006; Guy Coughlan, Matt Read, Steve Wolf, **Corporate Risk Management In An IAS 39 Framework**, JP Morgan, 2004, s.5.

Tablo-3: A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-A

<u>A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>	
Kur Farkı Zararı	(3.300)
Net Kâr / Zarar	(3.300)

A İşletmesinin Tablo-4'te yer alan 30 Haziran 2007 tarihli bilançosunda, işletmenin sahip olduğu 135.200 YTL (100.000\$*1,3520YTL/\$) değerindeki alacak ve bu döviz cinsinden alacaktan kaynaklanan kur farkı zararı raporlanmıştır.

Tablo-4: A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu-A

<u>A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu</u>	
<u>Varlıklar</u>	
Alacaklar	135.200
	<u>Özsermaye</u>
	Dönem Kârı/Zararı (3.300)

30 Haziran 2007 tarihinde A İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$'lık alacağının değeri 129.140 YTL (100.000\$*1,2914YTL/\$) olmuştur. Tablo-5'te yer alan gelir tablosunda A İşletmesi sahip olduğu alacak ile ilgili bu dönem katlandığı toplam 9.360 YTL (138.500YTL-129.140YTL) kur farkı zararını raporlamıştır.

Tablo-5: A İşletmesinin 1.1.2007-31.8.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-A

<u>A İşletmesinin 1.1.2007-31.8.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>	
Kur Farkı Zararı	(9.360)
Net Kâr / Zarar	(9.360)

Fakat A İşletmesi döviz cinsinden satış gerçekleştiği tarihte herhangi bir türev ürün sözleşmesine taraf olarak maruz kalabileceği kur farkı zararını belli bir değere sabitleyebilme olanağına sahiptir. Varsayalım ki, A İşletmesi kur farkı zararı riskinden korunmak amacıyla İzmir Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası Anonim Şirketi (VOBAŞ)'tan 31 Ağustos 2007 vadeli 100 adet "\$ satma futures sözleşmesi" satın almıştır (VOBAŞ'ta sözleşme büyüklüğü 1.000\$). Bu sözleşme ile A İşletmesi

kur farkı kaybını toplamda 50 YTL'ye $[100.000\$(1.3850\text{YTL}/\$-1,3845\text{YTL}/\$)]$ sabitlemiştir. VOBAŞ her “\$ satma futures sözleşmesi” başına 150 YTL başlangıç teminatı istemektedir ve sürdürme marjı da %75'tir. A İşletmesi satın aldığı 100 adet “\$ satma futures sözleşmesi” için 15.000 YTL nakit yatırmıştır.

A İşletmesinin sözleşmeyi satın aldığı, finansal tablo hazırladığı ve vade tarihindeki döviz kurları Tablo-6'daki gibidir:

Tablo-6: A İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları-2

Tarih	Spot Kur	Ağustos 2007 Sözleşme Fiyatı
15 Mayıs 2007	1US\$=1,3850	1US\$=1,3845
30 Haziran 2007	1US\$=1,3520	1US\$=1,3380
31 Ağustos 2007	1US \$=1,2914	1US\$=1,2914

A İşletmesi 30 Haziran 2007 tarihinde finansal tablolarını hazırlamıştır.

30 Haziran 2007 tarihinde A İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$'lık alacağının değeri 135.200 YTL ($100.000\$(1,3520\text{YTL}/\$)$) olmuştur. A İşletmesi 3.300 YTL ($138.500\text{YTL}-135.200\text{YTL}$) kur farkı zararına katlanmıştır. Eğer A İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla futures sözleşmesine taraf olmasaydı 1.1.2007-30.6.2007 dönemine ait gelir tablosunda sadece 3.300 YTL kur farkı zararını raporlayacaktı. Fakat A İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla futures sözleşmesine taraf olmuş ve taraf olduğu futures sözleşmeden 4.650 YTL $[1.000\$/adet*100adet(1,3845\text{YTL}/\$-1,3380\text{YTL}/\$)]$ kazanç sağlamıştır. Tablo-7'de sunulan A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 dönemine ait gelir tablosunda 3.300 YTL kur farkı zararının altında bu döneme isabet eden 4.650 YTL'lik futures sözleşme kazancı da raporlanmıştır.

Tablo-7: A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu-B

<u>A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>	
Kur Farkı Zararı	(3.300)
Futures Sözleşme Kazancı	4.650
Net Kâr / Zarar	1.350

A İşletmesi sahip olduğu alacağı döviz kuru riskinden korumak amacıyla futures sözleşmesine taraf olduğu için, Tablo-8’de yer alan 30 Haziran 2007 tarihli bilançosunda sahip olduğu alacakla birlikte, taraf olduğu futures sözleşmesine ilişkin 19.650 YTL (15.000YTL+4650YTL) değerindeki teminatı da raporlamıştır.

Tablo-8: A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu-B

<u>A İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu</u>	
<u>Varlıklar</u>	
Alacaklar	135.200
Futures Sözleşme Teminatı	19.650
	<u>Özsermaye</u>
	Dönem Kârı/Zararı
	1.350

30 Haziran 2007 tarihinde A İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$’lık alacağının değeri 129.140 YTL (100.000\$*1,2914YTL/\$) olmuştur. A İşletmesi toplamda bu alacakla ilgili 9.360 YTL (138.500YTL-129.140YTL) kur farkı zararına katlanmıştır. Eğer A İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla futures sözleşmesine taraf olmasaydı 1.1.2007-31.8.2007 dönemine ait gelir tablosunda sadece 9.360 YTL kur farkı zararını raporlayacaktı. Fakat A İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla futures sözleşmesine taraf olmuş ve taraf olduğu futures sözleşmeden toplamda 9.310 YTL [1.000\$/adet*100adet(1.3845YTL/\$-1,2914YTL/\$)] kazanç sağlamıştır. Tablo-9’da sunulan A İşletmesinin 1.1.2007-30.6.2007 dönemine ait gelir tablosunda 9.360 YTL kur farkı zararının altında bu döneme isabet eden 9.310 YTL’lik futures sözleşme kazancı da raporlanmıştır. Dolayısıyla, A İşletmesi bu dönem katlandığı toplam kur farkı zararı ve elde ettiği futures sözleşme kazancı sonucu net olarak 50 YTL zarara katlanmıştır.

Tablo-9: A İşletmesinin 1.1.2007-31.8.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu

<u>A İşletmesinin 1.1.2007-31.8.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>	
Kur Farkı Zararı	(9.360)
Futures Sözleşme Kazancı	9.310
Net Kâr / Zarar	(50)

IAS-39'a göre, riskten korunma amaçlı grup işlemlerin, grubun konsolide finansal tablolarında riskten korunma muhasebesine dahil edilmesi uygun değildir.¹⁹ Riskten korunma muhasebesi uygulamasına, riskten korunma ilişkisi sona erdiğinde (örneğin, riskten korunma aracının vadesi dolduğunda, satıldığında, vb.), riskten korunma koşullarından herhangi bir tanesine uyulmadığında (örneğin, riskten korunma etkinliğinin bulunmaması durumunda) veya riskten korunma ilişkisi feshedildiğinde (iptal edildiğinde) son verilir.²⁰

Tablo-10'da riskten korunma muhasebesi ile ilgili yayımlanan standartlarda yer alan riskten korunma muhasebesi ile ilgili yapılan tanımlar karşılaştırılmıştır. Standartlarda yer alan tanımlar incelendiğinde, SPK Seri:XI No:19 "Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" ve BDDK tarafından yayımlanan "Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı"nda yer alan tanımlarda "*riskten korunma aracı ve riskten korunan kalemin değerinde meydana gelen değişimler*" ifadesi yer almakta, diğer tüm standartlarda ise "*riskten korunma aracı ve riskten korunan kalemin makul (gerçeğe uygun) değerinde meydana gelen değişimler*" ifadesi yer almaktadır.

¹⁹ IAS-39, p.73, s.1961.

²⁰ Başak Ataman Akgül, Hüseyin Akay, **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye'de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004, s.196.

Tablo-10: Standartlardaki Riskten Korunma Muhasebesinin Tanımının Karşılaştırılması

Finansal Muhasebe Standardı (FAS) 133 ²¹	Riskten korunma muhasebesi, riskten korunma ilişkisinin kurulduğu tarihten itibaren, <u>riskten korunma kalemi ile riskten korunma aracının <i>makul değerlerindeki</i> değişikliklerin denkleştirilerek</u> , gelir tablosunda farklı dönemlerde raporlanmasını önleyen özel bir muhasebe türüdür.
IAS-39	Riskten korunma muhasebesi, riskten korunma aracı ile <u>riskten korunma kaleminin <i>gerçeğe uygun değerlerinde</i> meydana gelen değişikliklerin</u> kâr veya zarardaki etkilerinin denkleştirilmesidir .
SPK Seri:XI No:19	Riskten korunma muhasebesi, <u>riskten korunma amacıyla kullanılan sözleşmelerin</u> muhasebeleştirilmesinde bu sözleşmelerin <u><i>değerinde</i> meydana gelen değişmelerin</u> gelir tablosuna yansılma zamanı ile <u>riske maruz pozisyonun <i>değerinde</i> meydana gelen değişmelerin</u> ortaya çıktığı zaman arasında denklik sağlanması sürecidir .
SPK Seri:XI No:25	Riskten korunma muhasebesi, <u>riskten korunma amaçlı araçlar ile riskten korunma kalemlerinin <i>makul değerlerinde</i> meydana gelen değişikliklerin</u> birbirleriyle netleştirilmesi suretiyle kâr veya zarar olarak mali tablolara alınmasıdır.
BDDK Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ	Riskten korunma muhasebesi, <u>riskten korunma aracının <i>değerinde</i> meydana gelen değişmelerin</u> , gelir tablosuna yansılma zamanı ile <u>riskten korunma kaleminin <i>değerinde</i> meydana gelen değişmelerin</u> ortaya çıktığı zaman arasında denklik sağlanması sürecidir .
TMS-39	Finansal riskten korunma muhasebesi, <u>finansal riskten korunma aracı ile finansal riskten korunma konusu kaleminin <i>gerçeği uygun değerinde</i> meydana gelen değişikliklerin</u> kâr veya zarardaki etkilerinin muhasebeleştirilmesidir .

2.2.Riskten Korunma Türleri

FAS-133 ve IAS-39'a göre üç tip korunma bulunmaktadır. Bu korunma türleri; gerçeğe uygun değer riskinden korunma, nakit akış riskinden korunma ve yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunmadır. FAS-133 değişik

²¹ FASB, 133 no.lu standart ile ilgili bazı değişiklikleri, Haziran 2000 tarihinde yayımlamış olduğu FAS 138 "Accounting For Certain Derivative Instruments and Certain Hedging Activities" ve Nisan 2003 tarihinde yayımlamış olduğu FAS 149 "Amendment of Statement 133 on Derivative Instruments and Hedging Activities" standartları ile yapmıştır.

bir ayrıma giderek üçüncü korunma türü için kur riskinden korunma demiş ve kur riskinden korunmayı da yine üç gruba ayırmıştır: (a) bilançoda yer almayan kesin bir taahhüdün ve satışa hazır menkul kıymetlerin kur farkı riskinden (b) mevcut bir varlık veya yükümlülük ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen gelecekteki muhtemel işlemlerin nakit akışlarındaki kur farkı riskinden ve (c) yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma. FAS-133 ile ilgili olarak, kur farkı riskini önemli gördüğünden sınıflandırmayı ona dayanarak oluşturmuş olduğu yorumu yapılabilir. Sonuç olarak her iki standardın sınıflandırması da aynı sonuca varmaktadır.

Türkiye’de SPK tarafından yayımlanan Seri:XI No:19 sayılı tebliğ hariç diğer tüm düzenlemelerde IAS-39 ile uyumlu olarak üç tip korunma yer almaktadır. Riskten korunma türleri ile ilgili olarak, riskten korunma muhasebesinin yer aldığı düzenlemelerin karşılaştırılması Tablo-11’de sunulmuştur.

Tablo-11: Standartlardaki Riskten Korunma Türlerinin Karşılaştırılması

	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	Nakit Akış Riskinden Korunma	Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma
FAS-133	✓	✓	✓
IAS-39	✓	✓	✓
SPK Seri:XI No:19	✓	✓	
SPK Seri:XI No:25	✓	✓	✓
BDDK	✓	✓	✓
TMS-39	✓	✓	✓

Tablo-11’de de görüldüğü gibi Türkiye’de SPK tarafından yayımlanan Seri:XI No:19 sayılı tebliğe göre, iki tip korunma mevcuttur; makul değer değişikliği riskine karşı korunma ve nakit akış riskine karşı korunma. Diğer standartlar tarafından üçüncü korunma türü olarak belirtilen, yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma bu düzenlemede yer almamaktadır.

Türkiye’de yayımlanan standartlarda bir terim (dil) birliği sağlanamamış ve riskten korunma türleri için farklı ifadeler kullanılmıştır. Aşağıda Tablo-12’de

Türkiye’de yayımlanan standartlarda yer alan riskten korunma türlerinin başlıkları yer almaktadır. Bu çalışmada korunma türleri için TMS-39’da yer alan isimler esas alınmıştır.

Tablo-12: Türkiye’de Yayımlanan Standartlardaki Riskten Korunma Türleri

Standartlar	Riskten Korunma Türleri		
SPK Seri:XI No:19	<u>Makul Değer</u> Değişikliği Riskine Karşı Korunma	Nakit Akış Riskine Karşı Korunma	
SPK Seri:XI No:25	Makul Değer Korunması	Nakit Akım Korunması	Şube Benzeri Yabancı Bir İşletmedeki Net Yatırımın Korunması
BDDK	<u>Rayiç Değer</u> Değişikliği Riskinden Korunma	Nakit Akışların Riskten Korunması	Yabancı Para Üzerinden Yapılan İştirak Yatırımlarının Riskinden Korunma
TMS-39	<u>Gerçeğe Uygun</u> <u>Değer</u> Riskinden Korunma	Nakit Akış Riskinden Korunma	Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma

Yukarıda yer alan Tablo-12’deki başlıklara göre, yayımlanan standartlarda yer alan makul değer, rayiç değer ve gerçeğe uygun değer ifadelerinin hepsi aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu çalışmada IAS-39’da yer alan “fair value” kavramı için TMS-39’da yer alan “gerçeğe uygun değer”²² kavramı kullanılmıştır.

2.2.1.Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma, işletmelerin risk doğuran ve gelir tablosunu etkileyen, sahip oldukları mevcut bir varlığın, bir borcun veya bilançoda yer almayan kesin bir taahhüdün gerçeğe uygun değerindeki değişikliklere karşı korunmayı kapsamaktadır.²³

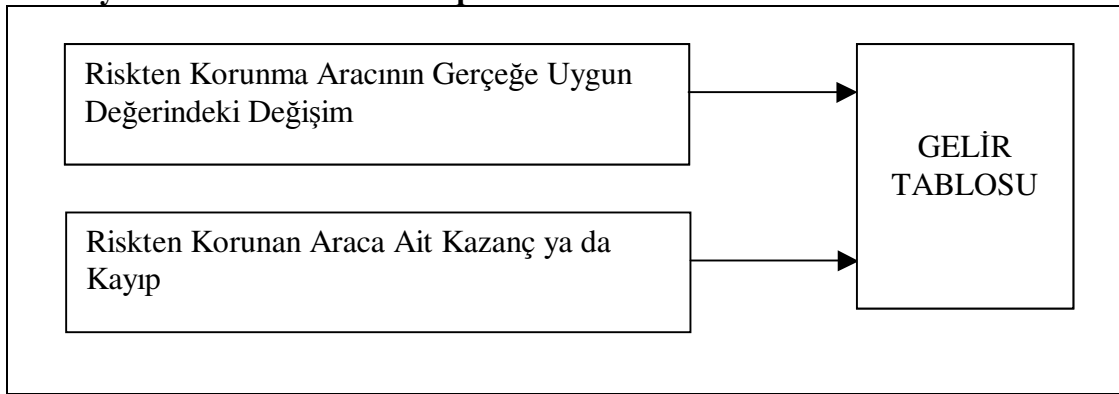
Riskten korunan varlık, borç veya bilançoda yer almayan kesin bir taahhüdün gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıp

²² Gerçeğe uygun değer kavramı, çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

²³ John McDonnell, “Hedge Accounting under International Financial Reporting Standards”, **Accountancy Ireland**, April 2004, 36, 2, ABI/INFORM Global, s.8.

değerleme gününde gelir tablosunda raporlanır. İşletmenin sahip olduğu varlık, borç veya bilançoda yer almayan kesin bir taahhüdün gerçeğe uygun değer riskinden korunmak amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıp da değerlendirme gününde gelir tablosunda raporlanır. Böylelikle, riskten korunan varlığın gerçeğe uygun değer değişikliğine ait kazanç veya kayıp ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değer değişikliğine ait kazanç veya kayıp aynı dönemde gelir tablosuna yansıtılmış olmaktadır. Gerçeğe uygun değer riskinden korunmanın finansal tablolar üzerindeki etkisi Şekil-3 yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil-3: Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Şekil-3'te gerçeğe uygun değer riskinden korunmada, riskten korunma aracına ait kazanç ya da kayıpların, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki değişimin gelir tablosunu etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosunda raporlanacağı ifade edilmektedir.

Örneğin, B İşletmesi 14 Temmuz 2007 tarihinde 100.000\$ değerinde malı 31 Ekim 2007 vadeli borç senedi düzenleyerek satın almıştır. B İşletmesi 31 Ekim 2007 tarihine kadar kurda meydana gelebilecek herhangi bir olumsuz gelişmede (\$'ın değer kazanması) kur farkı zararına maruz kalacaktır. Fakat B İşletmesi herhangi bir türev ürün sözleşmesine taraf olarak maruz kalabileceği kur farkı zararını belli bir değere sabitleyebilme olanağına sahiptir. B İşletmesi döviz kuru zararı riskinden korunmak amacıyla 14 Temmuz 2007 tarihinde VOBAŞ'tan Ekim 2007 vadeli 100 adet "\$ satın alma futures sözleşmesi" satın almıştır (VOBAŞ'ta sözleşme büyüklüğü

1.000\$). Bu sözleşme ile B İşletmesi kur farkı kaybını toplamda 2.500 YTL'ye $[100.000\$(1.6480\text{YTL}/\$-1,6230\text{YTL}/\$)]$ sabitlemiştir. VOBAŞ her “\$ satın alma futures sözleşmesi” başına 150 YTL başlangıç teminatı istemektedir ve sürdürme marjı da %75'tir. B İşletmesi satın aldığı 100 adet “\$ satın alma futures” sözleşmesi için 15.000 YTL nakit yatırmıştır.

B İşletmesinin sözleşmeyi satın aldığı, finansal tablo hazırladığı ve vade tarihindeki döviz kurları Tablo-13'teki gibidir:

Tablo-13: B İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları

Tarih	Spot Kur	Ekim 2007 Sözleşme Fiyatı
14 Temmuz 2007	1US\$=1,6230	1US\$=1,6480
30 Eylül 2007	1US\$=1,6450	1US\$=1,6500
31 Ekim 2007	1US \$=1,6620	1US\$=1,6620

B İşletmesi 30 Eylül 2007 tarihinde finansal tablolarını hazırlamıştır.

30 Eylül 2007 tarihinde B İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$'lık borç senetlerinin değeri 164.500 YTL ($100.000\$(1,6450\text{YTL}/\$)$) olmuştur. Tablo-14'te B İşletmesinin bu döneme ait gelir tablosu sunulmuştur. B İşletmesi bu dönem 2.200 YTL ($164.500\text{YTL}-162.300\text{YTL}$) kur farkı zararına katlanmıştır. B İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmeden de 200 YTL $[1.000\$/\text{adet}*100\text{adet}(1.6500\text{YTL}/\$-1,6480\text{YTL}/\$)]$ kazanç sağlamıştır.

Tablo-14: B İşletmesinin 1.1.2007-30.9.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu

<u>B İşletmesinin 1.1.2007-30.9.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>			
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamazsa		Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa	
Kur Farkı Zararı	(2.200)	Kur Farkı Zararı	(2.200)
Futures Sözleşme Kazancı	200	Futures Sözleşme Kazancı	200
Net Kâr / Zarar	(2.000)	Net Kâr / Zarar	(2.000)

B İşletmesi Tablo-15'te ve Tablo-16'da yer alan 30 Eylül 2007 tarihli bilançolarında, sahip olduğu 164.500 YTL (100.000\$*1,6450YTL/\$) değerindeki borç senetleri ve bu borç senetlerini döviz kuru riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmesine ilişkin 15.200YTL (15.000YTL+200YTL) değerindeki teminatı raporlamıştır.

Tablo-15: B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)

B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)			
<u>Varlıklar</u>		<u>Borçlar</u>	
Futures Sözleşme Teminatı	15.200	Borç Senetleri	164.500
		<u>Özsermaye</u>	
		Dönem Kârı/Zararı	(2.000)

Tablo-16: B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)

B İşletmesinin 30 Eylül 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)			
<u>Varlıklar</u>		<u>Borçlar</u>	
Futures Sözleşme Teminatı	15.200	Borç Senetleri	164.500
		<u>Özsermaye</u>	
		Dönem Kârı/Zararı	(2.000)

Yukarıdaki Tablo-15 ve Tablo-16'da yer alan finansal tablolarında görüldüğü üzere B İşletmesinin “gerçeğe uygun değer riskinden korunma” muhasebesini uygulaması ile uygulamaması arasında dönem kâr veya zararı üzerinde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla, işletmeler “gerçeğe uygun değer riskinden korunma” gerçekleştirdiklerinde riskten korunma muhasebesi uygulamak için, koşullarının sağlanması ile ilgili olarak hem maliyet hem de zaman harcamalarına gerek yoktur. Çünkü “gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesi” ile “alım-satım amaçlı” raporlama arasında dönemin kâr veya zararını etkileme açısından herhangi bir fark söz konusu olmamaktadır.

31 Ekim 2007 tarihinde B İşletmesinin sahip olduğu 100.000\$'lık borç senedinin değeri 166.200 YTL (100.000\$*1,6620YTL/\$) olmuştur. B İşletmesi toplamda 3.900 YTL (166.200YTL-162.300YTL) kur farkı zararına katlanmıştır. Fakat B İşletmesi döviz kuru riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmesinden toplamda 1.400 YTL [1.000\$/adet*100adet(1.6620YTL/\$-1,6480YTL/\$)] kazanç sağlamış ve Tablo-17'de yer alan 1.1.2007-31.10.2007 dönemine ait gelir tablosunda 3.900 YTL kur farkı zararının altında bu 1.400 YTL'lik futures sözleşme kazancını da raporlamıştır. Dolayısıyla, B İşletmesi bu korunma sonucu net olarak 2.500 YTL zarara katlanmıştır.

Tablo-17: B İşletmesinin 1.1.2007-31.10.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu

<u>B İşletmesinin 1.1.2007-31.10.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>			
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa		Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa	
Kur Farkı Zararı	(3.900)	Kur Farkı Zararı	(3.900)
Futures Sözleşme Kazancı	1.400	Futures Sözleşme Kazancı	1.400
Net Kâr / Zarar	(2.500)	Net Kâr / Zarar	(2.500)

2.2.2.Nakit Akış Riskinden Korunma

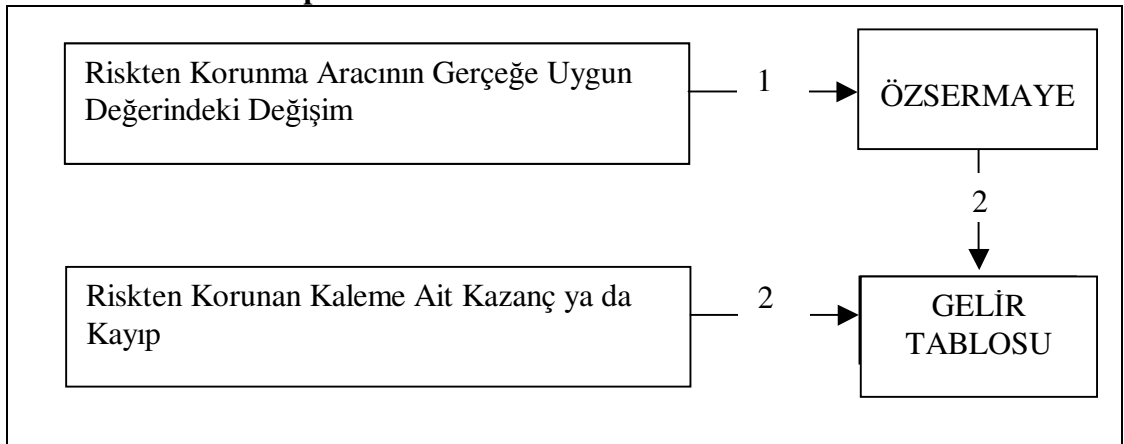
Riskten korunma muhasebesinin bir diğer türü de nakit akış riskinden korunmadır. Nakit akış riskinden korunma, mevcut bir varlık veya yükümlülük ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen gelecekteki muhtemel işlemlerin nakit akışlarında belirli bir riskten kaynaklanan değişimlere karşı korunmadır.²⁴ Diğer bir ifade ile, işletmelerin sahip oldukları varlık, yükümlülük ya da henüz kesin olmayan fakat ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan işlemler sonucu ortaya çıkacak nakit akışlarının riskten korunmasıdır. Nakit akışlarının riskten korunması işleminde özellikle fiyat, maliyet ve faiz gibi gelecekte nakit akışını etkileyebilecek değişken unsurların riskten korunması söz konusudur.

²⁴ Ian P.N. Hague, "Hedging and New Standards", **CA Magazine**, December 2004, 137, 10, ABI/INFORM Global, s.39.

İşletmenin sahip olduğu varlık, borç veya henüz kesin olmayan fakat ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan işlemler sonucu ortaya çıkacak nakit akışlarının riskten korunması amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıp değerlendirilmesinde gelir tablosunda raporlanmaz, ertelenir. Bu ertelenen kazanç veya kayıp, işletmenin sahip olduğu varlık, borç ya da henüz kesin olmayan fakat ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan işlemler sonucu ortaya çıkacak nakit akışlarının gelir tablosunu etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosunda raporlanır. Böylelikle, riskten korunan varlığa ilişkin kazanç veya kayıp ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değer değişikliğine ait kazanç veya kayıp aynı dönem veya dönemlerde gelir tablosuna yansıtılmış olmaktadır.

Şekil-4'te de nakit akış riskinden korunmanın finansal tabloları nasıl etkilediği açıklanmıştır. Şekil-4'e göre, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen olumlu ya da olumsuz değişimler (kazanç veya kayıplar) ertelenerek (1 numaralı ok işareti), riskten korunan kaleme ait kazanç veya kayıpların gelir tablosuna yansıtıldığı (2 numaralı ok işareti) dönem ya da dönemlerde gelir tablosunda raporlanır.

Şekil-4: Nakit Akış Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Riskten korunma aracının vadesi riskten korunan kalemin vadesinden önce sona erebilir, ancak onu aşamaz. Eğer riskten korunma aracının vadesi riskten

korunan kalemin vadesinden önce sona ererse, riskten korunma aracının değerindeki birikmiş değişimler, riskten korunmuş kalemin defter değerinin bir parçası olarak ertelenerek ileriye doğru taşınır ve riskten korunmuş kalemin vadesi sona erinceye kadar riskten korunma işleminin kâr veya zararı olarak cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılmaz, bilançoda özkaynaklarda ertelenir.²⁵ Planlanan süre ile gerçekleşme süresi arasında çok büyük bir zaman farklılığı olmamalıdır.

IAS-39'a göre, korunma aracına ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı gelir tablosunda raporlanır. Tahmini işlemin gerçekleşmesinin bundan böyle beklenmediği durumlarda nakit akış riskinden korunma işlemine son verilmeli ve o ana kadar ertelenmiş olan kazanç veya kayıplar gelir tablosuna aktarılmalıdır.

Bu tür bazı riskten korunma işlemleri ve bu işlemler sonucu ertelenen kazanç veya kayıpların gelir tablosuna (gelir/gidere dönüşme) yansıma zamanları Tablo-18'de verilmiştir.

Tablo-18: Bazı Riskten Korunma İşlemleri ve Bu İşlemler Sonucu Ertelenen Kazanç veya Kayıpların Gelir veya Gider Olarak Kayda Alınma Tarihleri

Riskten Korunma İşlemi	Gelir/Gider Olarak Kayda Alınma Tarihi
Değişken faizli borcun faiz ödemesi	Faiz gideri kaydı yapıldığı tarihte
Gelecekte satın alınacak stok fiyatı	Stoklar satıldığı tarihte
Gelecekte satın alınacak duran varlığın değeri	Duran varlık amortismanına tabi tutulduğu dönemler boyunca

Kaynak: Arlette Wilson, Dan Heitger, "Accounting For Hedges: Foreign Currency Exposures", **Balance Sheet**, 2002, 10, 1, ABI/INFORM Global, s.35

Gelecekte satın alınacak duran varlığın değerine ilişkin korunmada, ertelenen kazanç ya da kaybın gelir ya da gider olarak kayda alınmasında 3 yöntem uygulanabilir. Bunlardan ilki, ertelenen kazanç ya da kaybın direkt olarak duran varlığın satın alındığı tarihte gelir ya da gidere dönüşmesi. Yani bütün kazanç ya da kaybın, duran varlığın satın alındığı dönemde gelir tablosuna gönderilmesi. İkinci

²⁵ Selvi, a.g.e., s.77.

yöntem, ertelenen kazanç ya da kaybın duran varlığın yararlı ömrü boyunca gelir ya da gidere dönüştürülmesidir. Üçüncü yöntem ise, ertelenen kazanç ya da kaybın duran varlığın maliyetinde dikkate alınmasıdır. Bu yöntem uygulandığında satın alınan duran varlığın maliyeti, türev ürün sözleşmesinden elde edilen kazanç kadar az ya da katlanılan zarar kadar fazla olacaktır. Bu yöntemin seçilmesi sonucu genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden maliyet esas ilkesine aykırı davranılmış olunmaktadır. Maliyet esas ilkesine göre; işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde genel kural olarak, bunların elde edilme değerlerini ifade eden maliyet değerleri kullanılır.²⁶ Ertelenen kazanç ya da kaybın duran varlığın maliyetinde dikkate alınmasıyla, amortisman yoluyla gelir tablosuna gönderilmiş olmaktadır. İkinci ve üçüncü yöntem farklı yöntemlermiş gibi gözükmese de, net olarak dönem kâr/zararı açısından aynı sonucu vermektedirler.²⁷

Örneğin, tekstil sektöründe faaliyet gösteren ve kapasitesini büyütmeyi hedefleyen C İşletmesi 3 Şubat 2006 tarihinde yeni bir fabrika binası inşaatına başlamış ve Nisan 2007’te fabrika binasını bitirmeyi ve yeni makineler satın almayı planlamıştır. Bu planlama ile ilgili yönetim kurulu kararı alınmıştır. 5 Kasım 2006 tarihinde C İşletmesi satın almayı düşündüğü makineler ile ilgili çeşitli firmalardan teklifler almıştır. D İşletmesinin teklifi daha uygun geldiğinden, D İşletmesi ile 30 Nisan 2007 tarihinde 500.000\$ ödeyerek makineleri satın almak üzere anlaşma yapılmıştır. C İşletmesi makineleri satın alacağı tarihe kadar döviz kurunun aleyhine (doların değer kazanması) değişeceğini düşünmektedir. Böyle bir durumda işletmenin nakit akış riski ile karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda C İşletmesi, 5 Kasım 2006 tarihinde VOBAŞ’tan Nisan 2007 vadeli 500 adet “\$ alım futures sözleşmesi”ne taraf olarak, kuru belli bir değerden sabitleyerek, sahip olduğu nakit akış riskinden korunmuş olacaktır. VOBAŞ her “\$ alım futures sözleşmesi” başına 150 YTL başlangıç teminatı istemektedir ve sürdürme marjı %75’tir. C

²⁶ Cengiz Erdamar, Feryal Orhun Basık, **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2.Bası, İstanbul, Kasım 2006, s.6.

²⁷ Yakup Selvi, **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi Ders Notları**, 2007.

İşletmesi satın aldığı 500 adet “\$ alım futures sözleşmesi” için 75.000 YTL nakit yatırmıştır.

C İşletmesinin futures sözleşmesini satın aldığı, finansal tablo hazırladığı ve vade tarihindeki döviz kurları Tablo-19’deki gibidir:

Tablo-19: C İşletmesinin İşlem Yaptığı Tarihlerdeki Döviz Kurları

Tarih	Spot Kur	Nisan 2007 Sözleşme Fiyatı
5 Kasım 2006	1US\$=1,5315	1US\$=1,5510
31 Aralık 2006	1US\$=1,5450	1US\$=1,5620
30 Nisan 2007	1US \$=1,5740	1US\$=1,5740

C İşletmesi riskten korunmak amacıyla futures sözleşmesine taraf olduğu için değerlendirme gününde sahip olduğu futures sözleşmesinin gerçeğe uygun değerini belirleyecek ve gerçeğe uygun değer değişikliği sonucu oluşan kazancı bilançoda raporlayacaktır.

Eğer C İşletmesi riskten korunma muhasebesi uygulamasaydı riskten korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmesinden elde ettiği 5.500 YTL $[500.000 * (1,5620 \text{YTL}/\$ - 1,5510 \text{YTL}/\$)]$ kârı Tablo-20’de yer alan 2006 yılının gelir tablosunda raporlayacaktı.

Tablo-20: C İşletmesinin 1.1.2006-31.12.2006 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu

<u>C İşletmesinin 1.1.2006-31.12.2006 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>			
Riskten Korunma Muhasebesi Uygularsa		Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamazsa	
	2006		2006
	-	Türev Ürün Sözleşme Kazancı	5.500
	-		
Net Kâr / Zarar	-	Net Kâr / Zarar	5.500

İşletme nakit akış riskinden korunma gerçekleştirdiği ve riskten korunma muhasebesi uyguladığı için elde etmiş olduğu 5.500 YTL kazancı, riskten korunduğu kalemin gelir tablosunu etkilediği dönemlerde gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere Tablo-21’de yer alan bilançosunda raporlayacaktır. Dolayısıyla, C İşletmesi riskten

korunma muhasebesi uygulayarak, riskten koruduğu kalemin kaybı ile riskten korunma aracının kazancını aynı dönemde gelir tablosunda raporlamış olacaktır.

Tablo-21: C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)

C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)		
<u>Varlıklar</u>		
Futures Sözleşme Teminatı	80.500	
	<u>Özsermaye</u>	
	Ertelenen Futures Sözleşme	5.500
	Kazancı	

Eğer C İşletmesi riskten korunma muhasebesi uygulamasaydı Tablo-22’de yer alan 31 Aralık 2006 tarihli bilançosunda, futures sözleşmesine ilişkin 80.500 YTL değerindeki teminatı ve dönemin gelir tablosundan gelen 5.500 YTL dönem kârını raporlayacaktı.

Tablo-22: C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)

C İşletmesinin 31 Aralık 2006 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)		
<u>Varlıklar</u>		
Futures Sözleşme Teminatı	80.500	
	<u>Özsermaye</u>	
	Dönem Net Kârı/Zararı	5.500

C İşletmesinin makineyi satın aldığı tarihten sonraki ilk raporlama dönemine ilişkin gelir tablosu Tablo-23’te sunulmuştur.

C İşletmesi aralık ayında yapmış olduğu anlaşma çerçevesinde makineyi 30 Nisan 2007 tarihinde 787.000 YTL (500.000\$*1,5740) ödeyerek satın almıştır. Nakit akış riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmesinin de vadesi geldiği için sonlandırılmıştır. C İşletmesi taraf olduğu futures sözleşmesinden bu dönem de (2007) 6.000 YTL [500.000\$*(1,5740-1,5620)] kazanç elde etmiştir.

C İşletmesi riskten korunma muhasebesi uygulamasaydı 2007 yılı gelir tablosunda riskten korunmak amacıyla taraf olduğu futures sözleşmesinden dolayı elde ettiği kazancı 6.000 YTL olarak raporlayacaktı. Dolayısıyla, C İşletmesi riskten korunma muhasebesi uygulamaması durumunda 2006 yılı gelir tablosunda 5.500 YTL, 2007 yılı gelir tablosunda ise 6.000 YTL kâr raporlayacaktı.

Tablo-23: C İşletmesinin 1.1.2007-30.06.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu

<u>C İşletmesinin 1.1.2007 – 30.06.2007 Dönemi Kısmi Gelir Tablosu</u>			
Riskten Korunma Muhasebesi Uygularsa		Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamazsa	
	2007		2007
Türev Ürün Sözleşme Kazancı	383	Türev Ürün Sözleşme Kazancı	6.000
Amortisman Gideri	(26.233) ²⁸	Amortisman Gideri	(26.233)
Net Kâr / Zarar	(25.850)	Net Kâr / Zarar	(20.233)

İşletme nakit akış riskinden korunma gerçekleştirdiği ve riskten korunma muhasebesi uyguladığı için taraf olduğu futures sözleşmesinden dolayı 2007 yılında elde ettiği 6.000 YTL kazancı, 2006 yılında elde ettiği kazancı izlediği “Ertelenen Sözleşme Kazancı Hesabı”na kaydetmiş ve riskten korunan kalemin gelir tablosunu etkilediği dönemlerde gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere Tablo-24’te yer alan bilançosunda raporlamıştır. Riskten korunan kalemin (makinenin) 2007 yılı gelir tablosunu (26.233 YTL amortisman gideri şeklinde) etkilemesi sonucu, ertelenen futures sözleşme kazancının 2007 dönemine isabet eden 383 YTL [(11.500/5)/12*2] kısmını da 2007 yılı gelir tablosunda türev ürün sözleşme kazancı olarak

²⁸ 30 Nisan 2007 tarihinde satın alınan makinenin yararlı ömrünün 5 yıl olduğu ve eşit paylı amortisman yönteminin uygulandığı varsayılmıştır. [(787.000YTL/5)/12*2]

raporlanmıştır.²⁹ Geri kalan 11.117 YTL tutarındaki “Ertelenen Sözleşme Kârı Hesabı” riskten korunan kalemin gelir tablosunu etkilediği dönemlerde, gelir tablosunda raporlanmak üzere bilançoda raporlanmaya devam edecektir.

Tablo-24: C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)

C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanırsa)	
<u>Varlıklar</u>	
Makineler	787.000
B. Amortisman	(26.233)
	<u>Özsermaye</u>
	Ertelenen Futures
	Sözleşme Kazancı
	11.117
	Net Kâr/Zarar
	(25.850)

Eğer C İşletmesi riskten korunma muhasebesi uygulamasaydı Tablo-25’te yer alan 31 Aralık 2006 tarihli bilançosunda, önceki dönemden gelen dağıtılmamış kârlar 5.500 YTL ve bu dönemin gelir tablosundan gelen 20.233 YTL zararı raporlayacaktı.

Tablo-25: C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)

C İşletmesinin 30 Haziran 2007 Tarihli Kısmi Bilançosu (Riskten Korunma Muhasebesi Uygulanmazsa)	
<u>Varlıklar</u>	
Makineler	787.000
B. Amortisman	(26.233)
	<u>Özsermaye</u>
	Dağıtılmamış Kârlar
	5.500
	Net Kâr/Zarar
	(20.233)

²⁹ Daha önce sayfa 43’te bahsedilen yöntemlerden ikincisi yani, ertelenen kazanç ya da kaybın makinenin yararlı ömrü boyunca gelir ya da gidere dönüştürülmesi yöntemi kullanılmıştır

2.2.3.Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma

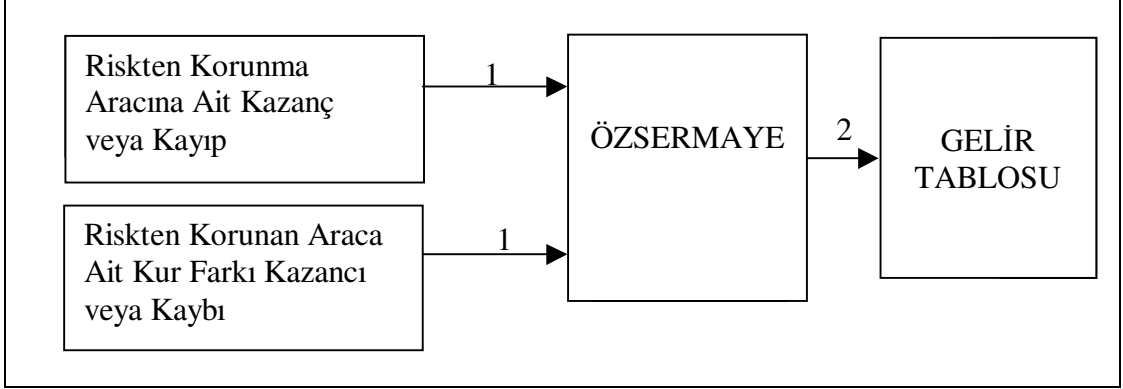
Yabancı para üzerinden yapılan iştirak yatırımlarının riskten korunması; ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır. Yabancı ülkelerde yatırımları olan işletmeler, döviz kuru dalgalanmalarının bu yatırımları üzerindeki etkilerini gidermek veya en aza indirmek üzere türev ürün sözleşmelerine taraf olabilmektedirler.³⁰

Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin finansal riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilir.

Şekil-5'te yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunmanın finansal tablolar üzerine etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Şekil-5'e göre, riskten korunma aracına ait kazanç veya kayıp ve riskten korunan araca ait kur farkı kazancı veya kaybı, yatırımın elden çıkarılacağı tarihe kadar ertelenir (1 numaralı ok işareti). Yatırımın elden çıkarılacağı tarihte ertelenen tüm kazanç veya kayıplar gelir tablosuna yansıtılır (2 numaralı ok işareti).

³⁰ Önce, a.g.e., s.56.

Şekil-5: Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Örneğin, hizmet sektöründe faaliyet gösteren A İşletmesi 1 Aralık 2006 tarihinde 100.000\$ ödeyerek Amerika’da faaliyet gösteren B İşletmesine %20 oranında ortak olmuştur. A İşletmesi döviz kurundaki olumsuz değişimler sonucu (doların değer kaybetmesi) sahip olduğu yatırımın değer kaybedeceğini düşünmektedir. Böyle bir durumda, işletmenin yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riski ile karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, A İşletmesi yatırımı elden çıkaracağı tarihe kadar 100.000\$ değerinde “döviz satma futures sözleşmelerine” (vadesi biten sözleşmenin yenilenmesi suretiyle) taraf olarak yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korumuş olacaktır. Korunma amacıyla taraf olunan futures sözleşmelerden elde edilen kazanç veya katlanılan kayıplar ertelenir. Ertelenen kazanç veya kayıplar, futures sözleşmesinin bittiği tarihte değil, riske karşı korunan işlemin gerçekleştiği (yatırımın elden çıkarılacağı) tarihte gelir tablosuna yansıtılır

2.3.Riskten Korunma Muhasebesi ile İlgili Koşullar

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için tüm standartlarda birtakım koşullar getirilmiştir. Fakat bazı düzenlemelerde yer alan koşullar diğer düzenlemelerde yer alan koşullardan farklıdır. FAS 133’te her korunma türü için koşullar ayrı ayrı belirtilmiştir. Genel olarak koşulların çoğu her korunma türü için geçerli olurken, bazı korunma türleri için ekstra koşullar getirilmiştir.

Standartlarda yer alan riskten korunma muhasebesi ile ilgili koşullar aşağıdaki Tablo-26-A, Tablo-26-B, Tablo-26-C, Tablo-26-D, Tablo-26-E ve Tablo-26-F’de sunulmuştur:

Tablo-26-A: IAS-39’da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

IAS-39	
1	Riskten korunma işleminin başlangıcında, riskten korunma ilişkisi ile işletmenin riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması gerekmektedir.
2	Riskten korunma işleminin, korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması ve ilgili riskten korunma ilişkisine ilişkin belgelendirilmiş risk yönetim stratejisi ile tutarlı olması beklenir.
3	Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekir.
4	Riskten korunma işleminin etkinliğinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir.
5	Riskten korunma işlemi sürekli olarak değerlendirilir ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca oldukça etkin olacak şekilde tespit edilir.

Tablo-26-B: FAS-133’te Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

FAS-133	
Gerçeğe Uygun Değer Korunması	
1	Korunmanın başlangıcında, korunma ilişkisi, işletmenin risk yönetim amacı ve korunma stratejisi, korunma aracı ile korunulan aracın ve korunulan riskin niteliği, riskten korunma aracının korunmada etkinliğinin nasıl ölçüldüğünün resmi bir belgeye dayandırılması.
2	Hem korunmanın başlangıcında hem de sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisinin, riske karşı korunmanın belirlendiği dönemde korunulan risk ile ilişkisi kurulabilen gerçeğe uygun değer ve nakit akışı değişikliklerini dengelemede oldukça etkin olması beklenir.
3	Eğer opsiyon sözleşmesine, kayıtlara alınmış bir varlık veya yükümlülüğün veya kayıtlara alınmamış bir işletme taahhüdünün riskinden korunmak amacıyla taraf olunmuşsa, riskinden korunulan unsur ve opsiyon sözleşmesinin kombinasyonu en azından kombinasyonun makul değerindeki olumsuz değişim sonucu zarara maruz kalması kadar kombinasyonun makul değerindeki olumlu bir değişim sonucu kazanç elde etme potansiyeline sahiptir.
4	Bu ilk üç koşulun haricinde, riskten korunulan kalemin neler olabileceğine ilişkin standartta 21 numaralı paragrafta yer alan koşulların da karşılanması gerekmektedir.

Tablo-26-B: FAS-133'te Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları (Devamı)

Nakit Akış Korunması	
1	FAS-133'te yer alan "Gerçeğe Uygun Değer Korunması" ile ilgili geçerli olan ilk 3 koşulda aynıdır.
2	
3	
4	Eğer riskten korunma aracı, kayıtlara alınmış finansal varlık veya borçlarla ilgili değişken oranlı faiz tahsilatı veya ödemeleri riskinden korunmak amacıyla kullanılıyorsa, riskten korunma aracı değişken nakit akışlarına sahip varlık ile değişken nakit akışlarına sahip borç arasında bir ilişki olmalıdır ve bu ilişki nakit akışlarını dengelemede yüksek derecede etkin olmalıdır.
5	Bu ilk üç koşulun haricinde, riskten korunan tahmini kalemin neler olabileceğine ilişkin standartta 29 numaralı paragrafta yer alan koşulların da karşılanması gerekmektedir.

Kur Riskinden Korunma	
1. Kesin Bir Taahhüdün Riskten Korunması standartta daha önce belirtilen gerçeğe uygun değer korunması için gerekli olan koşulların tümü bu korunma türü için de geçerlidir.	
2. Satışa Hazır Menkul Kıymetlerin Riskten Korunması standartta daha önce belirtilen gerçeğe uygun değer korunması için gerekli olan koşulların tümü ve a) yatırımcının fonksiyonel para birimi üzerinden işlem gören ve bir borsada işlem görmeyen menkul , b) menkul sahibine ait olan kâr payı ve diğer nakit akışlarının hepsi menkulün satışı sonucu elde edilmesi beklenen para birimi ile aynı para birimi üzerinden belirtilmelidir.	
3. Muhtemel İşlemlerin Nakit Akışlarının Riskten Korunması a) kur farkı riskine maruz olan işletme birimi riskten korunma aracına da taraf olur, b) riskten korunma işleminde kullanılan para birimi işletme biriminin fonksiyonel para biriminden farklıdır, c) standartta daha önce belirtilen nakit akış korunması için gerekli olan koşullardan 3. hariç tüm koşullar d) eğer riskten korunma işlemi yabancı para birimi üzerinden tek başına tahmin edilmiş işlemler grubundan oluşuyorsa, yabancı para birimi cinsinden beklenen nakit girişleri ve nakit çıkışları aynı grup içinde sınıflandırılmaz.	

Tablo-26-C: SPK Seri:XI No:25’de Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

SPK Seri:XI No:25	
1	Korunmanın başlangıcında, korunma ilişkisi ile işletmenin risk yönetimi amacı ve korunma stratejisi hakkında resmi bir belgelendirme sisteminin bulunması şarttır.
2	Korunmanın, belirli bir korunma ilişkisi için belgelendirilen risk yönetimi stratejisi ile tutarlı olarak, makul değer veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekte büyük ölçüde başarılı ve etkin olması beklenir.
3	Nakit akım korunmaları için, korunmaya konu olan bir tahmin işleminin kuvvetle muhtemel olması ve maruz kalınan nakit akım değişikliklerini yansıtması şarttır.
4	Korunmanın etkinliği güvenilir olarak ölçülebilmelidir.
5	Korunmanın devam eden bir süreç içerisinde sürekli olarak değerlendirilmesi şarttır ve hesap dönemi süresince önemli ölçüde etkin olması beklenir.

Tablo-26-D: SPK Seri:XI No:19da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

SPK Seri:XI No:19	
1	Riske karşı korunma önlemi oluşturulurken, riskin niteliği, işletmelerin risk yönetim stratejisi, riske karşı korunma ilişkisi, riske karşı korunma aracının niteliği ve korunmada etkinliğin nasıl değerlendirileceğine ilişkin yetkili organ tarafından karar alınması ve korunma işleminin belgeye dayandırılması.
2	Hem riske karşı korunma önlemi oluşturulurken hem de korunma ilişkisi sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisinin, riske karşı korunmanın belirlendiği dönemde korunan risk ile ilişkisi kurulabilen makul değer ve nakit akışı değişikliklerini dengelemede etkin olmalı ve etkinliğin mali tablo hazırlanma dönemlerinde düzenli olarak değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.
3	Korunması amaçlanan varlık, yükümlülük ve taahhütlerin değeri ile varlık veya yükümlülük ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen muhtemel işlemlerin nakit akışlarındaki değişmelerin işletmeyi döviz kuru, fiyat ve faiz oranı riskine maruz bırakmalıdır.
4	Korunması amaçlanan varlık veya yükümlülük mali tablolarda rayiç bedel üzerinden değerlendirilmelidir.
5	Korunması amaçlanan kalemlerin makul değerleri güvenilir bir şekilde elde edilebilir olmalıdır.

Tablo-26-E: TMS-39’da Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

TMS-39	
1	Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında, finansal riskten korunma ilişkisi ile işletmenin finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması gerekmektedir.
2	Finansal riskten korunma işleminin, korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değerdeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede oldukça etkin olması ve ilgili finansal riskten korunma ilişkisine ilişkin belgelendirilmiş risk yönetim stratejisi ile tutarlı olması beklenir.
3	Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, finansal riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekir.
4	Finansal riskten korunma işleminin etkinliğinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmelidir.
5	Finansal riskten korunma işlemi sürekli olarak değerlendirilir ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca oldukça etkin olacak şekilde tespit edilir.

Tablo-26-F: BDDK Standartlarında Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları

BDDK	
1	Riskten korunma ilişkisi ile bankanın risk yönetiminin hedefi ve stratejisi bir belgeye dayandırılmalıdır.
2	Riskten korunma işlemi, risk yönetim stratejisi ile tutarlı, rayiç değer veya nakit akışla ilgili değişiklikleri dengelemede etkin olmalıdır.
3	Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, korunmanın konusunu teşkil eden ileride olabilecek işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin bankanın net kâr ya da zararını etkileyebilecek nitelikte olması gerekir.
4	Riskten korunma işleminin etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülebilir olmalıdır.
5	Riskten korunma sürekli olarak değerlendirilmeli ve tüm mali raporlama dönemi boyunca etkin olmalıdır.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için, standartlarda sayılan tüm koşulların aynı anda yerine getirilmesi gerekmektedir. Koşullardan bir tanesi bile yerine getirilmediği takdirde riskten korunma muhasebesi uygulanamaz. Riskten korunma muhasebesi uygulanırken, bu koşullardan bir tanesi bile ortadan kalkarsa riskten korunma muhasebesi uygulamasına son verilir.

Çok büyük miktarda ve değerinde riskten korunan kalemi olan işletmeler için riskten korunma muhasebesi koşullarının yerine getirilememesi, riskten korunma muhasebesi uygulanamaması sonucu kârlarının önemli bir şekilde dalgalanmasına neden olacaktır.³¹

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde IAS-39 esas alınarak riskten korunma muhasebesi koşulları; riskten korunma işleminin belgelendirilmesi, riskten korunma işleminin etkin olması, nakit akış riskinden korunmada tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, etkinliğin güvenilir olarak ölçülebilmesi ve sürekli etkinlik olarak beş alt başlıkta incelenmiştir.

2.3.1.Belgelendirme

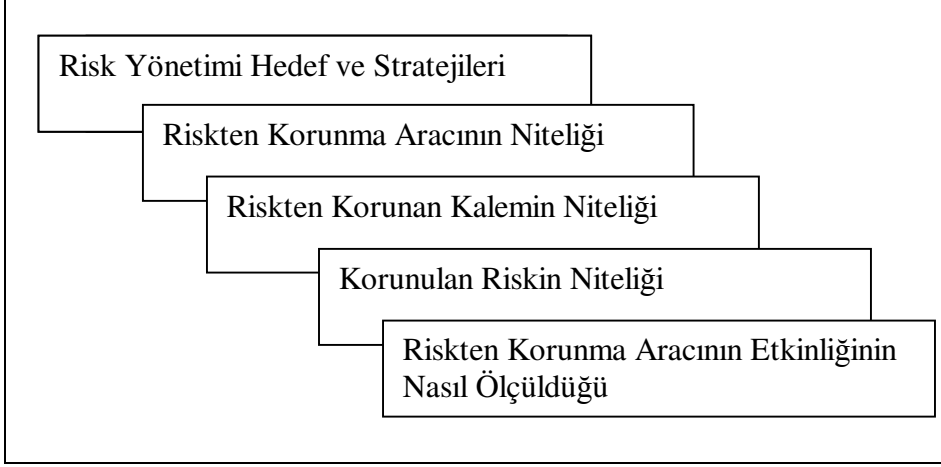
Standartlara göre riskten korunma işleminin başlangıcında, riskten korunma ilişkisi ile işletmenin riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetim hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayandırılması gerekmektedir. Belgelendirmenin oluşturulmaması, riskten korunma ilişkisinin riski dengelemede ne kadar etkin olursa olsun, riskten korunma muhasebesinin uygulanamaması demektir.³²

Standartların tümünde, belgelendirmenin tam olarak neleri kapsadığı ile ilgili bir bilgi ve örnek verilmemektedir. Belgelendirmenin neleri kapsayabileceği Şekil-6'da yer almaktadır.

³¹ McDonnell, **a.g.e.**, s.8.

³² McDonnell, **a.g.e.**, s.8.

Şekil-6: IAS-39'un Belgelendirilmesini İstedığı Hususlar

Kaynak: John McDonnell, "Hedge Accounting under International Financial Reporting Standards", *Accountancy Ireland*, April 2004, s.8.

Riskten korunma ile ilgili olarak; risk yönetim amacı ve stratejisi, riskten korunma ilişkisinin türü, korunulan riskin niteliği, riskten korunma aracının ve riskten korunma kalemi veya işlemin niteliği, gerçekleşmesi muhtemel işlem ve etkinliğin ölçümünde kullanılan tekniğin belgelendirilmesi gerekmektedir.³³ Riskten korunmanın gerekçesinin açıklanması gerekmektedir. Bu açıklamanın riskten korunmanın, işletmenin risk yönetim amacı ve stratejisi ile uyumlu olduğuna dair kanıt içermesi gerekmektedir. Riskten korunma türüne (gerçeğe uygun değer riskinden, nakit akış riskinden veya yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma) dair bir açıklamanın yer alması gerekmektedir. İşletme ne tür bir riskten korunduğuna dair açıklama yapmalıdır. Örneğin; faiz oranı riski, döviz kuru riski, kredi riski gibi. Belgelendirmede riskten korunma etkinliğinin nasıl ölçüldüğüne dair detaylı bilginin yer alması gerekmektedir.³⁴

İşletme eğer nakit akış riskinden korunmayı amaçlıyorsa; ileride gerçekleşecek tahmini işlemin gerçekleşme olasılığının yüksek olması ve bu işlemin üçüncü taraflar ile yapılacağı ve işletmenin kârını ve zararını etkileyecek nakit akışlarında değişikliklere sebep olacağını destekleyen bir belgelendirme yapmalıdır.

³³ **IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice**, PriceWaterHouseCoopers, February 2005, s.17.

³⁴ McDonnell, s.8.

İleride gerçekleşecek tahmini işlem ile ilgili olarak zamanın ve tutarın belgelendirilmesi gerekmektedir.³⁵

BDDK tarafından yayınlanan ve 1 Kasım 2006 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılan standartta yer alan belgelendirme ile ilgili koşulda “*Risken korunma ilişkisi ile bankanın risk yönetiminin hedefi ve stratejisi bir belgeye dayandırılmalıdır*” ifadesi yer almakta, belgelendirmenin bir resmiyete dayanması gerektiğinden bahsedilmemekteydi. Fakat diğer standart koyucular tarafından yayımlanan belgelendirme ile ilgili koşula bakıldığında “*resmi bir belgeye dayandırılmalıdır*” ifadesinin yer aldığı dikkat çekmektedir.

2.3.2.Risken Korunmanın Etkin Olması

Risken korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, risken korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişim ile karşılanma (dengelenme) derecesine “risken korunma etkinliği” denmektedir. IAS-39’a göre, risken korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, risken korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimi karşılamada “*oldukça etkin*” olması beklenmektedir. Standartlarda yer alan “*oldukça etkin*” ifadesi ile risken korunma aracının risken korunan kalemin kazanç ya da kayıplarını %80 ile %125 arasında karşılaması beklenmektedir. Hesaplanan risken korunma etkinliğinin %125’in üzerinde (%140) olması durumunda, etkin olan kısım için (%125) risken korunma muhasebesi uygulanırken, etkin olmayan kısım (%15) için risken korunma muhasebesi uygulanamaz.

Standartlar iki ayrı etkinlik testine ihtiyaç olduğundan söz etmektedirler. Bu testler, beklenen etkinliğin testi ve geriye dönük etkinliğin testidir.³⁶ Standartlar etkinliğin ölçülmesinde tek bir yöntem belirlememişler ve farklı yöntemlerin kullanılmasına izin vermişlerdir. Muhtemelen risken korunma muhasebesinin

³⁵ IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, PriceWaterHouseCoopers, February 2005, s.17.

³⁶ IAS 39-Achieving Hedge Accounting in Practice, PricewaterhouseCoopers, December 2005, s.14.

uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan en zor olanı “riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimi karşılamada oldukça etkin olması” koşuludur.³⁷ Etkinliğin nasıl ölçüldüğü ve ölçümünde hangi testlerin kullanıldığı bu tez çalışmasının üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.3.3.Nakit Akış Riskinden Korunmada Tahmini İşlemin Gerçekleşme İhtimalinin Yüksek Olması

Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, riskten korunma işleminin konusunu oluşturan tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Nakit akış riskinden korunmada tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, SPK Seri:XI No:19 sayılı “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliği”nde riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için gerekli koşullar arasında sayılmamaktadır. Bu tebliğe göre nakit akış riskinden korunma amaçlı sözleşmeler ile ilgili özel bazı hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerden:³⁸

- a) *Gelecekte oluşması beklenen işlemin niteliği, tarihi ve diğer şartları önemli ölçüde belirlenmiş olmalıdır,*
- b) *Gelecekte oluşması beklenen işlemin gerçekleşme ihtimali, işlemin niteliği gereği, tarihi veriler ve diğer hukuki ve iktisadi şartlar çerçevesinde kuvvetli olmalıdır.*

³⁷ Kawaller v.d., a.g.e., Coughlan v.d., a.g.e., s.4, IAS 39 – Achieving Hedge Accounting in Practice, s.13.

³⁸ Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:19, m.8.

hükümleri nakit akış riskinden korunma işlemi sayılabilecek sözleşmelerin taşınması gereken koşullar olarak algılanmaktadır.

2.3.4.Etkinliğin Güvenilir Olarak Ölçülebilmesi

Riskten korunma işleminin etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülebilir olmalıdır. Riskten korunma konusu kalemin korunulan risk ile ilişkilendirilebilen gerçeğe uygun değeri ve nakit akışları ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilir olması gerekir.³⁹

Gerçeğe uygun değer standartlarda, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰ Gerçeğe uygun değer ve gerçeğe uygun değer nasıl belirlendiği ile ilgili açıklamalar bu tez çalışmasının üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.3.5.Riskten Korunmada Sürekli Etkinlik Olması

Riskten korunma işlemi sürekli olarak değerlendirilmeli ve tanımlandığı tüm finansal raporlama dönemleri boyunca önemli ölçüde etkin olmalıdır. FAS 133'e göre finansal tabloların hazırlandığı veya gelir ve giderlerin kaydedildiği tarihlerde, en az (geç) 3 ayda bir etkinliğin ölçülmesi gerekmektedir. IAS-39'a göre etkinlik, en azından, işletmenin yıllık veya ara dönem finansal tablolarını hazırladığı zamanlarda değerlendirilmelidir.

³⁹ IAS-39, p.88, s.1965.

⁴⁰ IAS-39, p.9, s.1945.

2.4. Riskten Korunma Muhasebesi İle İlgili Finansal Tablolarda Yapılması Gereken Açıklamalar

Riskten korunma muhasebesi ihtiyari (seçimlik) olduğu için, işletmenin riskten korunma amaçları ve stratejileri ile ilgili bilgilerin yanında, riskten korunma muhasebesinin finansal tablolar üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi amacıyla bazı açıklamaların yapılması gerekmektedir. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili olarak finansal tablolarda açıklanması gereken hususlar IFRS-7 ile belirlenmiştir.

IFRS-7'ye göre işletmeler her bir riskten korunma işlemi (gerçeğe uygun değer riski, nakit akış riski ve yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma işlemleri itibariyle) ile ilgili olarak; her bir riskten korunma işleminin niteliğini, riskten korunma aracı olarak belirlenmiş olan finansal araçların niteliği ve raporlama tarihindeki gerçeğe uygun değerlerini ve korunulan riskleri açıklamak zorundadırlar.⁴¹

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma işlemleri açısından; riskten korunma aracına ilişkin kazanç veya kayıplar ve riskten korunan kalemlerde meydana gelen ve korunan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıplar ayrı ayrı açıklanmalıdır. Nakit akış riskinden korunma amaçlı işlemlerden kaynaklanan ve kâr veya zararda muhasebeleştirilen etkin olmama durumu ile yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemlerden kaynaklanan ve kâr veya zararda muhasebeleştirilen etkin olmama durumu yine finansal tablolarda ayrı ayrı açıklanmalıdır.⁴²

Nakit akış riskinden korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan işletmeler standart tarafından açıklanması istenen yukarıda bilgilere ek olarak;

⁴¹ IFRS-7, p.22, s.758.

⁴² IFRS-7, p.24, s.759.

- Nakit akışlarının meydana gelmesi beklendiği dönemler ile kâr veya zararı etkilemelerinin beklendiği zamanı,
- Daha önce riskten korunma muhasebesi uygulanmış ancak meydana gelmesi artık beklenmeyen tahmini işlemin niteliğini,
- Dönem içerisinde özkaynaklarda muhasebeleştirilen tutarı,
- Gelir tablosunda ilgili her bir kaleme dahil edilen tutar ayrıca gösterilmek suretiyle, özkaynaklardan çıkarılan ve dönem kâr veya zararına dahil edilen tutarı,
- Dönem içerisinde özkaynaklardan çıkarılan ve edinim veya yüklenimi riskten korunan gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlemin konusunu oluşturan finansal olmayan varlık veya borcun başlangıç maliyetine veya diğer bir defter değerine eklenen tutarları açıklamak zorundadırlar.⁴³

İşletmenin sahip olduğu her bir finansal varlık ve finansal borç kaleminin gerçeğe uygun değeri, anılan değer bunlara ilişkin defter değeriyle karşılaştırılmasını sağlayacak şekilde kamuoyuna açıklanır.⁴⁴ İşletme sahip olduğu finansal varlık ve finansal borç kalemlerinin gerçeğe uygun değer ile ilgili olarak aşağıdaki bilgileri açıklamak zorundadır:

- Gerçeğe uygun değerlerin, tamamen veya kısmen, doğrudan aktif bir piyasada kayıtlı fiyatlar referans alınmak suretiyle mi yoksa bir değerlendirme yöntemi kullanılarak mı belirlendiği
- Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde kullanılan yöntemler ve bir değerlendirme yönteminin kullanılmış olması durumunda, her bir finansal varlık ve finansal borç sınıfının gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde kullanılan varsayımlar
- Finansal tablolarda muhasebeleştirilen veya kamuoyuna açıklanan gerçeğe uygun değerlerin, tamamen veya kısmen, aynı araca ilişkin gözlemlenebilir cari piyasa işlemlerinde oluşan fiyatlarla

⁴³ IFRS-7, p.23, s.759.

⁴⁴ IFRS-7, p.25, s.759.

desteklenmeyen varsayımları temel alan ve mevcut gözlemlenebilir piyasa verilerine dayanmayan bir değerlendirme yöntemi kullanılarak mı tahmin edildiği

- Yukarıda bahsi geçen değerlendirme tekniğini kullanarak tahmin edilen gerçeğe uygun değerde meydana gelen ve dönem içerisinde kâr veya zararda muhasebeleştirilmiş bulunan toplam değişiklik tutarı.

Çalışmanın bu bölümünde IAS-39 kapsamında riskten korunma muhasebesi anlatılmış, riskten korunma türleri ayrıntılı olarak incelenmiş, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gerekli koşullar açıklanmış ve riskten korunma muhasebesi ile ilgili finansal tablolarda yapılması gereken açıklamalar anlatılmıştır. Riskten korunma muhasebesinin finansal tablolar üzerindeki etkileri örnekler yardımıyla ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için bu bölümde sayılan koşulların hepsinin birlikte yerine getirilmesi gerekmektedir. Koşullardan bir tanesi bile yerine getirilmediği takdirde riskten korunma muhasebesi uygulanamaz. Bu koşullardan yerine getirilmesi en zor olan “riskten korunma etkinliğinin varolması” ve “etkinliğin sürekliliğinin sağlanması” koşulları çalışmanın bundan sonraki bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEĞE UYGUN DEĞERİN BELİRLENMESİ ve RİSKTEN KORUNMADA SÜREKLİ ETKİNLİK

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için çalışmanın ikinci bölümde bahsedilen birtakım koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu koşullar, riskten korunma işleminin belgelendirilmesi, riskten korunma işleminin etkin olması, nakit akış riskinden korunmada tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, etkinliğin güvenilir olarak ölçülebilmesi ve riskten korunmada sürekli etkinliğin sağlanması koşullarıdır. Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için bu beş koşulun aynı anda yerine getirilmesi gerekmektedir. Eğer koşullardan bir tanesi bile yerine getirilmediği takdirde riskten korunma muhasebesi uygulanamaz.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan “riskten korunma etkinliğinin var olması” ve “etkinliğin sürekliliğinin sağlanması” koşulları herhalde yerine getirilmesi en zor olan koşullardır.¹ Bu iki koşulun yerine getirilebilmesi için, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi ile ilgili başka bir koşul olan “riskten korunma etkinliğinin güvenilir olarak ölçülebilmesi” koşulunun öncelikli olarak sağlanması gerekmektedir. Riskten korunma etkinliğinin güvenilir olarak ölçülebilmesi, riskten korunma konusu kalem ve riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak belirlenebilmesine bağlıdır.

Çalışmanın bu bölümünde gerçeğe uygun değer tanımı yapılmış, gerçeğe uygun değer belirlenmesinde kullanılan yöntemler incelenmiş ve riskten korunma etkinliği ile riskten korunma etkinliğinin belirlenmesinde kullanılan yöntemler incelenmiştir.

¹ IAS 39-Achieving Hedge Accounting in Practice, s.13, Kawaller v.d.

3.1.Gerçeğe Uygun Değer Tanımı

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için riskten korunma işleminin etkinliğinin güvenilir bir şekilde ölçülebilir olması gerekmektedir. Bunun için riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değeri ve nakit akışları ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde ölçülebilir olması gerekir.²

IAS-39'a göre türev ürün sözleşmeleri "gerçeğe uygun değerle" değerlendirilerek bilançoda raporlanmalıdır. Eğer türev ürün sözleşmeleri gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek bilançoda raporlanmazlarsa, bu sözleşmelerin piyasa fiyatlarında meydana gelen değişiklikler sonucu ortaya çıkacak olan kazanç veya kayıplar oluştukları dönemde değil, bu sözleşmelerin sona erdiği dönemde raporlanmaktadır. Gerçeğe uygun değer bilgisi, finansal tablo kullanıcılarının, türev ürün sözleşmelerine taraf olunma sonucu maruz kalınan riskinin içeriğini ve işletmenin finansal riskten korunmadaki başarısını ya da başarısızlığını anlaması açısından önemlidir.³

Gerçeğe uygun değer, son yıllarda FASB ve özellikle IASB tarafından yeni yayımlanan ve revize edilen muhasebe ve finansal raporlama standartlarında sıklıkla kullanılan bir değerlendirme ölçütüdür. İngilizcedeki "fair value" teriminin Türkçe karşılığı olan "gerçeğe uygun değer", birçok durumda borsa değerine ya da piyasa değerine eşit olan fakat bu değerlere ulaşamadığı zaman bu değerler ne olabilirdi sorusunun cevabını vermek üzere standart koyucular tarafından kullanılan şemsiye niteliğinde bir değerlendirme ölçütüdür.⁴

Gerçeğe uygun değer kavramının tanımı ilk defa 1976 yılında "Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi" ile ilgili 13 numaralı FASB standardında yapılmıştır. Bu standartta *gerçeğe uygun değer, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek*

² IAS-39, p.88, s.1965.

³ Ian P. N. Hague, "IAS 39: Underlying Principles", **Accounting in Europe**, Vol.1, 2004, s. 24.

⁴ Necdet Şensoy, "Değerleme Esaslarında Eğilim ve Etkileşimler", **XXII. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Antalya, Mayıs 2003, s.38.

şartlar altında istekli ve bağımsız iki taraf arasında bir mülkün satılabileceği fiyat olarak tanımlanmıştır.⁵

IASB tarafından yapılan ilk gerçeğe uygun değer tanımı ise “Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi” ile ilgili olarak 1982 yılında yayımlanan 16 numaralı IAS’da yer almıştır. Bu standartta *gerçeğe uygun değer, bilgili ve istekli bir alıcı ile bilgili ve istekli bir satıcı arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği tutar* olarak tanımlanmıştır.⁶ Finansal araçların kayda alınması ve değerlendirilmesi ile ilgili IAS-39’da yer alan “gerçeğe uygun değer” tanımı ise; *karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar* şeklinde yer almaktadır.⁷

Yukarıda belirtilen düzenlemelerde yapılan tanımlardan sonra gerek literatürde, gerek yeni yayımlanan veya revize edilen FASB ve IASB standartlarında birbirine benzeyen birçok gerçeğe uygun değer tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar anlam bakımından birbirine yakın olmakla birlikte günümüze kadar tek tip bir gerçeğe uygun değer tanımı üzerinde henüz birlik sağlanamamıştır.⁸

Gerçeğe uygun değer kavramı ile ilgili en güncel tanım FASB tarafından Eylül 2006 tarihinde, (1)gerçeğe uygun değeri tanımlamak, (2)finansal raporlamadaki gerçeğe uygun değer ölçümleri için genel bir çerçeve oluşturmak, (3)gerçeğe uygun değer ölçümleri ile ilgili yapılacak açıklamaları genişletmek amacıyla yayımlanan “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri” isimli 157 numaralı standartta yapılmıştır. Bu standarttaki gerçeğe uygun değer tanımı aşağıdaki gibidir;⁹

⁵Thu Phuong Truong; Tony van Zijl, “Development of the Concept of Fair Value in Financial Reporting Standards”, **The Fourth Accounting History International Conference**, Braga, 7-9 September 2005, s:9

⁶ David Cairns, “The Use of Fair Value in IFRS”, **Accounting in Europe**, Vol. 3, 2006, s.7.

⁷ IAS-39, p.9, s.1945.

⁸ Ahmet Türel, “The Use of Fair Value Accounting in Turkey: Evidence from Real Estate Investment Trust”, **World Conference Series II, The Future of Accounting and Accounting Profession**, Istanbul Commerce University, 30 Mayıs-3 Haziran 2007.

⁹ Financial Accounting Standards 157: Fair Value Measurements (SFAS 157), Financial Accounting Standards Board, September 2006, p.5.

Gerçeğe uygun değer, değerlendirme tarihinde piyasa katılımcıları arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleşecek işlemde bir varlıktan elde edilebilecek fiyat veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesi için ödenecek fiyattır.

Gerçeğe uygun değer tanımının altında; işletmenin tasfiye olma, faaliyetlerinin kapsamını önemli ölçüde daraltma veya işletmenin sürekliliği kavramlarıyla zıt koşullar içeren bir işlemde bulunma niyet ve ihtiyacının bulunmadığı, işletmenin sınırsız bir faaliyet ömrüne sahip olduğunun kabulü yatar. Dolayısıyla gerçeğe uygun değer, işletmenin, yapmaya zorlandığı bir işlemde, zorunlu tasfiye veya satışta elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir.¹⁰ Gerçeğe uygun değer, maliyet veya maliyete dayalı değerlendirme yöntemlerinden daha uygun ve anlaşılır bilgi sağlamaktadır.¹¹

3.2.Gerçeğe Uygun Değerin Belirlenmesi

Bir unsurun değerinin belirlenmesi ile ilgili olarak çok çeşitli yöntemler kullanılabilir fakat, bu yöntemler mutlaka aşağıda belirtilen genel kabul görmüş olan üç yöntemin varyasyonları olmalıdır. Bu yöntemler;

- a) piyasa karşılaştırması yöntemi,
- b) gelir yöntemi ve
- c) maliyet yöntemidir.¹²

“Piyasa karşılaştırma yöntemi”, bir varlığın değerini belirlerken girdi olarak aynı veya benzer varlıkların piyasadaki alım satım fiyatını kullanır. Bu yöntem, özellikle aktif piyasası bulunan varlıklar için öncelikli olarak tercih edilmektedir.

“Gelir yöntemi”, bir varlığın değerini belirlerken girdi olarak varlığın gelecekteki tahmini nakit akımlarını kullanır ve varlığın değerinin gelecekteki nakit

¹⁰ IAS-39, p.AG69, s.2002.

¹¹ Ian P. N. Hague, a.g.e., 2004, s. 24.

¹² Alfred M. King, **Fair Value For Financial Reporting: Meeting The New FASB Requirements**, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006, s.72.

akımlarının bugünkü değeri olduğunu varsayar. Bir varlığın değeri gelir yöntemi ile belirlenecekse, gelecekteki gelir ve nakit akışları ile bu gelir ve nakit akışlarını bugünkü değere indirgemede kullanacağımız iskonto oranının doğru tahmin edilmesi önemlidir.

“Maliyet yöntemi”, bir varlığın değerini belirlerken girdi olarak aynı veya benzer varlıkların bugünkü edinme maliyetini kullanır. Aynı veya benzer varlıkların bugünkü edinme maliyeti literatürde, cari yerine koyma maliyeti¹³ olarak da adlandırılmaktadır.¹⁴ Örneğin, bu yöntemi kullanarak bir binanın değeri tespit edilmek istendiğinde, aynı binayı yeniden inşa etmek için müteahhide ödenecek tutar dikkate alınmaktadır.¹⁵

Gerçeğe uygun değer belirlenmesi ile ilgili olarak muhasebe kural ortamlarındaki en kapsamlı düzenleme FASB tarafından Eylül 2006 tarihinde yayımlanan 157 no.lu “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri” standardıdır.

FAS-157, gerçeğe uygun değer belirlenmesinde, bölümün başında bahsedilen piyasa karşılaştırma, gelir ve maliyet yöntemleri ile tutarlı değerlendirme tekniklerinin kullanılmasını önermiştir.¹⁶ FAS-157, değerlendirme tekniklerinde kullanılacak girdilerin gözlemlenen ve gözlemlenemeyen girdiler olarak ikiye ayrılabilmesini belirtmiştir. Değerleme tekniğinde kullanılacak girdi, piyasa katılımcılarının bir varlık veya borcu fiyatlandırırken kullanacakları varsayımlar olarak tanımlanmıştır.¹⁷

“Gözlemlenen girdiler”, piyasa katılımcılarının bir varlık veya borcu fiyatlandırırken kullandığı varsayımlardan, raporlama yapan işletmeden bağımsız kaynaklar tarafından elde edilen ve piyasa verilerine dayalı olarak geliştirilen varsayımları yansıtan girdilerdir. “Gözlemlenemeyen girdiler”, piyasa

¹³ Current replacement cost.

¹⁴ FAS-157, p.18.

¹⁵ King, a.g.e. , s. 72.

¹⁶ FAS-157, p.18.

¹⁷ FAS-157, p.21.

katılımcılarının bir varlık veya borcu fiyatlandırırken kullandığı varsayımlarla ilgili olarak raporlama yapan işletme tarafından ilgili durumda elde edilen en iyi bilgilere dayandırılarak geliştirilen varsayımları yansıtan girdilerdir. Gerçeğe uygun değer belirlenmesi ile ilgili değerlendirme teknikleri uygulanırken mümkün olduğunca gözlemlenebilir girdilerin kullanılması, gözlemlenemeyen girdilerin ise en alt düzeyde kullanılması gerekmektedir.

FAS-157, gerçeğe uygun değer ölçümlerindeki ve ilgili açıklamalardaki tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği artırmak amacıyla, gerçeğe uygun değeri belirlemek amacıyla uygulanan değerlendirme tekniklerinde kullanılacak girdilerle ilgili olarak üç dereceli bir hiyerarşi oluşturmuştur. Bu hiyerarşi, en yüksek önceliği aynı varlık ve borçlar için aktif piyasalarda oluşan fiyat kotasyonlarına, en düşük önceliği ise gözlemlenemeyen girdilere vermiştir.¹⁸

Birinci derecedeki girdileri, raporlama yapan işletmenin değerlendirme tarihinde elde edebilme imkânına sahip olduğu aynı varlık ve borçlar için aktif piyasalarda oluşan fiyat kotasyonları oluşturur. Aktif piyasadaki bir fiyat kotasyonu, gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıttır ve elde edilebildiği durumlarda mutlaka kullanılmalıdır.

İkinci derecedeki girdiler, ilgili varlık ve borç için gerek direkt, gerekse endirekt olarak gözlemlenebilen fakat aktif piyasalardaki fiyat kotasyonları dışında kalan girdilerdir. İkinci derecedeki girdileri aşağıdaki faktörlerden biri oluşturabilir;¹⁹

- Benzer varlık ve borçlar için aktif piyasalarda oluşan fiyat kotasyonları.
- Aynı veya benzer varlık ve borçlar için aktif olmayan piyasalarda oluşan fiyat kotasyonları.
- Varlık ve borçlarla ilgili olarak gözlemlenebilen fakat fiyat kotasyonu dışında kalan girdiler.

¹⁸ FAS-157, p.22.

¹⁹ FAS-157, p.28.

- Gözlemlenebilir piyasa verileri ile ilişki içinde olduğu doğrulanabilen girdiler.

Üçüncü derecedeki girdileri, varlık ve borçlarla ilgili gözlemlenemeyen girdiler oluşturur. Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde gözlemlenemeyen girdilerin kullanılması ancak ilgili varlık ve borçla ilgili gözlemlenebilen girdilerin bulunmadığı durumlar için geçerlidir. Gözlemlenemeyen girdiler geliştirilirken mevcut durumda elde edilebilen en iyi bilgilerden yararlanır. Bu işlemde, raporlama yapan işletmenin kendi verileri de kullanılabilir.²⁰

Gerçeğe uygun değer belirlenmesi ile ilgili bilgilerin yer aldığı diğer önemli düzenleme de IAS-39 içerisinde yer almaktadır. IAS-39'a göre, aktif bir piyasada kayıtlı bir varlığın fiyatı, gerçeğe uygun değer en iyi göstergesidir.²¹ Bir finansal araca ilişkin fiyatın, istenildiğinde ve düzenli olarak borsadan, satıcıdan, simsardan, sanayi grubundan, fiyatlama hizmeti yapan veya düzenleyici bir kuruluştan elde edilmesinin mümkün olması ve anılan fiyatların, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen fiili ve düzenli piyasa işlemlerini temsil etmesi durumunda ilgili finansal aracın aktif bir piyasada kayıtlı olduğu kabul edilir.²²

Finansal araçla ilgili aktif bir piyasanın bulunmaması durumunda, gerçeğe uygun değer bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tespit edilir. Söz konusu değerlendirme yöntemleri; bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında son dönemlerde gerçekleştirilen piyasa işlemlerinin kullanılmasını, eğer varsa, ilgili araçla büyük ölçüde benzer olan başka bir aracın gerçeğe uygun değerinin referans alınmasını, indirgenmiş (iskonto edilmiş) nakit akışları analizini ve opsiyon fiyatlama modellerini içerir.²³

Bir değerlendirme yönteminin kullanılmasındaki amaç, olağan işletme faaliyetleri gereğince yapılmasına ihtiyaç duyulan ve karşılıklı pazarlık ortamında

²⁰ FAS-157, p.30.

²¹ IAS-39, p.48A, s.1956.

²² IAS-39, p.AG71, s.2003.

²³ IAS-39, p.48A, s.1956.

gerçekleştirilen bir takas işleminde ölçüm tarihi itibariyle oluşacak fiyatın tespitidir. Gerçeğe uygun değer, piyasa girdilerini olabildiğince fazla, işletmeye özgü girdileri ise olabildiğince az kullanan bir değerlendirme yöntemi aracılığıyla tahmin edilir. Değerleme yönteminin, ilgili aracın piyasa tarafından nasıl fiyatlandırılacağını makul ölçüde yansıtması ve kullandığı girdilerin, piyasa beklentileri ile araçta bulunan risk-getiri faktörlerinin düzeyini makul ölçüde içermesi durumunda, gerçekçi bir gerçeğe uygun değer tahminiyle sonuçlanması beklenir.²⁴

3.3.Riskten Korunmanın Etkin Olması

IAS-39'a göre riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimi karşılamada "*oldukça etkin*" olması gerekmektedir. Riskten korunma etkinliğinin varlığının hangi yöntemlerle belirlenebileceğinin açıklanmasından önce riskten korunma etkinliğinin ne olduğu hususunun açıklanması yararlı olacaktır.

3.3.1.Riskten Korunma Etkinliği

Riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişim ile karşılanma (dengelenme) derecesine "riskten korunma etkinliği" denmektedir.²⁵ Riskten korunma etkinliğinin ölçülmesi kuşkusuz teknik bilgi ve dikkat gerektiren karmaşık bir husustur.²⁶

Riskten korunma etkinliğinin ölçülmesinin en önemli amacı, riskten korunma araçlarının riski önlemede etkin ve geçerli bir rol oynadığının temin edilmesidir.

²⁴ IAS-39, p.AG75, s.2004.

²⁵ IAS-39, p.9, s.1945.

²⁶ Coughlan v.d., a.g.e., s.4.

Riskten korunma muhasebe açısından etkin olmasa bile ekonomik açıdan etkin olmalıdır.²⁷

IAS-39, riskten korunma işlemini, aşağıdaki iki koşulu birden karşıladığı durumlarda oldukça etkin olarak kabul etmektedir.²⁸

a) Riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde, anılan riskten korunma işlemi, söz konusu korunma işleminin ilgili olduğu dönem içerisinde meydana gelecek ve korunulan riskten kaynaklanan değişiklikleri dengelemelidir.

b) Riskten korunma işlemi etkinliğinin fiili sonuçları %80 ile %125 arasında olmalıdır.

IAS-39'a göre bu iki koşulun sağlanıp sağlanmadığının tespit edilebilmesi için iki ayrı etkinlik testine ihtiyaç vardır. Bu testler, beklenen etkinlik testi²⁹ ve geriye dönük etkinlik³⁰ testleridir.³¹

Şekil-7'de, riskten korunma etkinliğinin testi ile ilgili riskten korunma ilişkisinin başlangıcından, riskten korunma ilişkisinin sona ermesine kadar olan süreç yer almaktadır.

²⁷ Guy Coughlan, Johannes Kolb, Simon Emery, **HEAT: A Framework For Evaluating Hedge Effectiveness**, J.P. Morgan, 2003, s.7.

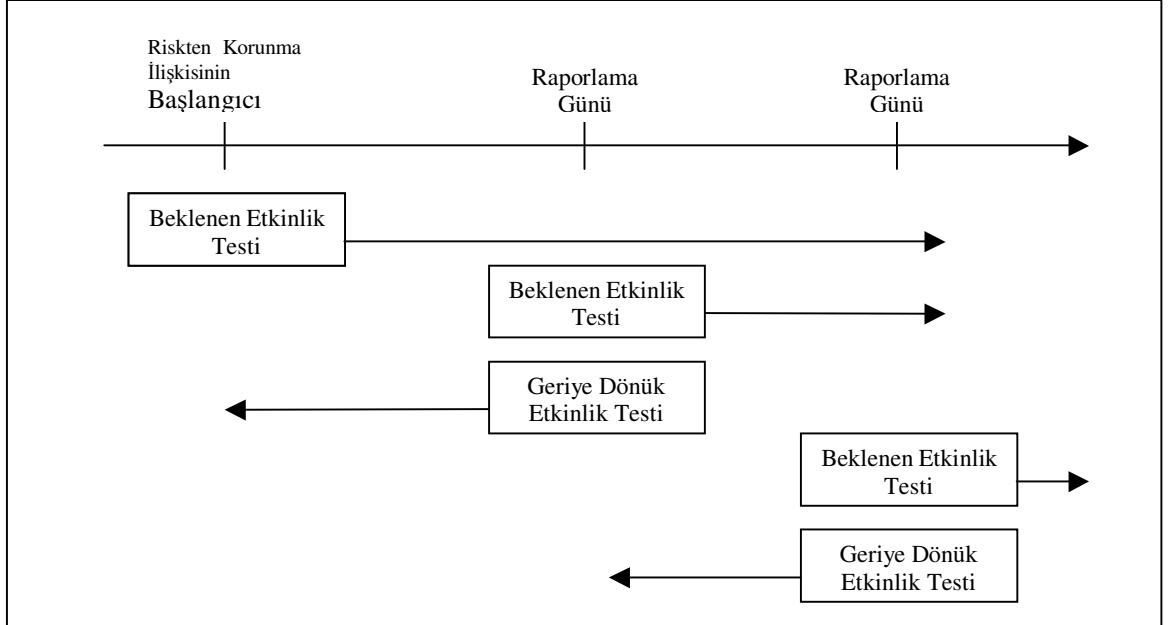
²⁸ IAS-39, p.AG105, s.2013.

²⁹ Prospective Effectiveness Test

³⁰ Retrospective Effectiveness Test

³¹ **IAS 39-Achieving Hedge Accounting in Practice**, s.14.

Şekil-7: Riskten Korunma Etkinliğinin Testi

Kaynak: Juan Ramirez, *Accounting For Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS*, John Wiley&Sons Ltd., 2007, s.19.

3.3.1.1. Beklenen Etkinlik Testi

Beklenen etkinlik testiyle, riskten korunma ilişkisi boyunca riskten korunma etkinliğinin var olacağını kanıtlanması amaçlanmaktadır. Riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde, anılan riskten korunma işleminin, söz konusu korunma işleminin ilgili olduğu dönem içerisinde meydana gelen ve korunulan riskten kaynaklanan değişiklikleri dengeleyeceği beklenmektedir. Beklenen etkinlik testi, mutlaka riskten korunma ilişkisinin başlangıcında yapılmalı ve sözleşme süresince finansal tabloların hazırlandığı değerlendirme günlerinde tekrarlanmalıdır.

IAS-39'a göre riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişim, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimi karşılamada oldukça etkinse, beklenen etkinlik sağlanmış demektir. Beklenen etkinlik testinin sonuçları

riskten korunma ilişkisinin başlangıcında ve sonraki dönemlerde %80 ile %125 arasındaysa riskten korunma ilişkisinin oldukça etkin olduğu kabul edilir.³²

IAS-39, beklenen etkinlik testinin ölçülmesi ile ilgili olarak tek bir yöntem önermemiştir.³³ Seçilecek olan yöntem, işletmenin risk yönetim stratejisi ile riskten korunma aracı ve riskten korunma konusu kalemin temel özelliklerine bağlıdır.³⁴ Standardın riskten korunma etkinliğinin ölçülmesi ile ilgili tek bir yöntem önermemesi yöntemin seçilmesinde bir esneklik sağlarken, böyle karmaşık bir konuda standardın uygulama rehberinin yetersiz oluşu işletmelerin isabetsiz (uygunsuz) yöntemler kullanmasına sebep olabilmektedir. Çok yüksek derecede korunma ilişkisi sağladığı düşünülen bir riskten korunma işlemi, isabetsiz bir etkinlik testi seçildiği durumda, korunma işlemini etkin bir korunma değilmiş gibi gösterebilir. Böyle bir durum, etkinlik testinin hiç yapılmadığı duruma göre daha kötüdür çünkü ortaya çıkan sonuç, finansal işlemin özü ile çelişmektedir.³⁵

Genel olarak bu test için uygulanan **üç yöntem** bulunmaktadır. Eğer riskten korunma konusu kalem ve riskten korunma aracının özellikleri birbiriyle örtüşüyorsa niteliksel bir değerlendirme yapılabilir.³⁶ Bu yönteme "**kritik koşullar yöntemi**" adı verilmektedir. Eğer işlem büyüklükleri, koşullar, vade günleri, nakit akışlarının tutarları ve vade günleri birbirini tutuyorsa riskten korunma ilişkisinin etkin olduğu kabul edilebilir. Riskten korunma aracı ve riskten korunma konusu kalemin temel özellikleri tamamen eşleşmezse, beklenen etkinlik testi hem nitel hem de nicel bir değerlendirmeyi gerektirir.

İkinci olarak, riskten korunma konusu kalemin nakit akışı veya gerçeğe uygun değerinde geçmişte meydana gelen ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen değişimlerin riskten korunma aracının geçmişteki nakit akışları ve gerçeğe uygun değerindeki değişimlerle karşılaştırılması suretiyle de beklenen etkinlik ölçülebilir.

³² Juan Ramirez, **Accounting For Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2007, s.19.

³³ IAS-39, p.AG107, s.2013.

³⁴ **IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice**,s.8.

³⁵ Coughlan v.d., **a.g.e.**, 2004, s.7.

³⁶ Ramirez, **a.g.e.**, s.19.

Bu yöntem genellikle “**lineer regresyon yöntemi**” ile uygulanabilir. Son olarak, “**senaryo analizi yöntemi**” ile beklenen etkinlik testi ölçülebilir. Birçok olası senaryo için riskten korunma ilişkisinin etkinliğinin ne olacağı modellendirilebilir. Bu yöntem genellikle Monte Carlo simülasyonu ile uygulanabilir.³⁷

Eğer geriye dönük etkinlik testi sonuçları riskten korunma ilişkisinin etkin olmadığı sonucunu veriyorsa, ileriye dönük etkinlik testinin de yeniden gözden geçirilmesi gerekecektir.

3.3.1.2.Geriye Dönük Etkinlik Testi

Geriye dönük etkinlik testi ile muhasebe dönemi boyunca riskten korunma ilişkisinin geçmiş dönemde (son test yapıldıktan sonraki dönemde) etkin olduğunun kanıtlanması amaçlanmaktadır. Geriye dönük etkinlik testi en azından her finansal raporlama gününde yapılmalıdır. Riskten korunma kalem ve riskten korunma aracının temel özellikleri eşleşsin veya eşleşmesin geriye dönük etkinlik testi mutlaka yapılmalıdır.

Geriye dönük etkinlik testi, hem nitel hem de nicel geçmiş veriler kullanılarak yapılmaktadır. Yapılan testin sonucu %80 ile %125 arasında ise riskten korunma ilişkisinin oldukça etkin olduğu kabul edilir. IAS-39 geriye dönük etkinlik testi konusunda tek bir yöntem önermemiştir. Kullanılacak yöntemin işletmenin risk yönetimi stratejisi ile uyumlu olması gerekmektedir. Bazı durumlarda işletme farklı korunma türleri için farklı yöntemler kullanabilmektedir.³⁸

Geriye dönük etkinlik testinin uygulanması sırasında dikkate alınacak en önemli nokta, riskten korunma ilişkisi boyunca gerçeğe uygun değer değişimlerinin her dönem için ayrı ayrı mı yoksa kümülatif olarak mı dikkate alınacağını belirlemesidir. Kısa dönemlere nazaran uzun dönemlerde gerçeğe uygun değer değişimleri daha istikrarlı (sabit-stabil) olacağından ve böylelikle test sonuçları %80

³⁷ Ramirez, a.g.e., s.19.

³⁸ IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, s.9.

ile %125 dışına çıkmayacağından kümülatif değişimlerin dikkate alınması tercih edilmektedir.³⁹

Geriye dönük etkinlik testi için kullanılan birçok yöntem vardır. Bu yöntemlerden bazıları;

- a) delta oranı yöntemi,
- b) regresyon analizi yöntemi,
- c) değişkenlik riskini düşürme yöntemi ve
- d) sıklık analizi yöntemleridir.

Geriye dönük etkinlik testi için yaygın olarak delta oranı ve regresyon analizi yöntemleri kullanılmaktadır.⁴⁰ Bu yüzden çalışmanın riskten korunma etkinliğini ölçme yöntemlerinin anlatıldığı bölümünde, geriye dönük etkinlik testi için yaygın olarak kullanılan bu iki yöntem ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Geriye dönük etkinlik testi, riskten korunma ilişkisinin etkin olmadığı sonucunu verirse, riskten korunma muhasebesi uygulamasına son verilmelidir. Eğer geriye dönük etkinlik testinin sonuçları bir daha tekrarlanmayacak istisnai bir durumdan dolayı etkin olmama sonucunu vermişse, işletme riskten korunma ilişkisinin ileride yine oldukça etkin olacağını bekleyebilir. Bu durumda, riskten korunma ilişkisi devam edebilir ve bir sonraki beklenen ve geriye dönük etkinlik testleri sonuçları riskten korunma ilişkisinin etkin olduğu sonucunu verirse, işletme riskten korunma muhasebesi uygulamaya devam edebilir.⁴¹

3.3.2.Riskten Korunma Etkinliğini Ölçme Yöntemleri

IAS-39 ileriye dönük ve geriye dönük etkinlik testleri için tek bir yöntem önermemiştir. IAS-39, işletmelerin riskten korunma ilişkisinin başlangıcında ve

³⁹ Ramirez, a.g.e., s.20.

⁴⁰ IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, s.10.

⁴¹ Ramirez, a.g.e., s.20.

belgelendirilmesinde, riskten korunma etkinliğinin ölçülmesinde kullanacağı yöntemi belirlemesini ve belirleyeceği yöntemi tüm riskten korunma ilişkisi boyunca tutarlı olarak kullanmasını istemektedir. İşletmeler tarafından seçilen yöntem tüm benzer korunmalar için tutarlı olarak kullanılmalıdır.

3.3.2.1.Kritik Koşullar Yöntemi

Kritik koşullar yöntemi, ileriye yönelik etkinlik testinde uygulanan en basit yöntemdir. Bu yöntemde göre etkinlikten söz edebilmek için minimum olarak aşağıda yer alan özelliklerin aynı olması gerekmektedir:

- a) Türev ürün sözleşmesinin işlem büyüklüğü ile riskten korunma konusu kalemin işlem büyüklüğü,
- b) Türev ürün sözleşmesinin vadesi ile riskten korunma konusu kalemin vadesi,
- c) Türev ürün sözleşmesinin dayandığı varlık ile riskten korunma konusu kalemin dayandığı varlık,
- d) Riskten korunma ilişkisinin başlangıcında türev ürün sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinin sıfır olması gerekmektedir.

Eğer yukarıda sayılan tüm özellikler aynı ise, ileriye yönelik olarak riskten korunma ilişkisinin oldukça etkin olacağı varsayılabilir. Kritik koşullar yöntemiyle ileriye yönelik etkinliğin oldukça yüksek bulunmasına rağmen, işletmenin geriye yönelik etkinlik testini de mutlaka yerine getirmesi gerekmektedir. Kritik koşullar yöntemi, özellikle gerçekleşmesi beklenen yabancı paraya dayalı mal alışları ve mal satışlarına ilişkin nakit akış riskinden korunmada kullanılan bir yöntemdir.⁴²

⁴² Ramirez, a.g.e., s.7.

3.3.2.2.Delta Oranı Yöntemi

Geriye dönük etkinlik testi için kullanılan en yaygın yöntem delta oranı yöntemidir.⁴³ Delta oranı yönteminde, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler ile karşılaştırılır. Bir başka ifade ile riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik ile oranlanır. Ortaya çıkan oranın %80 ile %125 arasında olması riskten korunmada etkinliğin sağlandığı anlamına gelmektedir.

Bu yöntemin en büyük avantajı, etkinliğin ölçülmesinde kullanılan diğer yöntemler arasında kullanılması en basit olan yöntem olmasıdır.⁴⁴ Bu yöntemin dezavantajlarından bir tanesi, gerçeğe uygun değer değişimlerinin (raporlama dönemleri itibariyle) az olduğu durumlarda etkin olmama durumunun ortaya çıkmasıdır.⁴⁵ Örneğin,⁴⁶ Tablo-27’de yer alan T₀ ve T₁ günleri itibariyle hem riskten korunma aracına ait hem de riskten korunan kaleme ait gerçeğe uygun değer değişimleri verilen D İşletmesi, taraf olduğu riskten korunma ilişkisine ait etkinliğin ölçülmesinde delta oranı yöntemini kullanmaktadır.

Tablo-27: D İşletmesinin Riskten Korunma Aracı ve Riskten Korunan Kaleminin Gerçeğe Uygun Değerlerindeki Değişimler-1

Raporlama Günü	Riskten Korunma Aracının Gerçeğe Uygun Değerindeki Kümülatif Değişme	Riskten Korunan Kalemin Gerçeğe Uygun Değerindeki Kümülatif Değişme
T ₀	0	0
T ₁	10 YTL	-7 YTL

$$\text{Delta Oranı} = \frac{10-0}{-7-0} = -\%143$$

⁴³ Ramirez, a.g.e., s.21.

⁴⁴ Kawaller v.d., a.g.e., IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, s.10.

⁴⁵ IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, s.10.

⁴⁶ IAS 39 Hedging: Aligning Theory with Practice, s.11.

Delta oranı yöntemi kullanılarak T₁ raporlama gününde riskten korunma etkinliği %143 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre etkin olan %125’lik kısım için riskten korunma muhasebesi uygulanırken, etkin olmayan %18’lik (143-125) kısım için riskten korunma muhasebesi uygulanamaz. Bu etkin olmayan %18’lik kısmın direkt olarak gelir tablosunda dönem geliri veya gideri olarak raporlanması gerekir.

Yukarıdaki durumun aynısı (riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki kümülatif değişme ile riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki kümülatif değişme arasındaki farkın 3 (10-7) olduğu) fakat gerçeğe uygun değer değişmelerinin daha büyük olduğu (100 ve 97) Tablo-28’deki gibi bir durum söz konusu olduğunda delta oranı yöntemi kullanılarak T₁ raporlama gününde riskten korunma etkinliği %103 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre riskten korunmanın oldukça etkin olduğu (%80 ile %125 arasında) kabul edilir ve IAS-39’da yer alan diğer koşullar da yerine getirildiği takdirde riskten korunma muhasebesi uygulanabilir.

Tablo-28: D İşletmesinin Riskten Korunma Aracı ve Riskten Korunan Kaleminin Gerçeğe Uygun Değerlerindeki Değişimler-2

Raporlama Günü	Riskten Korunma Aracının Gerçeğe Uygun Değerindeki Kümülatif Değişme	Riskten Korunan Kalemin Gerçeğe Uygun Değerindeki Kümülatif Değişme
T ₀	0	0
T ₁	100 YTL	-97 YTL

$$\text{Delta Oranı} = \frac{100-0}{-97-0} = -\%103$$

Her iki durumda da gerçeğe uygun değer değişimleri (riskten korunma konusu kalem ve riskten korunma aracının) arasındaki fark 3 YTL (100-97 veya 10-7) olmasına rağmen birinde riskten korunma ilişkisi etkin, diğerinde ise etkin değildir.

Delta oranı yönteminin diğer bir dezavantajı ise, dönemler itibariyle (her dönem sonunda) etkinliğin sağlanmasının güç olması ve bu güçlük nedeniyle

etkinliğin sağlanamaması sonucu riskten korunma muhasebesi uygulamasına engel olmasıdır.⁴⁷ Bu iki dezavantajı ortadan kaldırabilmek için önerilen yol, hem riskten korunma aracına hem de riskten korunan kaleme ait gerçeğe uygun değer değişimlerinin kümülatif olarak alınmasıdır.⁴⁸

Riskten korunma etkinliğinin ölçülmesinde en basit yöntem olarak kabul edilen ve üzerinde en yoğun olarak tartışılan delta oranı yöntemi, çok yüksek korunma ilişkilerinde bile regresyon analizi ve değişkenlik riskini düşürme yöntemine göre daha fazla başarısız sonuçlar verebilmektedir.⁴⁹

3.3.2.3.Regresyon Analizi Yöntemi

Regresyon analizi yöntemi, beklenen etkinlik testi için kritik koşullar yönteminin uygulanmadığı durumlarda kullanılan en yaygın yöntemdir. Regresyon analizi yöntemi ile geçmiş verilere dayanarak riskten korunma ilişkisinin etkinliği analiz edilmeye çalışılmaktadır. Regresyon ve korelasyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı, eğer bir ilişki varsa bu ilişkinin derecesi hakkında bilgi veren bir tekniktir.⁵⁰ Regresyon iki değişken arasındaki ortalama ilişkinin matematik bir fonksiyonla ifadesi, korelasyon ise ilişkinin derecesinin belirlenmesidir.⁵¹ Riskten korunma etkinliğinin ölçülmesi açısından, birincil amaç riskten korunan kaleme ilişkin gerçeğe uygun değer değişimleri ile riskten korunma aracına ilişkin gerçeğe uygun değer değişimlerinin geçmişte yüksek korelasyona sahip oldukları ve dolayısıyla gelecekte yüksek korelasyona sahip olacaklarının belirlenmesidir.

Regresyon analizindeki değişkenler, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değer değişimleri ve riskten korunma aracının gerçeğe uygun değer değişimleridir.

⁴⁷ Kawaller v.d., **a.g.e.**

⁴⁸ Ramirez, **a.g.e.**, s.21.

⁴⁹ Coughlan v.d., **a.g.e.**, s.16.

⁵⁰ Orhan İdil, **Yönetimde İstatistik Teknikler ve Örnek Olaylar**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3491, İşletme İktisadı Enstitüsü No:82, İstanbul, 1988, s.125.

⁵¹ Kenan Gürtan, **İstatistik ve Araştırma Metodları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2265, İşletme İktisadı Enstitüsü No:32, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yeni Baskı, İstanbul, 1977, s.537.

Analiz sonucu bulunacak olan korelasyon katsayısı iki değişkenin birbirinden etkilendiğini gösterir, fakat hangi değişkenin diğerini etkilediği hakkında bir şey ifade etmezler.⁵² Dolayısıyla analiz yaparken, hangi değişkenin bağımlı (Y) hangisinin bağımsız (X) olduğu önemli değildir. Regresyon analizinde öncelikli olarak değişkenlere ait verilerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu süreç biraz karmaşıktır ve bilgisayar programı desteği gerektirmektedir. Burada, geçmişteki spesifik bir tarihe giderek, riskten korunma ilişkisinin o tarihte başladığı varsayımı ile o dönemdeki veriler kullanılarak riskten korunma ilişkisinin etkinliği ölçülmeye çalışılır. Bu süreç birçok defa tekrarlanır.⁵³

Regresyon analizi sonucu bulunacak olan korelasyon katsayısı bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin doğrusal olma varsayımına dayanır. Bu nedenle analize başlamadan ikinci aşama olarak bir serpilme diyagramı üzerinde sözü edilen varsayımın geçerli olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir.⁵⁴

Regresyon analizinde, X ve Y değişkenlerine ait veriler kullanılarak oluşturulan serpilme diyagramına göre değişkenler arasında doğrusal bir ilişki söz konusu ise bu ilişkiyi en iyi belirleyecek denklem, en küçük kareler yöntemi yardımıyla belirlenmektedir.⁵⁵ En küçük kareler yöntemi ile hesaplanan doğrusal denklemi aşağıdaki şekilde ifade edilir.

$$Y = \alpha + \beta * X + \epsilon$$

Y = Bağımlı değişken (Riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişim)

X = Bağımsız değişken (Riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişim)

α = Kesişim (X=0 olduğunda, regresyon doğrusunun dikey eksenini (Y) kestiği nokta)

β = Doğrusal fonksiyonun eğimi

⁵² İdil, **a.g.e.**, s.130.

⁵³ Ramirez, **a.g.e.**, s.22.

⁵⁴ Gürtan, **a.g.e.**, s.574.

⁵⁵ Bilge Aloba Köksal, **İstatistik Analiz Metodları**, Çağlayan Kitabevi, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1995, s.358.

ε = Hata terimi

Regresyon analizinde üçüncü aşama, regresyonun istatistiki sonuçlarını yorumlamak ve riskten korunma ilişkisinin etkinliğinin oldukça yüksek olup olmadığını belirlemektir. Riskten korunma etkinliğinin belirlenmesi ile ilgili olarak regresyon sonuçlarında **üç göstergeye** bakılması gerekmektedir. Bu üç göstergeden ilki **korelasyon katsayısı**dır (R^2). Korelasyon katsayısı, bağımsız değişken veya değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi oran (derece, yüzde) olarak gösteren sayıdır.⁵⁶ Korelasyon katsayısının değeri -1 ile $+1$ arasında değişmektedir. Sonucun $+1$ çıkması iki değişken arasında tam pozitif bir ilişki bulunduğunu, -1 çıkması ise ilişkinin tam ve negatif olduğunu gösterir. Sonucun sıfır çıkması korelasyon olmadığını gösterir. Dolayısıyla sonuç 1 'e yaklaştıkça korelasyonun kuvvetlendiği, sıfıra yaklaştıkça zayıfladığı anlaşılır.⁵⁷ Korelasyon katsayısının işareti ilişkinin yönünü yansıtmaktadır. Değişkenler birlikte artıyor veya azalıyor ise korelasyon katsayısı pozitif işaret alarak, ilişkinin pozitif yönde olduğunu gösterir. Negatif işaret alması ise, değişkenlerden biri artarken diğeri azalıyor demektir, ilişkinin negatif yönde olduğu anlaşılır.⁵⁸ Riskten korunma etkinliği açısından değerlendirdiğimizde, R^2 'nin $\%80$ veya daha yüksek bir değer vermesi gerekmektedir.⁵⁹ Örnek olarak R^2 'nin $\%95$ çıkması, bağımlı değişkenden meydana gelen $\%95$ 'lik bir değişimin bağımsız değişkenden kaynaklandığı anlamına gelmektedir. R^2 hiçbir zaman $\%100$ 'ü aşamaz. Riskten korunma etkinliği ile ilgili olarak R^2 tek başına yeterli bir gösterge değildir.⁶⁰

Regresyon analizi ile riskten korunma etkinliği hakkında bir yorumda bulunabilmek için bakılacak olan ikinci gösterge **regresyon doğrusunun eğimidir** (β). Doğrusal fonksiyonun eğimi, bağımsız değişkenden bir birimlik değişimin bağımlı değişkenden ne kadar bir değişime yarattığını gösteren katsayıdır. β 'nin işareti

⁵⁶ Neyran Orhunbilge, **Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi**, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Üniversite Yayın No: 4328, İşletme Fakültesi Yayın No:281, İstanbul, 2002, s.25.

⁵⁷ İdil, **a.g.e.**, s.128.

⁵⁸ Orhunbilge, **a.g.e.**, s.25.

⁵⁹ Ramirez, **a.g.e.**, s.24.

⁶⁰ Ira G.Kawaller, Paul D.Koch, "Meeting the "Highly Effective Expectation" Criterion for Hedge Accounting", **The Journal of Derivatives**, Summer 2000, s.79.

iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü göstermektedir. Her iki değişken birlikte artıyor veya azalıyorsa işaret pozitif, değişkenlerden biri artarken diğeri azalıyorsa işaret negatif olacaktır. β 'nın sıfır olması ise iki değişken arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Sıfırdan farklılık ise iki değişken arasında belirli bir ilişkinin varlığını ifade etmektedir.⁶¹ Riskten korunma etkinliği açısından doğrusal fonksiyonun eğiminin (β) $-0,80$ ile $-1,25$ arasındaki bir değere sahip olması durumu kabul edilebilir bir derecedir.⁶²

Bakılacak olan son gösterge **Z-Testi, T-Testi veya F-Testi** sonuçlarıdır. Eğer örnek sayısı 30'dan büyük ise Z testi, 30'dan küçük ise T veya F (her büyüklükteki örnekler için) testi kullanılabilir.⁶³ Bu iki test, yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulguların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadıklarının test edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Korelasyon katsayısının güvenilirliği için örnek mevcudunun büyük olması gerekmektedir.⁶⁴ Bazı kaynaklara göre toplanan verilerin sayısı 25-30'a ulaşmıyorsa regresyon analizi uygulanmamalı, onun yerine etkinliğin ölçülmesinde başka yöntemler tercih edilmelidir.⁶⁵ Genel kabul gören %95 veya daha yüksek bir güven aralığında regresyon analizinin güvenilirliğinin ölçülmesidir.

Regresyon analizinde verilerin toplanması ve hazırlanması zaman almaktadır. Verilerin analiz edilmesinde, analizi yapanın verilerin süresi ile ilgili (örneğin, ilk ve son gözlem arasındaki zaman veya gözlemlerin sıklığı –günlük, haftalık, aylık, gibi- ile ilgili) bir yargıda bulunması gerekmektedir. Regresyon analizinde verilerin ait olacağı sürenin belirlenmesinde, geçmişe yönelik verilerin güncel değer ilişkisini temsil etmeyeceği düşünülüyorsa, daha kısa fakat güncel verilerin kullanılması tercih edilmelidir. Bugünü temsil etmeyen veya geleceği temsil etmeyecek geçmişe yönelik (tarihi) veriler kullanılmamalıdır. Fakat bunun yanında çok kısa bir zaman dilimini kapsayan veriler de genel durumu temsil açısından problem yaratabilir.⁶⁶

⁶¹ Orhunbilge, **a.g.e.**, s.16.

⁶² Ramirez, **a.g.e.**, s.24.

⁶³ Orhunbilge, **a.g.e.**, s.37.

⁶⁴ Gürtan, **a.g.e.**, s.572.

⁶⁵ Kawaller, v.d., 2002, **a.g.e.**

⁶⁶ Kawaller, v.d., 2002, **a.g.e.**

Regresyon analizindeki önemli konulardan bir tanesi de değer değişmelerinin mi yoksa değerlerin mi veri olarak alınacağıdır. Eğer x ve y değerleri ifade ediyorsa, R^2 değerler arasındaki korelasyonu vermektedir. Eğer x ve y değer değişimleri ise, R^2 değer değişimleri arasındaki korelasyonu vermektedir. IAS-39 gerçeğe uygun değer ve nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemede etkin olmasını beklediğine göre, fiyat değişimlerinin veri olarak alınması tercih edilmelidir. Fakat regresyon sonuçlarının bu seçime bağlı olması yanıltıcı olabilir.⁶⁷

3.3.2.4.Senaryo Analizi Yöntemi

Senaryo analizi yöntemi beklenen etkinlik testi için kullanılan yöntemlerden bir tanesidir. Bu yöntemin amacı, riskten korunan kalem ve riskten korunma aracına ilişkin gerçeğe uygun değer değişimlerinin davranışlarının çeşitli senaryolar dahilinde incelenmesidir.⁶⁸

Senaryo analizinin anlamlı sonuçlar verebilmesi için, hem riskten korunan kalem hem de riskten korunma aracına ilişkin gerçeğe uygun değer değişimlerinin davranışlarının karşılaşılan risk ile ilgili olarak çok sayıda senaryo ile test edilmesi gerekmektedir. Monte Carlo simülasyonu, riskin olasılık dağılımına dayanan tahmin edilen binlerce farklı riskten korunma için tekrarlanan, çoklu senaryoları oluşturan bir araçtır.⁶⁹

3.3.2.5.Değişkenlik Riskini Düşürme (VRR) Yöntemi

Değişkenlik riskini düşürme yöntemi, riskten korunan kalem ve riskten korunma aracına ilişkin risklerin toplamı (birleşik risk) ile riskten korunan kalemin riskini karşılaştıran bir yöntemdir. Başka bir deyişle bu yöntem, riskten korunan kalemin riskine nazaran birleşik riskin ne kadar düşük olduğunu ölçmeye dayalı bir yöntemdir. Değişkenlik riski aşağıdaki formülde görüldüğü gibi, birleşik riskin

⁶⁷ Kawaller v.d., 2000, **a.g.e.** s.81.

⁶⁸ Ramirez, **a.g.e.**, s.24.

⁶⁹ Ramirez, **a.g.e.**, s.24.

standart hatası ile riskten korunan kalemin standart hatasının karşılaştırılması yoluyla bulunmaktadır.⁷⁰

$$VRR = 1 - (\text{Standart Hata } X+Y / \text{Standart Hata } Y)$$

X= Riskten Korunma Aracının Gerçeğe Uygun Değer Değişimi

Y= Riskten Korunan Kalemin Gerçeğe Uygun Değer Değişimi

Bulunan VRR'nın %40'a eşit olması, korelasyon katsayısının %80 olmasına eşittir.⁷¹ Değişkenlik riskini düşürme yöntemi, hem beklenen etkinlik testi hem de geriye dönük etkinlik testini ölçmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Değişkenlik riskini düşürme yöntemi, 1979 yılında Ederington tarafından riskten korunma performansının ölçülmesi amacıyla yaratılan varyans düşürme⁷² ile benzer bir yöntemdir.⁷³ VRR yöntemi, savunulabilirliği kadar basitliği ile de üstün bir yöntemdir.⁷⁴

VRR yönteminin 3 tane avantajı vardır. Avantajlarından bir tanesi tüm değişkenliği hesaba katmasıdır.⁷⁵ Diğer bir avantajı ise VRR, risk ölçüm yöntemlerinden yaygın olarak kullanılmakta olan Riske Maruz Değer⁷⁶ ile de benzer analitik çerçeveye sahip olmasıdır. Çünkü Riske Maruz Değerin hesaplanması Basel II ile tüm finansal kuruluşlar için zorunlu hale gelmiş, yakın zamanda da tüm

⁷⁰ Ramirez, **a.g.e.**, s.25.

⁷¹ Ramirez, **a.g.e.**, s.25.

⁷² Variance Reduction

⁷³ Andrew Kalotay, Leslie Abreo, "Testing Hedge Effectiveness For FASB 133: The Volatility Reduction Measure", **Journal of Applied Corporate Finance**, Volume 13, Number 4, Winter 2001, s.96.

⁷⁴ Kalotay v.d., **a.g.e.**, s.98.

⁷⁵ Ramirez, **a.g.e.**, s.25.

⁷⁶ Elde tutulan bir portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir zaman diliminde ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değerdir. **Bkz:** Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Hesaplanmasına Ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete, 03.11.2006, Sayı:26335, m.3.

işletmeler için zorunlu hale gelmesi beklenmektedir.⁷⁷ VRR yönteminin bir diğer avantajı ise, eğer etkinlik testi geçilmişse, sadece tek bir istatistiğin sonucu dikkate alınarak belirlenebilir olmasıdır.⁷⁸

Çalışmanın bu bölümünde riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullarından gerçeğe uygun değerin tanımı yapılmış, gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde kullanılan yöntemler incelenmiş, riskten korunma etkinliğinin tanımı yapılmış ve riskten korunma etkinliğinin belirlenmesinde kullanılan yöntemler incelenmiştir.

⁷⁷ Kalotay v.d., **a.g.e.**, s.96.

⁷⁸ Ramirez, **a.g.e.**, s.25.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN UYGULANMASI ve ABC BANKASI VAK’ASI

Çalışmanın bu bölümünde riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili olarak gelinen son durumu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan literatür çalışması sonucunda bu konuyla ilgili tespit edilen araştırmalar incelenmiştir. Konu ile ilgili daha önce yapılan bu araştırmalardan en günceli ve kapsam bakımından en uygunu bu tez çalışmasının amacına hizmet ettiği için, bu araştırmanın sonuçları bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu araştırma riskten korunma muhasebesinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 100 (İMKB-100) Endeksinde yer alan reel sektör şirketleri tarafından uygulanmasını incelemiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının riskten korunma muhasebesi uygulamalarını tespit etmek amacıyla da tarafımdan bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde riskten korunma muhasebesinin uygulandığı bankalardan biri olan ABC Bankasında geliştirilen bir vak’a çalışmasına da yer verilmiştir.

4.1.Riskten Korunma Muhasebesinin Ülkemizde Uygulanması ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Riskten korunma muhasebesinin ülkemizde uygulanması ile ilgili olarak gelinen son durumu ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmadan önce konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Bu araştırmalar sırasıyla aşağıdaki gibidir;

- a) Yakup Selvi, “Finansal Araçların Türkiye’deki Bankalarda Kullanımına Yönelik Bir Araştırma”, Mart 2000.¹

¹ Selvi, a.g.e., s.221.

- b) Aslı Türel, Yakup Selvi, “Accounting Issues Related to Hedge Accounting For Derivatives”, Kasım 2006.²
- c) A.Tülay Yücel, Pınar Evrim Mandacı, Gülüzar Kurt, “İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımı: İMKB 100 Endeksinde Yer Alan İşletmelerde Bir Uygulama”, Ekim 2007.³
- d) Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, Aralık 2007.⁴

Bu bölümde yukarıda sayılan araştırmalardan ilk 3 tanesinin sonuçları özet bir şekilde verilmiştir. Sonucu araştırma hem güncel olması hem de daha kapsamlı bilgi sunduğundan (Türkiye’de türev ürün sözleşmelerinin kullanımı, kullanılan türev ürün sözleşmelerinin çeşitleri, hangi varlığa dayalı türev ürün sözleşmesi kullanıldığı, hangi amaçla türev ürün sözleşmelerine taraf olunduğu ve riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapılıp yapılmadığına yönelik) ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.1.1.Finansal Araçların Türkiye’deki Bankalarda Kullanımına Yönelik Bir Araştırma

Bu araştırmada, Türk bankacılık sektöründe yaygın bir kullanım alanı bulan türev ürün sözleşmelerinin, ürün bazında kullanımlarına ve muhasebeleştirilmelerine ilişkin uygulamaları belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırma, 1996 yılı içinde faaliyet gösteren 69 bankayı kapsamaktadır.

² Aslı Türel, Yakup Selvi, “Accounting Issues Related to Hedge Accounting For Derivatives”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, Mart 2007, s.110.

³ “İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımı: İMKB-100 Endeksinde Yer Alan İşletmelerde Bir Uygulama”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı:36, Ekim 2007, s.109.

⁴ Yakup Selvi, Aslı Türel, Mustafa Kemal Yılmaz, Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.234.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Türk bankacılık sektöründe türev ürün sözleşmelerinin kullanımının giderek yaygınlaşmakta olduğu, bu ürünlere ilişkin işlemlerin çoğunlukla “Nazım Hesaplar”da takip edilmekte ve bu işlemlerin bankaların çoğunluğu tarafından bilanço tarihi itibarıyla değerlemeye tabi tutulduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, türev ürün sözleşmelerini değerlemeye tabi tutan bankaların değerlendirme aşamasında, türev ürün sözleşmelerine hangi amaçla taraf olduklarına göre ayırım yapıp yapmamaları açısından bankalar arasında tekdüzelik bulunmadığı ve değerlendirme yapan bankaların yaklaşık yarısının böylesi bir ayırım yaparken, diğer yarısının böyle bir ayırım yapmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

4.1.2. Türev Ürün Sözleşmelerinin ve Riskten Korunma Muhasebesinin Türkiye’deki Bankalarda Kullanımına Yönelik Bir Araştırma

Bu çalışmada 2006 yılında İMKB-100 Endeksinde yer alan bankaların türev ürün sözleşmesi kullanımı ve türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olan bankaların riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapıp yapmadıkları incelenmiştir. 2006 yılında İMKB-100 Endeksinde yer alan 13 bankanın 31 Aralık 2005 tarihli finansal tabloları ve açıklayıcı notları incelenmiştir.

Çalışmada incelenen 13 bankadan 12 tanesinin türev ürün sözleşmelerine taraf olduğu saptanmıştır. Türev ürün sözleşmelerine taraf olan 12 bankadan 11 tanesinin, bu sözleşmelere taraf olma amaçlarını açıkladıkları, bu 11 bankadan da 2 tanesinin riskten korunma muhasebesine göre raporlama yaptığı belirlenmiştir. Riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapan 2 bankanın riskten korunma etkinliği ile ilgili herhangi bir açıklama yapmadığı tespit edilmiştir.

4.1.3.İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımına Yönelik Bir Araştırma

Bu çalışmada, işletmelerin maruz kaldıkları finansal riskler, bu risklerin yönetim politikaları, türev ürün sözleşmesi kullanımları ile yabancı para pozisyonları incelenmiş ve risk yönetimine ilişkin ne tür bilgilerini kamuya açıkladıkları araştırılmıştır. Bu amaçla İMKB-100 Endeksinde yer alan finans dışı sektörde faaliyet gösteren 67 firmanın finansal tabloları ve dipnotları incelenmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre işletmeler en çok likidite, kredi, döviz kuru ve faiz oranı riskine maruz kalmaktadırlar. Kredi riskinden korunma yöntemleri bu riske maruz kalan işletmelerin çoğunluğu tarafından dipnotlarında açıkça belirtildiği halde, likidite, döviz kuru ve faiz oranı risklerine maruz kalan işletmelerden riskten korunma yöntemlerini açıklamayanların oranı yüksek olduğu saptanmıştır. Döviz kuru ve faiz riskine maruz kalan işletmelerin büyük çoğunluğu sadece işletme içi yöntemleri kullanmayı tercih etmekte, türev ürün sözleşmelerini tercih etmemekte oldukları belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, döviz kuru riskinden korunmak amacıyla en çok vadeli döviz alım satım sözleşmeleri, faiz oranı riskinden korunmak amacıyla da en çok swap sözleşmeleri tercih edilmekte olduğu tespit edilmiştir.

4.1.4.Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi⁵

Bu bölümde, Türk reel sektörüne yön veren ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem görmekte olan ve Haziran 2007 tarihi itibarıyla toplam piyasa kapitalizasyonunun %86'sını temsil eden İMKB-100 endeksi içinde yer alan şirketler için türev ürün sözleşmelerinin kullanımı ve riskten korunma muhasebesinin

⁵ Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, "Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.225.

uygulanması ile ilgili bir araştırmanın sonuçları sunulmuştur. Bu çalışmada, 2007 yılı Mart-Haziran döneminde İMKB tarafından İMKB-100 endeksinde yer alması kararlaştırılan şirketlerin⁶, SPK Seri:XI No:25 Sayılı Tebliğ'e göre hazırlanmış oldukları bağımsız denetimden geçmiş 31 Aralık 2006 tarihli konsolide finansal tablo dipnotları incelenmiştir.

Çalışmada, İMKB-100 endeksinde yer alan ve “finans sektörü”nde faaliyet gösteren toplam 21 şirket⁷ araştırma kapsamı dışında tutulmuş, dolayısıyla toplam 79 reel sektör şirketi incelenmiş. Söz konusu araştırmanın bulgularını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Söz konusu araştırma sonuçlarına göre,

a) Tablo-29'da görüldüğü üzere araştırma kapsamına alınan toplam 79 şirketten 28 tanesinin⁸ türev ürün sözleşmesi kullandığı tespit edilmiştir.

Tablo-29: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı

	Evet	Hayır	Toplam
İMKB-100	28	51	79
İMKB-100 İçindeki %	%35	%65	%100

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.234.

b) İMKB-100 Endeksi'nde yer alan ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 şirketin finansal tablolarına ait dipnotları incelendiğinde de, yukarıdaki Tablo-30'da

⁶ Bakınız Ek-1:İMKB-100 Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Listesi

⁷ Anadolu Sigorta, Anadolu Hayat Emeklilik, Atakule GMYO, Doğu GE GMYO, Fortisbank, Eczacıbaşı Yatırım, Finansbank, İş Finansal Kiralama, TEB, Tekstilbank, Yapı Kredi Sigorta, Akbank, Aksigorta, Asya Katılım Bankası, Garanti Bankası, İş Bankası, İş GMYO, Şekerbank, TSKB, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası.

⁸ Arçelik, Doğu Otomotiv, Doğan Holding, Eczacıbaşı İlaç, GSD Holding, Koç Holding, Petrol Ofisi, Sabancı Holding, Turkcell, Tüpraş, Vestel, Akçansa, Anadolu Efes, Beko Elektronik, Coca Cola, Çimsa, DYO Boya, Eczacıbaşı Yapı, Enka İnşaat, Ford Otomotiv, İzmir Demir Çelik, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt, Selçuk Ecza Deposu, Tat Konserve, Demir Döküm, Goldaş Kuyumculuk, Good-Year.

görüldüğü üzere 18 şirketin⁹ forward, 3 şirketin¹⁰ futures, 5 şirketin¹¹ opsiyon ve 11 şirketin¹² de swap sözleşmesi kullandığı tespit edilmiş. 1 şirketin¹³ ise türev ürün sözleşmesi kullanmasına rağmen sözleşme türüne ilişkin bir açıklama yapmadığı saptanmıştır.

Tablo-30: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri

	Forward	Futures	Opsiyon	Swap	Belirtilmemiş
İMKB-100	18	3	5	11	1
TÜS Kullananlar İçindeki %	%64	%11	%18	%39	%4
İMKB-100 İçindeki %	%23	%4	%6	%14	%1

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.236.

c) Ayrıca, İMKB-100 Endeksi'nde yer alan ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 şirketin hangi varlığa dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı incelenmiş ve 23 şirketin¹⁴ döviz kuruna, 7 şirketin¹⁵ faiz oranına ve 6 şirketin¹⁶ de mala (fiyata) dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı saptanmıştır. Tablo-31'de yer alan bu sonuçlar, Türkiye'deki reel sektör şirketlerinin türev ürün sözleşmesi kullanımındaki önceliğin daha çok döviz kuru dalgalanmalarına karşı korunma amaçlı olduğunu göstermektedir. Fiyata dayalı türev ürün sözleşmesine taraf olan şirketlere bakıldığında, Türkiye'de daha çok petrol ve enerji sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, reel sektörde faaliyet gösteren ve

⁹ Arçelik, Doğu Otomotiv, GSD Holding, Koç Holding, Sabancı Holding, Turkcell, Tüpraş, Vestel, Akçansa, Anadolu Efes, Beko Elektronik, Coca Cola, Çimsa, Eczacıbaşı Yapı, Enka İnşaat, İzmir Demir Çelik, Tat Konserve, Demir Döküm.

¹⁰ Doğan Holding, GSD Holding, Petrol Ofisi.

¹¹ Arçelik, GSD Holding, Koç Holding, Turkcell, Selçuk Ecza Deposu.

¹² GİSD Holding, Koç Holding, Petrol Ofisi, Sabancı Holding, Anadolu Efes, Coca Cola, DYO Boya, Eczacıbaşı Yapı, Ford Otomotiv, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt.

¹³ Eczacıbaşı İlaç.

¹⁴ Arçelik, Doğu Otomotiv, Eczacıbaşı İlaç, GSD Holding, Koç Holding, Sabancı Holding, Turkcell, Vestel, Akçansa, Anadolu Efes, Beko Elektronik, Coca Cola, Çimsa, DYO Boya, Eczacıbaşı Yapı, Enka İnşaat, Ford Otomotiv, İzmir Demir Çelik, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt, Selçuk Ecza Deposu, Tat Konserve, Demir Döküm.

¹⁵ GSD Holding, Koç Holding Sabancı Holding, Anadolu Efes, Coca Cola, Enka İnşaat, Ford Otomotiv.

¹⁶ Doğan Holding, Koç Holding, Petrol Ofisi, Tüpraş, Eczacıbaşı Yapı, Goldaş Kuyumculuk.

büyüklikleri itibariyle üretimde ciddi hammadde ihtiyacı olan şirketlerin mala dayalı türev ürün sözleşmesini bu kadar az kullanmaları yine de dikkat çekicidir.

Tablo-31: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar

	Döviz Kuru	Faiz Oranı	Mal/Fiyat	Hisse Senedi Endeksi
İMKB-100	23	7	6	-
TÜS Kullananlar İçindeki %	%82	%25	%21	-
İMKB-100 İçindeki %	%29	%9	%8	-

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.237.

d) Söz konusu araştırma sonuçlarına göre, İMKB-100 Endeksi’nde yer alan ve türev ürün sözleşmesi kullanan toplam 28 şirketten 23 tanesinin¹⁷ çeşitli risklerden korunmak, 2 tanesinin¹⁸ ise alım-satım amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, Tablo-32’de görüldüğü üzere 5 şirket¹⁹ ise hangi amaçla türev ürün sözleşmesine taraf olduklarını açıklamadıkları için bu iki kategoriden birine dahil edilememiştir. Türev ürün sözleşmesi kullanan şirketlerin %82’sinin bu sözleşmelere çeşitli risklerden korunmak amacıyla taraf olması, bu sözleşmelerin Türkiye’de riskten korunmak amacıyla kullanımının giderek yaygınlaştığına işaret etmektedir.

¹⁷ Arçelik, Doğu Otomotiv, Doğan Holding, Eczacıbaşı İlaç, GSD Holding, Koç Holding, Petrol Ofisi, Sabancı Holding, Turkcell, Tüpraş, Vestel, Akçansa, Anadolu Efes, Beko Elektronik, Coca Cola, Çimsa, Enka İnşaat, Ford Otomotiv, Demir Döküm, DYO Boya, Good-Year, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt.

¹⁸ Petrol Ofisi, Enka İnşaat.

¹⁹ Eczacıbaşı Yapı, İzmir Demir Çelik, Selçuk Ecza Deposu, Tat Konserve, Goldaş Kuyumculuk.

Tablo-32: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları

	Riskten Korunma Amaçlı	Alım-Satım Amaçlı	Amaç Belirtilmemiş
İMKB-100	23	2	5
TÜS Kullananlar İçindeki %	%82	%7	%18
İMKB-100 İçindeki %	%29	%3	%6

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.239.

e) Tablo-33’te özetlendiği üzere, İMKB-100 Endeksi’nde yer alan ve türev ürün sözleşmesine riskten korunmak amacıyla taraf olan 23 şirketten,

- 9 tanesinin²⁰ riskten korunma muhasebesine göre raporlama yaptığı,
- Diğer 14 şirketten 11 tanesinin²¹ ise, türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmalarına rağmen, türev ürün sözleşmelerini alım-satım amaçlı olarak raporladığı, 3 şirketin²² ise raporlama şeklini belirtmediği söz konusu araştırmada saptanmıştır.

Tablo-33: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapmışlar mı?

	Evet	Hayır	Belirtmeyen	Toplam
İMKB-100	9	11	3	23
Korunma Amaçlı Kullananlar İçindeki %	%39	%48	%13	%100
İMKB-100 İçindeki %	%11	%14	%4	-

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.241.

²⁰ Doğan Holding, Koç Holding, Petrol Ofisi, Anadolu Efes, Enka İnşaat, Ford Otomotiv, DYO Boya, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt.

²¹ Arçelik, Doğu Otomotiv, GSD Holding, Sabancı Holding, Vestel, Petrol Ofisi, Akçansa, Beko Elektronik, Coca Cola, Çimsa, Demir Döküm.

²² Eczacıbaşı İlaç, Turkcell, Good-Year.

f) İMKB-100 Endeksi'nde yer alan ve türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmakla birlikte riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmayan 11 şirketten Tablo-34'te de görüldüğü üzere 6 şirketin²³ raporlama yapmama nedenini açıkladığı, 5 şirketin²⁴ ise konu ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmadığı belirlenmiş.

Tablo-34: İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebi Açıklamışlar mı?

	Evet	Hayır	Toplam
İMKB-100	6	5	11
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamayanlar	%55	%45	%100
İçindeki %			

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.242.

g) Söz konusu araştırmada Tablo-35'te görüldüğü üzere, İMKB-100 Endeksi'nde yer alan 9 şirketten 5 tanesinin²⁵ “Gerçeğe Uygun Değer Riskinden”, 4 tanesinin²⁶ ise “Nakit Akış Riskinden” korunma amacına yönelik olarak raporlama yaptıkları tespit edilmiştir. “Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden” korunma amaçlı türev ürün sözleşmelerinin kullanıldığına ilişkin ise hiçbir bilginin raporlanmadığı görülmektedir.

²³ Arçelik, GSD Holding, Akçansa, Beko Elektronik, Çimsa, Demir Döküm.

²⁴ Doğu Otomotiv, Sabancı Holding, Vestel, Tüpraş, Coca Cola.

²⁵ Doğan Holding, Petrol Ofisi, DYO Boya, Pınar Entegre Et ve Un San., Pınar Süt.

²⁶ Koç Holding, Anadolu Efes, Enka İnşaat, Ford Otomotiv.

Tablo-35: İMKB-100 Reel Sektör Şirketlerinin Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama

	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	Nakit Akış Riskinden Korunma	Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma
İMKB-100	5	4	-
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulayanlar İçindeki %	%56	%44	-
İMKB-100 İçindeki %	%6	%5	-

Kaynak: Yakup Selvi, Aslı Türel, M.Kemal Yılmaz ve Engin Kurun, “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.245.

Sonuç olarak, araştırma kapsamına alınan reel sektör şirketlerinin %35’inin türev ürün sözleşmesi kullanmakta olduğu ve bu kullanım içinde de en çok tercih edilen türev ürün sözleşmesi çeşidinin forward sözleşmesi (%64) olduğu tespit edilmiş. Bir diğer tespit ise, şirketlerin daha çok döviz kuru (%82) ve faiz oranına (%25) dayalı türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarıdır.

Türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi açısından üzerinde durulması gereken konulardan biri de finansal araçların hangi amaçla kullanıldığıdır. İMKB-100 Endeksi’nde yer alan şirketlerden %82’si bu sözleşmelere riskten korunmak amacıyla taraf olduklarını raporlarken, %7’si alım-satım amacıyla taraf olduğunu raporladığı saptanmıştır. Riskten korunma amaçlı gerçekleştirilen işlemlerde, Seri:XI No:25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ” kapsamında riskten korunma muhasebesi uygulanması çeşitli koşullara bağlanmış olup; riskten korunma amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan şirketlerin ancak 9 tanesi (%39) bu muhasebe tekniğini uygulayabildiğini 11 tanesi (%48) ise uygulayamadığını raporlamıştır. Riskten korunma muhasebesi

uygulayamayan şirketlerin en önemli sorunu, Seri:XI No:25 “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”inde öngörülen riskten korunma koşullarının tamamını karşılayamamaları olarak saptanmıştır.

4.2.Riskten Korunma Muhasebesinin Türk Bankacılık Sektörü Tarafından Uygulanmasına Yönelik Bir Araştırma

4.2.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Türk bankacılık sektöründeki türev ürün sözleşmelerinin kullanımı ve riskten korunma muhasebesi uygulamasının en son durumunu tespit etmek ve bu durumu Türk reel sektöründeki durumla karşılaştırmak amaçlanmıştır.

4.2.2.Araştırmanın Kapsamı

Yaptığımız bu araştırma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları (kamusal sermayeli mevduat bankaları, özel sermayeli mevduat bankaları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalar, Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar) alınmış olup, toplam banka sayısı 33’tür²⁷.

4.2.3.Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının Türkiye Muhasebe Standartlarına göre hazırlamış oldukları bağımsız denetimden geçmiş 31 Aralık 2006 tarihli konsolide finansal tablo dipnotları incelenmiştir.

²⁷ <http://www.tbb.org.tr/v12/asp/bankalar1.asp> (Çevrimiçi), 03.01.2007.

4.2.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın bu bölümünde, 31 Aralık 2006 tarihi itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 33 mevduat bankası incelenmiş olup, bu bankaların türlerine göre dağılımı Tablo-36’daki gibidir.

Tablo-36: Mevduat Bankalarının Türleri

	Toplam
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	12
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar	10
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	7
Toplam	33

Tablo-36’dan da görüleceği gibi, 31.12.2006 tarihi itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren 33 bankadan, 3 tanesi kamusal sermayeli, 12 tanesi özel sermayeli, 10 tanesi Türkiye’de kurulmuş yabancı banka ve 7 tanesi de Türkiye’de şube açan yabancı bankadır. 33 banka arasında yer alan 1 tane banka da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, Tablo-37’de görüldüğü üzere araştırma kapsamına alınan toplam 33 mevduat bankasından 28 tanesi²⁸ türev ürün sözleşmesi kullanmaktadır.

²⁸ Akbank, Alternatif Bank, AnadoluBank, Arap Türk Bankası, Denizbank, Şekerbank, Fortis Bank, Tekstil Bankası, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Turkish Bank, Tekfenbank, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank, Deutsche Bank, Millennium Bank, Ziraat Bankası, Finans Bank, ABN Amro Bank, JP Morgan, Societe Generale, Westlb AG.

Tablo-37: Mevduat Bankalarının Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı

	Evet	Hayır	Toplam
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	-	3
	%100	-	%100
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	11	1	12
	%92	%8	%100
Tas. Mev. Sig. Fonuna Devr. Bankalar	-	1	1
	-	%100	%100
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar	10	-	10
	%100	-	%100
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	4	3	7
	%57	%43	%100
Mevduat Bankaları Toplam	28	5	33
Mevduat Bankaları İçindeki %	%85	%15	%100

Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 bankanın finansal tablolarına ait dipnotları incelendiğinde, yukarıdaki Tablo-38’de görüldüğü üzere 25 banka²⁹ forward, 11 banka³⁰ futures, 14 banka³¹ opsiyon ve 28 banka³² da swap sözleşmesi kullanmaktadır. Ayrıca 6 banka³³ bu türev ürün sözleşmeleri dışında diğer türev ürün sözleşmelerine de taraf olduklarını raporlamışlardır.

²⁹ Akbank, Alternatif Bank, Anadolubank, Denizbank, Şekerbank, Fortis Bank, Tekstil Bankası, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Tekfenbank, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank, Deutsche Bank, Millenium Bank, Ziraat Bankası, Finans Bank, ABN Amro Bank, Societe Generale, Westlb AG.

³⁰ Akbank, Alternatif Bank, Denizbank, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Oyak Bank, HSBC, Deutsche Bank, Finans Bank.

³¹ Akbank, Alternatif Bank, Denizbank, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Oyak Bank, HSBC, Citibank, Millenium Bank, Finans Bank.

³² Akbank, Alternatif Bank, Anadolubank, Arap Türk Bankası, Denizbank, Şekerbank, Fortis Bank, Tekstil Bankası, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Turkish Bank, Tekfenbank, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank, Deutsche Bank, Millenium Bank, Ziraat Bankası, Finans Bank, ABN Amro Bank, JP Morgan, Societe Generale, Westlb AG.

³³ Akbank, Denizbank, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Tekfenbank.

Tablo-38: Mevduat Bankaları Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri

	Forward	Futures	Opsiyon	Swap	Diğer
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	3	-	1	3	-
	%100	-	%33	%100	-
Özel Serm.Mevduat Bankaları	10	6	7	11	3
	%91	%55	%64	%100	%27
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	9	5	6	10	3
	%90	%50	%60	%100	-%30
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	3	-	-	4	-
	%75	-	-	%100	-
Mevduat Bankaları Toplam	25	11	14	28	6
TÜS Kullananlar İçindeki %	%89	%39	%50	%100	%21
Mevduat Bankaları İçindeki %	%76	%33	%42	%85	%18

Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 bankanın hangi varlığa dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı incelenmiş ve 28 tanesinin de döviz kuruna, 18 bankanın³⁴ faiz oranına ve 1 bankanın³⁵ da hisse senedi endeksine dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı saptanmıştır. Tablo-39’da yer alan bu sonuçlar, Türkiye’deki mevduat bankalarının türev ürün sözleşmesi kullanımındaki önceliğinin daha çok döviz kuru dalgalanmalarına karşı korunma amaçlı olduğunu göstermektedir.

³⁴ Akbank, Alternatif Bank, AnadoluBank, Arap Türk Bankası, Denizbank, Şekerbank, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Oyak Bank, HSBC, Millenium Bank, Finans Bank, Westlb AG.

³⁵ İş Bankası.

Tablo-39: Mevduat Bankaları Tarafından Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar

	Döviz Kuru	Faiz Oranı	Hisse Senedi Endeksi
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	3	2	-
	%100	%67	-
Özel Serm.Mevduat Bankaları	11	9	1
	%100	%82	%9
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	10	6	-
	%100	%60	-
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	4	1	-
	%100	%25	-
Mevduat Bankaları	28	18	1
TÜS Kullananlar İçindeki %	%100	%64	%4
Mevduat Bankaları İçindeki %	%85	%55	%3

Türev ürün sözleşmelerinin kullanım amaçları dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında, bankalar türev ürün sözleşmelerine ya riskten korunmak amacıyla, ya da kâr elde etmek (alım-satım amaçlı/spekülasyon) amacıyla taraf olabilmektedirler. Yapılan inceleme sonucunda, Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan toplam 28 bankadan 24 tanesi³⁶ çeşitli risklerden korunmak, 13 tanesi³⁷ ise alım-satım amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarını raporlamışlardır. Ayrıca, Tablo-40’de görüldüğü üzere 2 banka³⁸ ise hangi amaçla türev ürün sözleşmesine taraf olduklarını açıklamadıkları için bu iki kategoriden birine dahil edilememiştir. Türev ürün sözleşmesi kullanan bankaların %86’sının bu sözleşmelere çeşitli risklerden korunmak amacıyla taraf olması, bu

³⁶ Akbank, Alternatif Bank, Anadolubank, Denizbank, Şekerbank, Fortis Bank, Tekstil Bankası, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Yapı Kredi Bankası, Tekfenbank, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank, Millenium Bank, Finans Bank, ABN Amro Bank, JP Morgan, Societe Generale, Westlb AG.

³⁷ Akbank, Alternatif Bank, Anadolubank, Arap Türk Bankası, Şekerbank, İş Bankası, Garanti Bankası, Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Oyak Bank, Deutsche Bank, Millenium Bank, Ziraat Bankası.

³⁸ Turkish Bank, Turkland Bank.

sözleşmelerin Türkiye’de riskten korunmak amacıyla kullanımının giderek yaygınlaştığına işaret etmektedir.

Tablo-40: Mevduat Bankalarının Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları

	Riskten Korunma Amaçlı	Alım-Satım Amaçlı	Amaç Belirtilmemiş
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	2	3	-
	%67	%100	-
Özel Serm.Mevduat Bankaları	10	7	1
	%91	%64	%9
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	8	3	1
	%80	%30	%10
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	4	-	-
	%100	-	-
Mevduat Bankaları	24	13	2
TÜS Kullananlar İçindeki %	%86	%46	%7
Mevduat Bankaları İçindeki %	%73	%39	%21

Tablo-41’de görüldüğü üzere Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesine riskten korunmak amacıyla taraf olan 24 bankadan, 4 tanesi³⁹ riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmaktadır. Diğer 20 banka⁴⁰ ise, türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmalarına rağmen, türev ürün sözleşmelerini alım-satım amaçlı olarak raporlamaktadır. 3 banka⁴¹ türev ürün sözleşmelerini hem riskten korunma muhasebesine göre, hem de alım-satım amaçlı olarak raporlamaktadır.

³⁹ Fortis Bank, Garanti Bankası, Vakıflar Bankası, Ziraat Bankası.

⁴⁰ Akbank, Alternatif Bank, Anadolubank, Denizbank, Şekerbank, Tekstil Bankası, Türk Ekonomi Bankası, İş Bankası, Halk Bankası, Yapı Kredi Bankası, Tekfenbank, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank, Finans Bank, ABN Amro Bank, JP Morgan, Societe Generale, Westlb AG.

⁴¹ Fortis Bank, Garanti Bankası, Vakıflar Bankası.

Tablo-41: Mevduat Bankaları Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapmışlar mı?

	Evet	Hayır	Belirtmeyen	Toplam
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	1	1	-	2
	%50	%50	-	%100
Özel Serm.Mevduat Bankaları	1	9	-	10
	%10	%90	-	%100
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	2	6	-	8
	%25	%75	-	%100
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	-	4	-	4
	-	%100	-	%100
Mevduat Bankaları	4	20	-	24
Korunma Amaçlı Kullananlar İçindeki %	%17	%83	-	%100
Mevduat Bankaları İçindeki %	%12	%61	-	

Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmakla birlikte riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmayan 20 bankadan Tablo-42’de de görüldüğü üzere 11 bankanın⁴² raporlama yapmama nedenini açıkladığı, 9 bankanın⁴³ ise konu ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmadığı belirlenmiştir. Riskten korunma muhasebesi uygulamama sebebini açıklayan bankalardan biri olan Halk Bankası’nın finansal tablolarına ait dipnotlarında, *“Türev işlemler ekonomik olarak riskten korunma sağlamakla birlikte, finansal riskten korunma muhasebesine (hedge) uygun kalem olarak tanımlanması için tüm gereken koşullar yerine getirilmediği için ‘Finansal Araçlar:Muhasebeleştirilme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı’ kapsamında alım satım amaçlı olarak muhasebeleştirilmekte ve söz konusu araçlar dolayısı ile gerçekleşen kazanç veya kayıp kâr zarar tablosu ile*

⁴² Alternatif Bank, Şekerbank, Tekstil Bankası, İş Bankası, Halk Bankası, Yapı Kredi Bankası, Oyak Bank, HSBC, Turkland Bank, Citibank,Societe Generale.

⁴³ Akbank, Anadolubank, Denizbank, Türk Ekonomi Bankası, Tekfenbank, Finans Bank, ABN Amro Bank, JP Morgan, Westlb AG.

ilişkilendirilmektedir.” açıklaması yer almaktadır. Riskten korunma muhasebesi uygulamama sebebini açıklayan diğer bankaların finansal tablo dipnotlarında da buna benzer açıklamalar bulunmaktadır. Tespit edilen bu açıklamalar doğrultusunda; bankaların, TMS-39’da yer alan riskten korunma muhasebesi için gerekli koşulların yerine getirilmesinde zorluk çektikleri ve bu nedenden dolayı da riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapamadıkları saptanmıştır.

Tablo-42: Mevduat Bankaları Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebi Açıklamışlar mı?

	Evet	Hayır	Toplam
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	1	-	1
	%100	-	%100
Özel Serm.Mevduat Bankaları	6	3	9
	%67	%33	%100
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	3	3	6
	%50	%50	%100
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	1	3	4
	%25	%75	%100
Mevduat Bankaları	11	9	20
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamayanlar İçindeki %	%55	%45	%100

Tablo-43’te görüldüğü üzere, Türkiye’de faaliyet gösteren 4 bankadan 3 tanesinin⁴⁴ “Gerçeğe Uygun Değer Riskinden”, 1 tanesinin⁴⁵ ise “Nakit Akış Riskinden” korunma amacına yönelik olarak raporlama yaptıkları tespit edilmiştir. “Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden” korunma amaçlı türev ürün sözleşmelerinin kullanıldığına ilişkin ise hiçbir bilginin raporlanmadığı saptanmıştır.

⁴⁴ Fortis Bank, Vakıflar Bankası, Ziraat Bankası.

⁴⁵ Garanti Bankası.

Tablo-43: Mevduat Bankalarının Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama

	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	Nakit Akış Riskinden Korunma	Yurt Dışındaki İşletmede Buluna Net Yatırım Riskinden Korunma
Kamusal Serm.Mevduat Bankaları	1	-	-
	%100	-	-
Özel Serm.Mevduat Bankaları	-	1	-
	-	%100	-
Türkiye’de Kurulmuş Yab. Bank.	2	-	-
	%100	-	-
Türkiye’de Şube Açan Yab. Bank.	-	-	-
	-	-	-
Mevduat Bankaları	3	1	-
Riskten Korunma Muhasebesi Uygulayanlar İçindeki %	%75	%25	-
Mevduat Bankaları İçindeki %	%9	%3	-

Sonuç olarak, araştırma kapsamına alınan mevduat bankalarının %85’i türev ürün sözleşmesi kullanmakta ve türev ürün kullanan bankaların tamamının swap sözleşmesini kullandıkları tespit edilmiştir. Bir diğer tespit ise, türev ürün sözleşmesine taraf olan bankaların hepsinin (%100) döviz kuru ve %64’ünün de faiz oranına dayalı türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarıdır.

Türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi açısından üzerinde durulması gereken konulardan bir diğeri de finansal araçların hangi amaçla kullanıldığıdır. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarından türev ürün sözleşmesine taraf olanların %86’sı bu sözleşmelere riskten korunmak amacıyla taraf olduklarını raporlarken, %46’sı alım-satım amacıyla taraf olduğunu raporlamıştır. Riskten korunma amaçlı gerçekleştirilen işlemlerde, TMS-39 kapsamında riskten korunma muhasebesi uygulanması çeşitli koşullara bağlanmış olup; riskten korunma amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan bankaların ancak 4 tanesi (%17) bu muhasebe tekniğini uygulayabildiğini 20 tanesi (%83) ise uygulayamadığını raporlamıştır. Riskten korunma muhasebesi uygulayamayan bankaların en önemli sorunu, TMS-39’da öngörülen riskten korunma koşullarının tamamını karşılayamamaları olarak saptanmıştır.

Türkiye’de faaliyette bulunan 33 mevduat bankasından, türev ürün sözleşmelerine taraf olan 28 bankanın 2005 ve 2006 yılları içinde taraf olduğu türev ürün sözleşmelerine ait işlem hacimleri ile ilgili bilgiler ise Tablo-44’teki gibidir:

Tablo-44: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının 2005 ve 2006 Yıllarında Taraf Oldukları Türev Ürün Sözleşmelerine Ait İşlem Hacimleri (bin YTL)

	31 Aralık 2006	31 Aralık 2005
Alım-Satım Amaçlı İşlemlerin Türleri		
Döviz ile İlgili Türev İşlemler (I)		
Vadeli Döviz Alım Satım İşlemleri	24.922.641	16.946.830
Swap Para Alım Satım İşlemleri	56.350.732	31.905.334
Futures Para İşlemleri	1.502.096	486.225
Para Alım Satım Opsiyonları	16.840.425	11.307.999
Faiz ile İlgili Türev İşlemleri (II)		
Vadeli Faiz sözleşmesi Alım Satım İşlemleri	213.943	552.786
Swap Faiz Alım Satım İşlemleri	8.414.365	2.940.147
Faiz Alım Satım Opsiyonları	379.363	491.733
Futures Faiz Alım Satım İşlemleri	423.966	3.776.884
Diğer Alım Satım Amaçlı Türev İşlemler (III)	3.650.721	4.331.519
A.Toplam Alım Satım Amaçlı Türev İşlemler (I+II+III)		
Riskten Korunma Amaçlı Türev İşlem Türleri		
Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı İşlemler	1.271.774	2.303.601
Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı İşlemler	7.107	6.601
Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma Amaçlı İşlemler	0	0
B.Toplam Riskten Korunma Amaçlı Türev İşlemler		
Türev İşlemler Toplamı (A+B)	113.977.133	75.049.659

4.3.Riskten Korunma Muhasebesinin Reel Sektör ve Bankacılık Sektörü Tarafından Uygulanmasının Karşılaştırılması

Çalışmanın bu bölümünde, daha önce yapılan bir araştırmada bulunan Türk reel sektörüne yön veren ve İMKB’de işlem görmekte olan reel sektör şirketlerinin türev ürün sözleşmesi kullanımı ve riskten korunma muhasebesinin uygulanması sonuçları ile bu tez çalışması kapsamında yapılan Türk bankacılık sektöründeki türev ürün sözleşmelerinin kullanımı ve riskten korunma muhasebesi uygulaması sonuçlarını karşılaştırmak amaçlanmıştır.

Yapılan karşılaştırma sonucunda, Tablo-45’te görüldüğü üzere araştırma kapsamına alınan toplam 79 reel sektör şirketinden 28 tanesi, 33 mevduat bankasından ise 28 tanesinin türev ürün sözleşmesi kullandığı tespit edilmiştir. Reel

sektör şirketlerinde türev ürün sözleşmesi kullanımı %35'iken, bankacılık sektöründe bu oran %85'e ulaşmaktadır.

Tablo-45: Türev Ürün Sözleşmesi Kullanımı

İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri	TR'de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları
28	28
%35	%85

Türkiye'de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 reel sektör şirketinin finansal tablolarına ait dipnotlarının incelendiği araştırmada, 18 şirketin forward, 3 şirketin futures, 5 şirketin opsiyon ve 11 şirketin swap sözleşmesi kullandığı tespit edilmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 bankanın finansal tablolarına ait dipnotları incelendiğinde, 25 bankanın forward, 11 bankanın futures, 14 bankanın opsiyon ve 28 bankanın da swap sözleşmesi kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca 6 banka bu türev ürün sözleşmeleri dışında diğer türev ürün sözleşmelerine de taraf olduklarını belirtmişlerdir. Sonuçlar incelenecek olursa Tablo-46'da da görüleceği gibi, reel sektör şirketlerinde en fazla taraf olunan türev ürün sözleşmesinin %64 ile forward sözleşmeler olduğu, bankalarda ise en fazla taraf olunan türev ürün sözleşmesinin %100 ile swap sözleşmeleri olduğu tespit edilmiştir. Bankaların %21'i forward, futures, opsiyon ve swap haricinde diğer türev ürün sözleşmelerini de kullandıklarını raporlamalarına rağmen, reel sektör şirketlerinde diğer türev ürün sözleşmelerini kullanıp kullanmadıkları ilgili araştırma sonucunda belirtilmemektedir. Ayrıca türev ürün sözleşmesine taraf olan reel sektör şirketlerinden 1 tanesinin de sözleşme türüne ilişkin bir açıklama yapmadığı belirtilmiştir.

Tablo-46: Kullanılan Türev Ürün Sözleşme Çeşitleri

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Forward	18	%64	25	%89
Futures	3	%11	11	%39
Opsiyon	5	%18	14	%50
Swap	11	%39	28	%100
Diğer	-	-	6	%21
Belirtilmemiş	1	%4	-	-

Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 reel sektör şirketinin hangi varlığa dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığını inceleyen araştırma sonuçlarına göre, 23 şirketin döviz kuru, 7 şirketin faiz oranı ve 6 şirketin de mala (fiyata) dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı saptanmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan 28 bankanın hangi varlığa dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı incelenmiş ve 28 tanesinin de döviz kuruna, 18 bankanın faiz oranına ve 1 bankanın da hisse senedi endeksine dayalı türev ürün sözleşmesi kullandığı saptanmıştır. Tablo-47’de özetlenen bu sonuçlara göre, Türkiye’deki hem reel sektör şirketlerinin (%82) hem de mevduat bankalarının (%100) türev ürün sözleşmesi kullanımındaki önceliğinin daha çok döviz kuru dalgalanmalarına karşı korunma amaçlı olduğunu göstermektedir.

Tablo-47: Kullanılan Türev Ürün Sözleşmelerinin Dayalı Oldukları Varlıklar

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Döviz	23	%82	28	%100
Faiz	7	%25	18	%64
Mal/Fiyat	6	%21	-	-
Endeks	-	-	1	%4

Türev ürün sözleşmelerinin kullanım amaçları dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında, bu sözleşmelere ya riskten korunmak amacıyla ya da kâr elde etmek (alım-satım amaçlı/spekülasyon) amacıyla taraf olunmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda Tablo-48’de de görüleceği üzere, Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan toplam 28 reel sektör şirketinden 23 tanesi çeşitli risklerden korunmak, 2 tanesi ise alım-satım amacıyla, yine Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesi kullanan toplam 28 bankadan 24 tanesinin çeşitli risklerden korunmak, 13 tanesinin ise alım-satım amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, 5 reel sektör şirketi ve 2 banka ise hangi amaçla türev ürün sözleşmesine taraf olduklarını açıklamadıkları için bu iki kategoriden birine dahil edilememişlerdir. Türev ürün sözleşmesi kullanan reel sektör şirketlerinin %82’si ve bankaların %86’sının bu sözleşmeleri çeşitli risklerden korunmak amacıyla taraf olması, bu sözleşmelerin Türkiye’de riskten korunmak amacıyla kullanımının giderek yaygınlaştığına işaret etmektedir. Ayrıca burada dikkat edilmesi gereken bir husus bankaların %46’sının bu sözleşmeleri kâr elde etmek amacıyla da kullanıyor olmalarıdır.

Tablo-48: Türev Ürün Sözleşmelerine Taraf Olma Amaçları

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Riskten Korunma Amaçlı	23	%82	24	%86
Alım-Satım Amaçlı	2	%7	13	%46
Amaç Belirtilmemiş	5	%18	2	%7

Tablo-49’da görüldüğü üzere Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmesine riskten korunmak amacıyla taraf olan 23 şirketten, 9 tanesi, 24 bankadan 4 tanesi riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmaktadır. Türev ürün sözleşmelerini riskten korunmak amacıyla kullanım oranı reel sektör şirketlerinde %82, bankacılık sektöründe %86 gibi yüksek oranlar olmasına rağmen, riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapma oranının reel sektör

şirketlerinde %39, bankacılık sektöründe ise sadece %17 olması hayli ilginç bir sonuçtur.

Tablo-49: Riskten Korunma Muhasebesine Göre Raporlama Yapılıyor mu?

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Evet	9	%39	4	%17
Hayır	11	%48	20	%83
Belirtmeyen	3	%13	-	-

Türkiye’de faaliyet gösteren ve türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmakla birlikte riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmayan 11 reel sektör şirketinden 6 tanesinin raporlama yapmama nedenini açıkladığı, 5 şirketin ise konu ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmadığı belirlenmiştir. Türev ürün sözleşmelerine riskten korunmak amacıyla taraf olmakla birlikte riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmayan 20 bankadan 11 bankanın raporlama yapmama nedenini açıkladığı, 9 bankanın ise konu ile ilgili herhangi bir açıklamada bulunmadığı belirlenmiştir. Tablo-50’de görüleceği gibi, bu oran her iki sektörde de %55 olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen bu açıklamalar doğrultusunda; şirketlerin ve bankaların TMS-39’da yer alan riskten korunma muhasebesi için gerekli koşulların yerine getirilmesinde zorluk çektikleri ve bu nedenden dolayı da riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapamadıkları saptanmıştır.

Tablo-50: Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamama Sebebi Açıklanmış mı?

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Evet	6	%55	11	%55
Hayır	5	%45	9	%45

Tablo-51’de görüldüğü üzere, Türkiye’de faaliyet gösteren 9 şirketten 5 tanesinin “Gerçeğe Uygun Değer Riskinden”, 4 şirketin ise “Nakit Akış Riskinden” korunma amacına yönelik raporlama yaptıkları tespit edilmiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren 4 bankadan 3 tanesinin “Gerçeğe Uygun Değer Riskinden”, 1 tanesinin ise “Nakit Akış Riskinden” korunma amacına yönelik olarak raporlama yaptıkları tespit edilmiştir. Hem reel sektör şirketleri hem de bankacılık sektörü tarafından “Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden” korunma amaçlı türev ürün sözleşmelerinin kullanıldığına ilişkin ise hiçbir bilginin raporlanmadığı görülmektedir.

Tablo-51: Riskten Korunma Türlerine İlişkin Yapılan Raporlama

	İMKB-100 Reel Sektör Şirketleri		TR’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları	
Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	5	%56	3	%75
Nakit Akış Riskinden Korunma	4	%44	1	%25
Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma	-	-	-	-

Sonuç olarak, araştırma kapsamına alınan reel sektör şirketlerinin %35’i mevduat bankalarının ise %85’i türev ürün sözleşmesi kullanmakta ve bu kullanım içinde de en çok tercih edilen türev ürün sözleşmesi çeşidinin reel sektör şirketleri tarafından forward sözleşmesi (%64), bankacılık sektörü tarafından ise swap sözleşmesi (%100) olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer tespit ise, reel sektör şirketlerinin %82, bankaların hepsinin (%100) döviz kuru ve reel sektör şirketlerinin %25’inin, bankaların ise %64’ünün faiz oranına dayalı türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarıdır.

Türev ürün sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi açısından üzerinde durulması gereken konulardan birisi de finansal araçların hangi amaçla kullanıldığıdır. Türkiye’de faaliyet gösteren reel sektör şirketlerinin %82’si, mevduat bankalarının ise %86’sı bu sözleşmelere riskten korunma amacıyla taraf olduklarını raporlarken, reel sektör şirketlerinin %7’si, bankaların ise %46’sı alım-satım amacıyla taraf olduğunu raporlamıştır. Riskten korunma amaçlı gerçekleştirilen işlemlerde, TMS-39 kapsamında riskten korunma muhasebesi uygulanması çeşitli koşullara bağlanmış olup; riskten korunma amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan reel sektör şirketlerinin ancak 9 tanesi (%39), bankaların ise 4 tanesi (%17) bu muhasebe tekniğini uygulayabildiğini reel sektör şirketlerinin 11 tanesi (%48), bankaların 20 tanesi (%83) ise uygulayamadığını raporlamıştır. Riskten korunma muhasebesi uygulayamayan reel sektör şirketlerinin ve bankaların en önemli sorunu, TMS-39’da öngörülen riskten korunma koşullarının tamamını karşılayamamaları olarak saptanmıştır.

4.4.Riskten Korunma Muhasebesinin Ülkemizde Uygulanması ile İlgili Bir Vak’a Çalışması

Bu bölümde yer alan vak’a çalışmasıyla Türkiye’de riskten korunma muhasebesine göre raporlama yaptığını açıklayan bir bankanın, riskten korunma muhasebesini standartlara uygun bir şekilde uygulayıp uygulamadığının araştırılması ve uygularken yaşadığı problemlerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Vak’a çalışması için bir bankanın seçilmesinin sebebi, yapılan araştırmalar sonucu Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların %85’inin bir türev ürün sözleşmesine taraf olması ve türev ürün sözleşmelerine taraf olan bu bankaların %86’sının da bu sözleşmelere riskten korunma amacıyla taraf olmasıdır. Vak’a çalışmasındaki verilerin 2005 yılına ait olmasının sebebi ise bankanın 2005 yılında riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapması, daha sonraki yıllarda riskten korunma muhasebesi uygulamasına son vermesidir.

4.4.1. Banka Hakkında Genel Bilgiler

ABC⁴⁶ Bankası, Hasan Öztürk öncülüğünde 1980'li yıllarda İstanbul'da kurulmuştur. Banka'nın hisse senetlerinin ilk halka arzı 1990'lı yıllarda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda yapılmıştır. Banka'nın hisseleri 1998 yılından beri Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda da işlem görmektedir. 2006 yılında ABC Bankası ile yapmış olduğu anlaşma sonucunda %46 hissesini ABC Bankası'na devretmiştir.

Bankanın ana faaliyet alanı, ticari finansman ve kurumsal bankacılık, fon yönetimi işlemleri, bireysel bankacılık ve kredi kartı işlemlerini kapsamaktadır. 31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla banka, 57 kurumsal ve ticari, 149 perakende ve bireysel bankacılık şubesi, 1 kıyı bankacılığı ve 1 Atatürk Havalimanı Serbest bölgesindeki şube ile faaliyetlerini sürdürmektedir.⁴⁷ Bankanın 31 Aralık 2005 tarihli konsolide bilançosu Tablo-52'de, 2005 yılı konsolide kâr zarar tablosu Tablo-53'te sunulmuştur.

⁴⁶ Banka'nın ismi gizli tutulmuştur.

⁴⁷ 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla banka, 49 kurumsal ve ticari, 328 perakende ve bireysel bankacılık şubesi, 1 kıyı bankacılığı ve 1 Atatürk Havalimanı Serbest bölgesindeki şube ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo-52: ABC Bankasının 31 Aralık 2005 Tarihli Konsolide Bilançosu

ABC Bankası			
31 Aralık 2005 Tarihli			
Konsolide Bilançosu			
(bin YTL)			
	Türk	Yabancı	
	Parası(TP)	Para(YP)	TOPLAM
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	38.353	76.317	114.670
Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler	94.267	57.296	151.563
Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar	107.517	1.264.500	1.372.017
Para Piyasaları	8.665	-	8.665
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	2.216.966	719.930	2.936.896
Krediler	4.794.491	6.178.375	10.972.866
Konsolidasyon Dışı İştirakler	100	6.236	6.336
Konsolidasyon Dışı Bağlı Ortaklıklar	495	845	1.340
Finansal Kiralama Alacakları	170.562	200.278	370.840
Zorunlu Karşılıklar	100.802	846.107	946.909
Muhtelif Alacaklar	17.834	32.085	49.919
Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları	271.681	114.675	386.356
Maddi Duran Varlıklar	227.350	76.972	304.322
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	12.504	1.185	13.689
Ertelenmiş Vergi Aktifi	-	1.321	1.321
Diğer Aktifler	200.522	81.071	281.593
AKTİF TOPLAMI	<u>8.262.109</u>	<u>9.657.193</u>	<u>17.919.302</u>

Mevduat	3.399.851	6.653.086	10.052.937
Para Piyasaları	120.450	27.808	148.258
Alınan Krediler	38.186	4.166.626	4.204.812
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	-	327.438	327.438
Muhtelif Borçlar	229.695	146.827	376.522
Diğer Yabancı Kaynaklar	79.473	58.707	138.180
Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	30.941	2.301	33.242
Faiz ve Gider Reeskontları	184.001	158.871	342.872
Karşılıklar	229.864	27.672	257.536
Sermaye Benzeri Krediler	-	359.179	359.179
Ertelenmiş Vergi Pasifi	12.561	14.258	26.819
Azınlık Hakları	59.053	6.556	65.609
Özkaynaklar	1.536.064	49.834	1.585.898
PASİF TOPLAMI	<u>5.920.139</u>	<u>11.999.163</u>	<u>17.919.302</u>

Tablo-53: ABC Bankasının 2005 Yılı Konsolide Kâr Zarar Tablosu

ABC Bankası 2005 Yılı Konsolide Kâr Zarar Tablosu (Bin YTL)	
Faiz Gelirleri	1.949.503
Faiz Giderleri	<u>848.109</u>
Net Faiz Geliri	1.101.394
Net Ücret ve Komisyon Gelirleri	410.276
Temettü Gelirleri	313
Net Ticari Kâr/Zarar	(7.827)
Diğer Faaliyet Gelirleri	<u>83.931</u>
Faaliyet Gelirleri Toplamı	1.588.087
Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	(197.392)
Diğer Faaliyet Giderleri	<u>(743.192)</u>
Faaliyet Kârı	647.503
Bağlı Ortaklıklar ve İştiraklerden Kâr	<u>52</u>
Vergi Öncesi Kâr	647.555
Vergi Karşılığı	<u>(177.394)</u>
Net Dönem Kârı/Zararı	<u>470.161</u>

Bankanın 31 Aralık 2005 tarihli bilançosunda da görüldüğü gibi bankanın varlıklarının (8.261.109.000 YTL) yaklaşık %58'i verilen kredileri (4.794.491.000 YTL), pasifinin (8.261.109.000 YTL) yaklaşık %41'i de topladığı mevduat (3.399.851.000 YTL) oluşturmaktadır. Ayrıca Tablo-54'te de görüldüğü gibi, bankanın bilanço dışı yükümlülük olarak raporladığı türev ürün sözleşmelerinin toplamı 13.801.067.000 YTL (aktif toplamından daha fazla), bu türev ürün sözleşmeleri içinde döviz ve faiz swap sözleşmelerinin tutarı da 8.366.018.000 YTL'dir (türev ürün sözleşme toplamının yaklaşık %61'i).

Tablo-54: ABC Bankasının 31 Aralık 2005 Tarihli Kısmi Bilanço Dışı Yükümlülükler Tablosu

ABC Bankası			
31 Aralık 2005 Tarihli			
Kısmi Bilanço Dışı Yükümlülükler Tablosu			
(bin YTL)			
	TP	YP	TOPLAM
III - Türev Finansal Araçlar	3.879.356	9.921.711	13.801.067
Vadeli Döviz Alım-Satım İşlemleri	135.564	1.383.229	1.518.793
Para ve Faiz Swap İşlemleri	2.225.436	6.140.582	8.366.018
Para ve Faiz Opsiyonları	1.517.524	2.256.362	3.773.886
Futures Para İşlemleri	832	786	1.618
Futures Faiz Alım-Satım İşlemleri	0	140.752	140.752
Diğer	0	0	0

4.4.2. Vak'a

ABC Bankası Yönetim Kurulu'nun 5 Aralık 2005 günü gerçekleştirdiği toplantısında Risk Yönetim Müdürü Oya Gönül bankanın çeşitli piyasa riskleri ile karşı karşıya olduğunu söylemiş, bankanın finansal durumunu en fazla ilgilendiren riskin faiz oranı riski olduğu, döviz kuru riskinin ise daha sınırlı olduğu bilgisini vermiştir.

Banka yönetim kurulu, 5 Aralık 2005 tarihli toplantıda, finansal risk yönetimi amaçları çerçevesinde piyasa risklerinden korunmak amacıyla 8 Şubat 2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" ve Basel II⁴⁸ ⁴⁹ Kriterleri kapsamında 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Bankaların Sermaye

⁴⁸ Gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve/veya banka regülatörlerinden oluşan ve üç ayda bir İsviçre'nin Basel kentinde bulunan Bank for International Settlements (BIS) toplanan bir komitedir. 1974 yılında "Group Ten" ülkeleri tarafından kurulan komite 1975 senesinden beri banka regülasyonları konusunda çalışmalar yayımlamaktadır. Basel Komitesinin esas amacı, bankaların taşıdıkları risklere göre yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamaktır.

⁴⁹ Orijinal adı "International Convergence of Capital Measurements and Capital Standards: A Revised Framework" olan Basel II çalışmalarına 1999 yılında başlamış olup, bu çalışmalar Haziran 2004 yılında son halini almıştır. Basel II düzenlemesi ile bankaların maruz kaldıkları riskleri yöneten bir yapıya kavuşturulması ile bankacılık sektörünün sağlam ve güvenilir bir yapıya kavuşturulacağı ve bu yapının korunmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” kapsamında gerekli önlemleri almaya karar vermiştir.

Banka yönetim kurulu, döviz kuru riskini azaltmak amacıyla vadeli döviz alım-satım sözleşmeleri ve döviz ve Eurobond opsiyon alım-satım sözleşmelerini satın almaya karar vermiştir.

Bankanın yönetim kurulu toplantısında Risk Yönetim Müdürü Oya Hanım, bankanın toplamış olduğu vadesiz ve vadeli mevduatları, konut ve otomobil kredilerine yönlendirmekte olduklarını açıklamıştır. Ayrıca banka büyüyen uzun vadeli sabit faizli YTL kredi portföyünü (konut ve otomobil), müşterilerinden topladığı mevduatların yanı sıra uluslararası piyasalardan sağladığı uzun vadeli değişken faizli döviz kredileri ile de fonlamaktadır. Bankanın 5 Aralık 2005 tarihi itibarıyla vermiş olduğu krediler ile toplamış olduğu mevduatlar ve uluslararası piyasalardan sağladığı kredilerin toplam tutarları Tablo-55’te yer alan kısmi bilançoda gözüktüğü gibidir:

Tablo-55: ABC Bankası 5 Aralık 2005 Tarihli Kısmi Konsolide Bilançosu

ABC Bankası			
5 Aralık 2005 Tarihli			
Kısmi Konsolide Bilançosu			
(bin YTL)			
Aktif			Pasif
Krediler	3.842.625	Mevduat	4.453.693
		Alınan Krediler	1.770.994
		Para Piyasaları	62.455
AKTİF TOPLAMI	<u>7.548.632</u>	PASİF TOPLAMI	<u>7.548.632</u>
<u>Bilanço Dışı Yükümlülükler</u>			
Döviz ve Faiz Swap İşlemleri	3.524.018		

Bankanın 5 Aralık 2005 tarihi itibarıyla vermiş olduğu krediler varlıklarının %51’ini, toplamış olduğu mevduat pasifinin %59’unu ve uluslararası piyasalardan almış olduğu krediler ise pasifinin %24’ünü oluşturmaktadır.

Bankanın bireysel bankacılık genel müdür yardımcısı Gökhan Bey'in verdiği bilgiye göre, mevduat sahipleri mevduatlarını genellikle birer aylık vadede tutmayı tercih etmekte (kısa vadeli) ve dolayısıyla her vade bitiminde (ay sonunda) mevduatlarına ait faiz oranı yeniden belirlenmektedir. Böylece bankanın ödemekle yükümlü olduğu faiz oranı her ay sonunda yeniden belirlendiği için, toplamış olduğu mevduat değişken faiz oranlı ve kısa vadeli bir yükümlülüğe dönüşmektedir. Yine Gökhan Bey'den alınan bilgiye göre bankanın vermiş olduğu konut ve otomobil kredileri ise genellikle 3-5 yıl arasında değişen bir vade ve sabit faiz oranına sahiptir. Aşağıda Tablo-56'da da görüldüğü gibi bankanın 5 Aralık 2005 tarihi itibariyle toplamış olduğu mevduatların yaklaşık %66'sı maksimum 1 ay vadeye sahipken, yine yaklaşık %85'i **maksimum 3 ay** vadeye sahiptir. Bunun yanında Tablo-57'de görüldüğü üzere 5 Aralık 2005 tarihi itibariyle bankanın vermiş olduğu kredilerin yaklaşık %55'i kısa vadeli (**1 yıl**), %45'i ise orta ve uzun vadeli (**3-5 yıl**) bir yapıya sahiptir.

Tablo-56: ABC Bankası 5 Aralık 2005 Tarihinde Mevduatının Vade Yapısı

<i>Vadesiz Mevduat</i>	<i>712.591</i>	<i>%16</i>
<i>1 Aya Kadar</i>	<i>2.226.847</i>	<i>%50</i>
<i>1-3 Ay</i>	<i>846.202</i>	<i>%19</i>
3-6 Ay	356.295	%8
6 Ay – 1 Yıl	133.610	%3
1 Yıl ve Üstü	<u>178.148</u>	<u>%4</u>
TOPLAM	4.453.693	%100

Tablo-57: ABC Bankasının 5 Aralık 2005 Tarihinde Kredilerinin Vade Yapısı

Kısa Vadeli Krediler	2.113.444	%55
Orta ve Uzun Vadeli Krediler	<u>1.729.181</u>	<u>%45</u>
TOPLAM	3.842.625	%100

Yurtdışından sağlanan kredilerden sorumlu müdür yardımcısı Hakan Bey'den alınan bilgiye göre ise bankanın topladığı mevduatları fonlamak amacıyla uluslararası piyasalardan aldığı krediler ise uzun vadeli ve değişken faiz oranına sahiptir. Tablo-58 bankanın uluslararası piyasalardan almış olduğu kredilerin tutarını ve vade yapısını göstermektedir.

Tablo-58:ABC Bankasının 5 Aralık 2005 Tarihinde Sahip Olduğu Kredilerin Vade Yapısı

Kısa Vadeli Krediler	655.268	%37
Orta ve Uzun Vadeli Krediler	1.115.726	%63
TOPLAM	1.770.994	%100

Oya Hanım, Gökhan Bey ve Hakan Bey'den alınan bilgiler doğrultusunda, bankanın önümüzdeki dönemlerde aleyhte faiz pozisyonu riski ile karşılaşabileceğini öngörmekte olduğunu söylemiştir. Toplantıda bulunan diğer yönetim kurulu üyeleri, bankanın karşılaşabileceği aleyhte faiz pozisyonu riskinin ne olduğunu anlayamadıklarını söylemeleri üzerine Oya Hanım yönetim kurulu üyelerine aleyhte faiz pozisyonu riskini, bankanın ödemekle yükümlülüğü olduğu (bankanın borçları arasında yer alan topladığı mevduat ve uluslararası piyasalardan aldığı krediler için) değişken faiz oranının, tahsil edeceği (verdiği otomobil ve konut kredilerinden) sabit faiz oranından daha yüksek olması olarak tanımlamıştır. Ve bu doğrultuda yönetim kuruluna, bankanın karşı karşıya kalabileceği aleyhte faiz pozisyonu riskinden korunmak amacıyla gerekli önlemlerin alınmasını önermiştir.

Gökhan Bey'den daha önce alınmış olan bilgilere göre banka vermiş olduğu kredileri toplamış olduğu mevduatlar ile fonlamaktadır. Fakat bankanın toplamış olduğu mevduat kısa vadeli, vermiş olduğu krediler uzun vadeli bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, banka karşılaştığı gerçeğe uygun değer riskine değişken faizli bir çapraz döviz swap sözleşmesine taraf korunmaya karar vermiştir. Fakat bankanın karşılaştığı bu risklerin tamamından korunmak belli bir maliyet gerektireceği için, mevcut risklerin tamamı değil sadece belli bir kısmının korunma kapsamına alınmasına karar verilmiştir. Banka tarafından bu oran, Basel II kapsamında bankaların kredi riskinin ölçümü amacıyla geliştirilen yaklaşım ile hesaplanarak belirlenmiştir.

Risk yönetim komitesi, 5 Aralık 2005 tarihinde gerçekleştirilen yönetim kurulu toplantısı ile sabit faizli ve uzun vadeli konut ve otomobil kredilerinin anaparası ve faizi riskten korunacak kalem olarak belirlemiştir. Bu riskten korunacak kalem, 2-3 yıl ve 3-5 yıl vadeli konut ve oto kredi portföyleri ayrıca Temmuz,

Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım 2005 aylarında açılmış 10 yıldan uzun vadeli konut kredi portföyleri ve bunlara ek olarak Eylül, Ekim, Kasım 2005 aylarında açılmış 5-10 yıl vadeli konut kredi portföylerinin anapara ve faizlerinden oluşmaktadır (reeskont hariç toplam 866.788.000 YTL).

Risk yönetim komitesi riskten korunacak kalemin, vadesi 1 yıldan uzun değişken faizli çapraz döviz swap sözleşmeleri(874.580.000 YTL) ile korunmasına karar vermiştir. Özetle, bankanın risk yönetim komitesi rayiç değer değişikliği riskinden korunma amacıyla vadesi 1 yıldan uzun YTL'ye karşı döviz swap işlemlerini vadesi 2 yıldan uzun sabit faizli kredi portföyünün belirlenen bir kısmı ile ilişkilendirerek faiz oranı riskinden korunmayı amaçlamıştır.

Bankanın riskten korunma ilişkisinin başlangıcında, riskten korunmak amacıyla çapraz döviz swap sözleşmelerine taraf olduğu tarihte bilanço dışı hesaplara (nazım hesaplara) yaptığı muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

5.12.2005 964 Türev Finansal Araçlardan Alacaklar (Bilanço Dışı Hesap)	874.580.000	
966 Türev Finansal Araçlardan Borçlar (Bilanço Dışı Hesap)		874.580.000

Yukarıdaki kayıt; bankanın sahip olduğu kredilerin faiz oranlarında meydana gelecek değişimlerden dolayı maruz kalabileceği rayiç değer değişikliği riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu çapraz döviz swap sözleşmesinin bilanço dışı hesaplara aktarılmasına ilişkindir. Banka 5 Aralık 2005 tarihinde sabit faizli ve uzun vadeli konut ve otomobil kredilerini riskten korunmak amacıyla taraf olduğu 874.580.000 YTL değerindeki çapraz döviz swap sözleşmelerini bilanço dışı hesaplarda izlemektedir.

31 Aralık 2005 tarihinde bankanın finansal raporlamadan sorumlu genel müdür yardımcısı Ali Bey, riskten korunmak amacıyla taraf oldukları swap sözleşmeleri ile ilgili olarak, BDDK'nın yayımlamış olduğu "Muhasebe Uygulama

Yönetmeliğine İlişkin 1 Sayılı Tebliğ - Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı”nda geçen riskten korunma türlerinden “rayiç değer değişikli riskinden korunma” olduğunu söylemiş ve taraf oldukları riskten korunma işlemine ilişkin riskten korunma muhasebesi uygulayabileceklerini söylemiştir. Bankanın diğer yönetim kurulu üyeleri için riskten korunma muhasebesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: *“Standartta yer alan riskten korunma koşullarının oluşması durumunda, riskten korunma aracının değerinde meydana gelen değişmelerin, gelir tablosuna yansıtılma zamanı ile riskten korunan kalemin değerinde meydana gelen değişmelerin ortaya çıktığı zaman arasında denklik sağlanması sürecidir.”*

Bankanın finansal raporlamadan sorumlu birim yöneticisi Aras Bey, riskten korunma ilişkisi ile ilgili olarak riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için standart tarafından belirlenen koşulların yerine getirilmesi ile ilgili çalışmalarına başlamıştır. Standartta yer alan belgelendirme koşulunun yerine getirilebilmesi amacıyla 31 Aralık 2005 tarihinde “yönetim kurulu kararı”nın çıkarılması gerektiğini söylemiş ve bu kurul kararı çıkarılmıştır.

31 Aralık 2005 raporlama tarihinde bankanın riskten koruduğu kalemin (sabit faizli ve uzun vadeli konut ve otomobil kredilerinin) rayiç değeri 904.120.649 YTL ve riskten korunma aracının (değişken faizli çapraz döviz swap sözleşmelerinin) rayiç değeri 914.885.206 YTL olarak hesaplanmıştır.

Bankanın, 31 Aralık 2005 (değerleme günü) tarihinde riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için riskten korunma işleminin etkin olup olmadığını kanıtlaması gerekmektedir. Riskten korunma etkinliğinin var olup olmadığı “delta oranı yöntemi” kullanılarak tespit edilmiştir. Bu yöntemde, riskten korunma aracının rayiç değerinde meydana gelen değişiklikler, riskten korunan kalemin rayiç değerinde meydana gelen değişiklikler ile karşılaştırılır. 31 Aralık 2005 tarihi

itibariyle bankanın taraf olduğu çapraz döviz swap sözleşmesi ve sahip olduğu kredilerin rayiç değer⁵⁰ değişimleri Tablo-59 ve Tablo-60'ta hesaplanmıştır:

Tablo-59: 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin Rayiç Değer Değişiminden Kaynaklanan Kaybın Hesaplanması

5 Aralık 2005	Swap Sözleşmesinin Değeri	874.580.000 YTL
31 Aralık 2005	Swap Sözleşmesinin Gerçeğe Uygun Değeri	<u>914.885.206 YTL</u>
Swap Sözleşmesinin Kaynaklanan Kayıp	Rayiç Değer Değişiminden	(40.305.206 YTL)

Tablo-60: 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Bankanın Riskten Korunan Kalemlerinin Rayiç Değer Değişiminden Kaynaklanan Kaybın Hesaplanması

5 Aralık 2005	Otomobil ve Konut Kredilerinin Değeri	863.788.000 YTL
31 Aralık 2005	Kredilerin Gerçeğe Uygun Değeri	<u>904.120.649 YTL</u>
Kredilerin Rayiç Değer Değişiminden Elde Edilen Kazanç		40.332.649 YTL

Delta Oranı: $40.305.206\text{YTL} / 40.332.649\text{YTL} = 0,9993$

olarak hesaplanmıştır. 31 Aralık 2005 tarihi itibariyle hesaplanan delta oranı (%99,93) standartta yer alan oranlar (%80-%125) aralığında olduğundan bankanın gerçekleştirdiği riskten korunma işleminin oldukça etkin olduğu kabul edilmektedir. Banka, 31 Aralık 2005 tarihinde finansal tablolarını hazırlarken, riskten korunma muhasebesini uygulamıştır. Bankanın 31 Aralık 2005 değerlendirme gününde riskten korunma konusu kalem ve riskten korunma aracının rayiç değer ile değerlendirilmesine ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir;

⁵⁰ Bakınız Ek-3: Bankanın Riskten Korunmak Amacıyla Taraf Olduğu Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri

⁵¹ Bakınız Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri

31.12.2005		
872 Türev Finansal Araçlardan Zararlar (Gider Hesabı)	40.305.206	
360 Faiz Gider ve Reeskontları (Borç Hesabı)		40.305.206

Yukarıdaki kayıt; raporlama tarihinde bankanın riskten korunmak amacıyla taraf olduğu çapraz döviz swap sözleşmesinin rayiç değer değişimi sonucu ortaya çıkan zarar doğrudan doğruya dönemin gelir tablosunda raporlanması amacıyla “872 Türev Finansal Araçlardan Zararlar Hesabı”na borç kaydedilmiş, “360 Faiz Gider ve Reeskontları Hesabı”na alacak kaydedilmiştir.

31.12.2005		
220 Kredi Faizleri ve Gelirleri Tahakkuk ve Reeskontları (Varlık Hesabı)	40.332.649	
532 Orta ve Uzun Vadeli Diğer Yatırım Kredilerinden Alınan Faizler (Gelir Hesabı)		40.332.649

Yukarıdaki kayıt; bankanın riskten korunma konusu kalem olarak belirlediği kredilerin rayiç değer değişimi sonucu ortaya çıkan kazanç doğrudan doğruya dönemin gelir tablosunda raporlanması amacıyla “532 Orta ve Uzun Vadeli Diğer Yatırım Kredilerinden Alınan Faizler Hesabı”na alacak, “220 Kredi Faizleri ve Gelirleri Tahakkuk ve Reeskontları Hesabı”na borç kaydedilmiştir.

Bankanın 31.12.2005 tarihi itibarıyla varlıklar toplamı 17.919.302.000 YTL, bilanço dışı türev finansal araçlar toplamı 13.801.067.000 YTL, bu tutarın 1.933.841.000 YTL’lik kısmı da riskten korunmak amacıyla taraf olunan türev finansal araçlara aittir.

Bankanın 2005 yılı gelir tablosunda net dönem kârı 470.161.000 YTL, bu kâr rakamı içerisinde yer alan türev finansal araçlardan kârlar 210.300.000 YTL (net kâr rakamının %45’i), türev finansal araçlardan zararlar 352.720.000 YTL (net kâr rakamının %75’i) olarak gerçekleşmiştir. Bankanın 5 Aralık 2005 tarihinde riskten

korunmak amacıyla gerçekleştirdiği çapraz döviz swap (faiz oranı) sözleşmelerinden dolayı katlandığı zarar net olarak 40.305.206 YTL'dir.

4.4.3.Vak'anın Analizi

ABC Bankası 5 Aralık 2005 tarihindeki yönetim kurulunda sahip olduğu sabit faizli ve uzun vadeli kredileri riskten korumak amacıyla çapraz döviz swap sözleşmelerine taraf olma kararı almıştır. İlk olarak riskten korunma işleminin başlangıcında, riskten korunma ilişkisi ile bankanın riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetim hedef ve stratejisinin resmi bir belgeye dayandırılması gerekmektedir. Bu amaçla finansal raporlamadan sorumlu birim yöneticisi Aras Bey, bankanın 5 Aralık 2005 tarihinde gerçekleştirdiği yönetim kurulu toplantısında riskten korunma işlemine ve riskten korunma muhasebesi uygulanmasına ilişkin alınan yönetim kurulu kararı alınmasını sağlamalıydı. Ayrıca riskten korunma aracının (çapraz döviz swap sözleşmesi) niteliği, riskten korunan kalemin (krediler) niteliği ve korunulan riskin (faiz pozisyonu riski) niteliğini içeren bir belge hazırlanarak dosyalanmalıydı. Fakat ABC Bankası bu belgelendirme koşulunun yerine getirilmesi ile ilgili işlemleri 31 Aralık 2005 raporlama tarihinde yapmıştır. Riskten korunma muhasebesi koşullarına göre belgelendirmenin riskten korunma ilişkisinin başlangıcında yapılması gerekmektedir.

İkinci olarak riskten korunma ilişkisinin başlangıcında, riskten korunma ilişkisi boyunca riskten korunma etkinliğinin var olacağına ilişkin beklenen etkinlik testinin yapılması gerekmektedir. Fakat ABC Bankası, riskten korunma ilişkisine taraf olduğu tarihte beklenen etkinlik ile ilgili hiçbir değerlendirme yapmamıştır. Böylelikle, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan ikincisi de ihlal edilmiştir.

ABC Bankasının finansal raporlamadan sorumlu birim yöneticisi Aras Bey, değerlendirme gününde riskten korunma etkinliğinin belirlenmesi ile ilgili olarak çeşitli hesaplamalar yapmıştır. 31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla hesaplanan etkinlik oranı

(%99,93) standartta yer alan oranlar (%80-%125) aralığında olduğundan bankanın gerçekleştirdiği riskten korunma işleminin oldukça etkin olduğu kabul edilmiş ve banka riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmıştır. Fakat riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken tek koşul gerçekleşen etkinliğin (geriye dönük etkinlik testi) %80 ile %125 arasında olması değildir. Bankanın gerçekleştirdiği riskten korunma ile ilgili olarak, riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken beş koşul bulunmaktadır. Bunlar, riskten korunma işleminin belgelendirilmesi, riskten korunma işleminin etkin olması, etkinliğin güvenilir olarak ölçülebilmesi ve sürekli etkinlik koşullarıdır. ABC Bankası bu koşullardan sadece “riskten korunma işleminin etkin olması” koşulunu (geriye dönük etkinlik) yerine getirmiştir. Diğer koşulları yerine getiremediğinden riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmamalı, riskten korunmak amacıyla taraf olduğu değişken faizli çapraz döviz swap sözleşmesini alım-satım amaçlı (spekülatif) olarak raporlamalıdır.

Bankanın bu işlemi riskten korunma muhasebesine göre ya da alım-satım amaçlı olarak raporlamasının bankanın dönem kâr/zararı üzerinde hiçbir farkı olmayacaktır. Çünkü rayiç değer değişikliği riskinden korunmada da alım-satım amaçlı raporlamada olduğu gibi türev ürün sözleşmesinden elde edilen kazanç ya da katlanılan kayıp doğrudan doğruya dönemin gelir tablosunda raporlanmaktadır. Fakat bir banka türev ürün sözleşmesine alım-satım (spekülatif) amaçlı taraf oluyorsa o zaman taraf olduğu türev ürün sözleşmesinden elde ettiği kazanç ya da katlandığı kaybı dönemin gelir tablosunda raporlarken, riskten korunmak amacıyla taraf olduğunda türev ürün sözleşmesinden elde ettiği kazanç ya da katlandığı kaybın yanında riskten korunma konusu kaleme ait kazanç ya da kaybını da gelir tablosunda raporlamaktadır. Bankanın bu işlemi riskten korunma muhasebesine göre ya da alım-satım amaçlı olarak raporlamasının bankanın dönem kâr/zararı üzerinde hiçbir farkı olmayacaktır. Fakat banka türev ürün sözleşmelerine riskten korunma amacıyla taraf olduğunda bu sözleşmeleri bilançoda (alım-satım amaçlı türev ürün sözleşmelerinden) ayrı bir grupta raporlaması ve finansal tablo dipnotlarında riskten korunma ile ilgili gerekli açıklamaları yapması gerekmektedir.

SONUÇ

Günümüz global ekonomi koşullarında işletmeler faaliyetlerini sürdürürken, çeşitli risklere maruz kalmaktadırlar. İşletmeler maruz kaldıkları riskleri iyi yöneterek, bu riskten kaynaklanabilecek olası kayıpları önleyebilirler. Bu risklerin bazıları işletmelerin kontrol edemeyeceği (sistemik risk), bazıları ise işletmelerin çeşitli yöntemler ile kontrol edebileceği (sistemik olmayan risk) türündendir. Sistemik risklerden ekonominin çeşitli alanlarında faaliyet gösteren işletmelerin hemen hemen tümü eşit oranda etkilenir ve bu riskleri işletmelerin kontrol altına alma olanağı bulunmamaktadır. Sistemik olmayan risk, toplam riskin firmaya ya da firmanın içinde yer aldığı sektöre özgü kısımdır. Firmalar kendi bünyeleri dahilinde önlemler almak suretiyle bu riskten korunabilirler.

İşletmelerin bilançolarında ve bilanço dışında yer alan unsurları sonucu piyasa riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Piyasa riskini oluşturan faktörler; döviz kuru riski, faiz oranı riski, endeks riski ve fiyat riski olarak dört grupta toplanmaktadır.

Günümüzde finansal piyasaların genişlemesine paralel olarak bu piyasalarda oluşan risklerin kapsamı da genişlemiş ve eşzamanlı olarak bu risklerden korunma amacına yönelik birçok finansal araç geliştirilmiştir. İşletmeler karşılaştıkları piyasa risklerinden korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olmaktadır. Türev ürün sözleşmeleri, belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değişkende meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişen, net bir başlangıç yatırımı gerektirmeyen veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektiren ve önceden belirlenen bir tarihte ödemeyi gerektiren sözleşmelerdir. Piyasalarda ortaya çıkan ilk türev ürün sözleşmeleri; forward sözleşmeleri, swap sözleşmeleri, futures sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir. Zamanla değişen ve gelişen finansal piyasalar, müşterilerin esnek olabilmeye talebi

doğrultusunda türev ürün sözleşmeleri de değişikliğe uğrayarak, yeni araçların gelişimine neden olmuştur.

İşletmeler, riskten korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olduklarında, türev ürün sözleşmesinden elde ettikleri kazanç veya kayıpların ve maruz kaldıkları riske ait kazanç veya kayıpların raporlanması ile ilgili özel bir muhasebe tekniği olan riskten korunma muhasebesini uygulayabilirler. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili yapılan düzenlemeleri uluslararası ve ulusal boyut olarak iki gruba ayırabiliriz. Uluslararası boyutta FASB tarafından çıkarılan FAS-133, IASB tarafından çıkarılan IAS-39 ve IFRS-7 standartları riskten korunma muhasebesi ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. Ulusal boyutta ise riskten korunma muhasebesine ilişkin düzenlemeler 2001 yılından itibaren SPK, BDDK ve TMSK tarafından yayımlanan standartlarla yapılmıştır. Türkiye’de son olarak 1 Kasım 2006 tarihinde BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ve SPK tarafından yayımlanan Seri:XI No:29”Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”i uyarınca, bankalar ile halka açık ve borsada işlem gören şirketlerin TMSK tarafından yayımlanan TMS-39’a göre raporlama yapmalarına izin verilmiştir.

Riskten korunma muhasebesi, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişim sonucu ortaya çıkan kazanç ya da kaybın, riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişim sonucu ortaya çıkan kazanç ya da kaybın gelir tablosunu etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosuna yansıtılmasını ifade etmektedir. Riskten korunma muhasebesinin uygulanamaması, riskten korunan kalemin ve riskten korunma aracının kazanç ya da kayıplarının farklı dönemlerde gelir tablosunda raporlanmasına ve kârın dönemler itibariyle dalgalanma göstermesine neden olabilmektedir. Riskten korunma muhasebesi ile farklı zamanlarda raporlanan kazanç veya kayıpların yarattığı dalgalanmayı ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Üç tip riskten korunma söz konusudur. Bunlar; gerçeğe uygun değer riskinden korunma, nakit akış riskinden korunma ve yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunmadır.

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma işletmelerin risk doğuran ve gelir tablosunu etkileyen, sahip oldukları mevcut bir varlığın, bir borcun veya bilançoda yer almayan kesin bir taahhüdün gerçeğe uygun değerindeki değişikliklere karşı korunmayı kapsamaktadır. İşletmenin gerçeğe uygun değer riskinden korunmak amacıyla taraf olduğu türev ürün sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıp değerlendirme gününde gelir tablosunda raporlanır.

Nakit akış riskinden korunma, mevcut bir varlık veya yükümlülük ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen gelecekteki muhtemel işlemlerin nakit akışlarında belirli bir riskten kaynaklanan değişimlere karşı korunmadır. İşletmenin sahip olduğu varlık, borç veya henüz kesin olmayan fakat ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan işlemler sonucu ortaya çıkacak nakit akışlarının riskten korunması amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonucu oluşan kazanç veya kayıp değerlendirme gününde gelir tablosunda raporlanmaz, ertelenir. Bu ertelenen kazanç veya kayıp, işletmenin sahip olduğu varlık, borç ya da henüz kesin olmayan fakat ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan işlemler sonucu ortaya çıkacak nakit akışlarının gelir tablosunu etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosunda raporlanır.

Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma; ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır. Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin finansal riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilir.

Riskten korunma türlerinin işletmenin dönem kâr veya zararı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Nakit akış riskinden korunma ve yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemlerde riskten korunmak amacıyla taraf olunan türev ürün sözleşmelerinin gerçeğe uygun değer değişimleri sonucu ortaya çıkan

kazanç ya da kayıp dönemin gelir tablosunda raporlanmamakta, riskten korunma konusu kalemin gelir tablosunu etkilediği dönemlerde gelir tablosunda raporlanmaktadır. Dolayısıyla türev ürün sözleşmelerinin gerçeğe uygun değer değişimi sonucu ortaya çıkan kazanç ya da kaybın gerçekleştiği dönemde gelir tablosunda raporlanmaması sonucu, o dönemin kâr veya zararı üzerinde bir etkisi olmaktadır. Gerçeğe uygun değer riskinden korunma ile alım satım amaçlı raporlama arasında dönemin kârı veya zararını etkileme açısından herhangi bir fark söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla işletmeler için riskten korunmanın sadece kâr veya zarar üzerindeki etkisi önemli ise gerçeğe uygun değer riskinden korunmak amacıyla taraf oldukları türev ürün sözleşmeleri için riskten korunma muhasebesi uygulamayabilirler. Fakat işletmelerin türev ürün sözleşmelerine riskten korunma amacıyla taraf olduğunda bu sözleşmeleri bilançoda (alım-satım amaçlı türev ürün sözleşmelerinden) ayrı bir grupta raporlaması ve finansal tablo dipnotlarında riskten korunma ile ilgili gerekli açıklamaları yapması gerekmektedir.

Riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapılabilmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu koşullar; riskten korunma işleminin belgelendirilmesi, riskten korunma işleminin etkin olması, nakit akış riskinden korunmada tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, etkinliğin güvenilir olarak ölçülebilmesi ve riskten korunmada sürekli etkinliği sağlanması koşullarıdır. Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için bu beş koşulun aynı anda yerine getirilmesi gerekmektedir. Eğer koşullardan herhangi bir tanesi bile yerine getirilmezse riskten korunma muhasebesi uygulanamamaktadır.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullardan sağlanması en zor olan koşullar herhalde, “riskten korunma etkinliğinin var olması” ve “etkinliğin sürekliliğinin sağlanması” koşullarıdır. Bu iki koşulun yerine getirilebilmesi için, riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi ile ilgili başka bir koşul olan “riskten korunma etkinliğinin güvenilir olarak ölçülebilmesi” koşulunun öncelikli olarak sağlanması gerekmektedir. Riskten korunma etkinliğinin güvenilir olarak ölçülebilmesi, riskten korunma konusu kalem

ve riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak belirlenebilmesine bağlıdır.

IAS-39'a göre türev ürün sözleşmeleri gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek bilançoda raporlanmalıdır. Eğer türev ürün sözleşmeleri gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek bilançoda raporlanmazlarsa, bu sözleşmelerin piyasa fiyatlarında meydana gelen değişiklikler sonucu ortaya çıkacak olan kazanç veya kayıplar oluştukları dönemde değil, bu sözleşmelerin sona erdiği dönemde raporlanmaktadır. IAS-39'a göre, aktif bir piyasada kayıtlı bir varlığın fiyatı, gerçeğe uygun değer en iyi göstergesidir. Bir finansal araca ilişkin fiyatın, istenildiğinde ve düzenli olarak borsadan, satıcıdan, simsardan, sanayi grubundan, fiyatlama hizmeti yapan veya düzenleyici bir kuruluştan elde edilmesinin mümkün olması ve anılan fiyatların, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen fiili ve düzenli piyasa işlemlerini temsil etmesi durumunda ilgili finansal aracın aktif bir piyasada kayıtlı olduğu kabul edilir.

Finansal araçla ilgili aktif bir piyasanın bulunmaması durumunda, gerçeğe uygun değer bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tespit edilir. Söz konusu değerlendirme yöntemleri; bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında son dönemlerde gerçekleştirilen piyasa işlemlerinin kullanılmasını, eğer varsa, ilgili araçla büyük ölçüde benzer olan başka bir aracın gerçeğe uygun değerinin referans alınmasını, indirgenmiş (iskonto edilmiş) nakit akışları analizini ve opsiyon fiyatlama modellerini içerir.

Riskten korunma kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişimin, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen değişim ile karşılanma (dengelenme) derecesine "riskten korunma etkinliği" denmektedir. IAS-39, riskten korunma işlemini, riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde, anılan riskten korunma işleminin, söz konusu korunma işleminin ilgili olduğu dönem içerisinde meydana gelecek ve korunulan riskten kaynaklanan değişiklikleri dengelemesini öngörmekte ve riskten korunma işlemi etkinliğinin fiili sonuçlarının %80 ile %125 arasında olduğu durumlarda oldukça etkin olarak kabul etmektedir:

Riskten korunma etkinliğinin belirlenmesine yönelik çok çeşitli yöntemler bulunmaktadır. IAS-39 hangi etkinlik için hangi yöntemin kullanılması gerektiği konusuna herhangi bir açıklık getirmemiş, seçimi işletmelerin kendilerine bırakmıştır. Riskten korunma etkinliğinin belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin kullanılmasında yaşanan sorunlar nedeniyle işletmeler de bu koşulu yerine getiremediklerinden, riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmaktan vazgeçebilmektedirler. IAS-39'un hangi etkinlik için hangi yöntemin kullanılması gerektiği ile ilgili net bir açıklama getirmesi gerekmektedir. Çünkü kullanılan bir yönteme göre riskten korunma ilişkisi etkin sonucunu vermekte iken, bir başka yönteme göre aynı korunma ilişkisi etkin olmama sonucunu verebilmektedir.

Çalışmanın son bölümünde yer verilen araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de faaliyet gösteren reel sektör şirketlerinden %35'i, mevduat bankalarının ise %85'i türev ürün sözleşmelerine taraf olmaktadır. Türev rn sözleşmelerine taraf olan reel sektör şirketlerinin %82'si ile mevduat bankalarının %86'sı bu sözleşmelere çeşitli risklerden korunmak amacıyla taraf olduklarını açıklamışlardır. Riskten korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan reel sektör şirketlerinin %39'u ile mevduat bankalarının %17'si riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmaktadır. Riskten korunma oranları ile riskten korunma muhasebesi uygulama oranları karşılaştırıldığında bu reel sektör şirketlerinin ve bankaların, riskten korunmak amacıyla taraf oldukları bu sözleşmeleri riskten korunma muhasebesine göre değil, alım-satım amaçlı olarak raporladıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmayan reel sektör şirketleri ve bankaların %55'i riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapamama nedenlerini açıklamışlardır. Bu reel sektör şirketleri ve bankalar, uymaları gereken yasal düzenlemelerde yer alan riskten korunma muhasebesi için gerekli koşulların yerine getirilmesinde zorluk çektikleri için riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapamadıklarını açıklamışlardır.

Bu araştırmalar yapıldıktan sonra Türkiye'de riskten korunma muhasebesini uygulayan bankalardan bir tanesinde vak'a çalışması yapılarak, riskten korunma muhasebesinin nasıl uygulandığı incelenmiştir. Bu banka büyüyen uzun vadeli sabit

faizli YTL kredi portföyünü, çapraz döviz swap sözleşmesi ile korumaya karar vermiş ve değerlendirme gününde riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmıştır.

Riskten korunma ilişkisine ilişkin ilk raporlama döneminde yapılan değerlendirme sonucu banka swap sözleşmesine taraf olarak koruduğu kredilerinin gerçeğe uygun değerinden kaza

nç sağlarken, taraf olduğu swap sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinden zarar etmiştir. Banka gerçeğe uygun değer değişikliği riskinden korunma amacıyla taraf olduğu swap sözleşmesinden ettiği zararı ve riskten koruduğu kredilere ilişkin elde ettiği kazancı 2005 yılının gelir tablosunda raporlamıştır. Riskten korunma muhasebesi uygulanabilmesi için, riskten korunma ilişkisinin başlangıcından itibaren birtakım koşulların sağlanması gerektiği daha önce ayrıntılarıyla açıklanmıştı. ABC Bankası bu koşulları tam olarak uygulamadığı halde riskten korunma muhasebesine göre raporlama yapmıştır. ABC Bankasının riskten korunma muhasebesi uygulayıp uygulamaması dönem kâr veya zararı üzerinde bir etki yaratmayacaktı. Çünkü gerçeğe uygun değer değişikliği riskinden korunmada kazanç veya kayıp alım-satım amaçlı da olduğu gibi doğrudan gelir tablosunda raporlanmaktadır. Fakat özellikle 1 Kasım 2006 tarihinden itibaren bankaların TMS/TFRS'lere göre raporlama yapmaları gerektiğinden ve 10 Eylül 2007 tarihinde BDDK'nın Tekdüzen Hesap Planında yaptığı değişiklikten dolayı bankalar riskten korunmak amacıyla taraf oldukları ve riskten korunma muhasebesine göre raporladıkları türev ürün sözleşmelerini bilançolarında ayrı olarak göstermeleri gerekmektedir.

Banka swap sözleşmesine taraf olarak koruduğu kredilerinin gerçeğe uygun değerinden kazanç sağlarken, taraf olduğu swap sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinden zarar etmiştir. Bu sonuç göstermektedir ki, faiz oranlarında bankanın beklentilerinin tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Banka değerlendirme gününde (31.12.2005) taraf olduğu sözleşme sonucu zarara katlanmasına rağmen, ters pozisyonda (riskten koruduğu kalemlerde) kârda olduğu için, bu riskten korunma işlemi sonucu değerlendirme gününde net olarak ne kâr ne de zarar etmiştir.

KAYNAKÇA

- Akay, Hüseyin: “Türev Ürünlerden Swap İşlemleri ve Muhasebeleştirme İlkeleri”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, Eylül 2002, s.31-48.
- Akgüç, Öztin: **Finansal Yönetim**, Avcıol Basım-Yayın, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:65, İstanbul, 1998.
- Akgül, Başak Ataman; Hüseyin Akay: **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma**, 2. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Arıkan, A.Naci: **Türev İşlemlerin Hukuki ve Vergisel Boyutu**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 2000.
- Arıkan, A.Naci: “Döviz Dayalı Olarak Yapılan Forward İşlemlerinin İşleyişi ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerlemesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:259, Mart 2003, s.55-65.
- Ataman, Ümit: **Genel Muhasebe**, Cilt:1, 6.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Bodie, Zvi, Robert C. Merton: **Finance**, Prentice Hall International Inc., USA, 2000.
- Bolak, Mehmet: **Risk ve Yönetimi**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Bozkurt, Ünal: **Menkul Değer Yatırımlarının Yönetimi**, İktisat Bankası Eğitim Yayınları, Yayın No:4, İstanbul, 1988.
- Cairns, David: “The Use of Fair Value in IFRS”, **Accounting in Europe**, Vol. 3, 2006, s.5-22.
- Cansızlar, Doğan: “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş.’nin Tanıtım Toplantısı” Öncesi Yapılacak Basın Toplantısı Konuşma Metni, TOBB Toplantı Salonu, Ankara, 28.12.2004.
- Chambers, Nurgül R.: **Derivatives Markets**, Avcıol Publishers, İstanbul, 1998.
- Cimit, İclal: “Vadeli İşlem Piyasaları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:166, Temmuz 2002, s.123-136.
- Coughlan, Guy, Matt Read, Steve Wolf: **Corporate Risk Management in an IAS 39 Framework**, JP Morgan, 2004.

- Coughlan, Guy,
Johannes Kolb, Simon
Emery: **HEAT Technical Document: A Consistent Framework For Assessing Hedge Effectiveness Under IAS 39 and FAS 133**, JP Morgan, 2003.
- Epstein, B.J., Abbas
Ali Mirza: **Interpretation and Application of International Financial Reporting Standard**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2006.
- Erçel, Gazi: **Türkiye'nin Dış Kredibilitesini Yükseltmek İçin Gerekli Yaklaşımlar**, TCMB, İstanbul Sanayi Odası, 26 Mart 1997.
- Erdamar, Cengiz,
Feryal Orhun Basık: **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2.Basım, İstanbul, Kasım 2006.
- Ersan, İhsan: **Finansal Türevler**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Gallati, Reto: **Risk Management and Capital Adequacy**, Mc Graw-Hill, USA, 2003.
- Gündüz, Lokman,
Mehmet Tural: **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi: Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:193, İstanbul, 1995.
- Gürtan, Kenan: **İstatistik ve Araştırma Metodları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2265, İşletme İktisadı Enstitüsü No:32, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yeni Baskı, İstanbul, 1977.
- Hague, Ian P.N.: "Hedging and New Standards", **CA Magazine**, December 2004, 137, 10, ABI/INFORM Global, s.39-40.
- Hague, Ian P. N.: "IAS 39: Underlying Principles", **Accounting in Europe**, Vol.1, 2004, s. 21-26.
- Hernandez, Francisco
Gabriel Hernandez: "Another Step Towards Full Fair Value Accounting For Financial Instruments", **Accounting Forum**, 28, 2004, s.167-179.
- Hull, John C.: **Options, Futures, And Other Derivatives**, Sixth Edition, Prentice Hall, USA, 2006.
- İdil, Orhan: **Yönetimde İstatistik Teknikler ve Örnek Olaylar**, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3491, İşletme İktisadı Enstitüsü No:82, İstanbul, 1988.
- Jorion, Philippe: **Financial Risk Manager Handbook**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2003.

- Judge, Amrit: “Why and How UK Firms Hedge”, **European Financial Management**, Vol.12, No.3, 2006, s.407-441.
- Kalotay, Andrew, Leslie ABREO: “Testing Hedge Effectiveness For FASB 133:The Volatility Reduction Measure”, **Journal of Applied Corporate Finance**, Volume 13, Number 4, Winter 2001, s.
- Kawaller, Ira G., Reva B. Steinberg: “Hedge Effectiveness Testing Using Regression Analysis”, **AFP Exchange**, 7, September-October 2002, (Çevrimiçi) <http://www.kawaller.com/pdf/AFR-Regression.pdf>, 23.03.2006.
- Kawaller, Ira G., Paul D. Koch: “Meeting the ‘Highly Effective Expectation’ Criterion for Hedge Accounting”, **The Journal of Derivatives**, Summer 2000, s.79-87.
- Kendirli, Selçuk: “Piyasalarda Kur Riskleri ve Döviz Kuru Riskinde Hedging (Riskin Devredilmesi)”, (Çevrimiçi) <http://www.resulkurt.com/yazi.asp?Yid=368>, 11.04.2006.
- Kieso, Donald E., Jerry J. Weygandt, Terry D. Warfield: **Intermediate Accounting**, John Wiley&Sons Inc., USA, 2007.
- King, Alfred M.: **Fair Value For Financial Reporting: Meeting the New FASB Requirements**, John Wiley&Sons Inc., New Jersey, 2006.
- Köksal, Bilge Aloba: **İstatistik Analiz Metodları**, Çağlayan Kitabevi, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1995.
- McDonnell, John: “Hedge Accounting under International Financial Reporting Standards”, **Accountancy Ireland**, April 2004, 36, 2, ABI/INFORM Global, s.8-10.
- Mısırlıoğlu, İsmail Ufuk: “Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlenmesine İlişkin Temel İlkeler”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, Mart 2005, s.1-31.
- Orhunbilge, Neyran: **Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi**, Gözden Geçirilmiş II.Baskı, Üniversite Yayın No:4328, İşletme Fakültesi Yayın No:281, İstanbul, 2002.
- Nurcan, Belma: “Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 2005.

- Onursal, Erkut: “Küçük Bir Maliyet Karşılığında Risklerden Arınmak Mümkün”, (Çevrimiçi) <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ozelsayiekim/onursal.htm>, 18.01.2007.
- Önce, Saime: **Türev Ürünlerinin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:192, Eskişehir, 1995.
- Özdemirci, Fahrettin: “Türev İşlemlerinin Damga Vergisi Karşısındaki Durumu”, **Vergi Dünyası**, Sayı:221, Ocak 2000, s.134-141.
- Öztürk, Veli: “Swap İşlemleri, Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması ve Muhasebeleştirilmesi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı:5, Ekim 2001, s.117-136.
- Parlakkaya, Raif: **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Geliştirilmiş 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- Ramirez, Juan: **Accounting For Derivatives: Advanced Hedging Under IFRS**, John&Wiley Sons Inc., USA, 2007.
- Sarıkamış, Cevat: **Sermaye Pazarları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul, 2000.
- Selvi, Yakup: **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi**, ARC Yayınları, Yayın No:5, İstanbul, 2000.
- Selvi, Yakup: **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi Ders Notları**, 2007.
- Selvi, Yakup, Aslı
Türel, M.Kemal
Yılmaz, Engin Kurun: “Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: IMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:4, Aralık 2007, s.225-258.
- Şensoy, Necdet: “Değerleme Esaslarında Eğilim ve Etkileşimler”, **XXII.Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Antalya, Mayıs 2003.
- Taş, Oktay: “FASB’ın 133 Sayılı Finansal Türev Ürünler ve Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebesi Adlı Standardının Getirdiği Yeni Kurallar”, **M.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi**, Ocak 2002, Sayı:17, s.135-143.

- Tenker, Nejat: “SPK 19, IAS 39, FASB 133 Işığında Vadeli İşlemler ve Opsiyon Sözleşmelerinin “Hedge” Amacı ile Kullanılması Durumunda Muhasebeleştirilme Esasları”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:6, Sayı:3, Eylül 2004, s.77-115.
- Tenker, Nejat, Hasan Baklacı: “Uluslararası Muhasebe Standardının (IAS 32) Muhasebe Eğitimine Etkisi”, **XXVI. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Bodrum, 2006.
- Truong, Thu Phuong, Tony Van Zijl: “Development of the Concept of Fair Value in Financial Reporting Standards”, **The Fourth Accounting History International Conference**, Braga, 7-9 September 2005.
- Turgay, Hale: “Türev Ürünlerin Mali Tablolara Yansıtılması”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, Haziran 2001, s.9-28.
- Türel, Ahmet: “The Use of Fair Value Accounting in Turkey: Evidence From Real Estate Investment Trust”, **World Conference Series II, The Future of Accounting and Accounting Profession**, Istanbul Commerce University, 30 Mayıs-3 Haziran 2007.
- Türel, Aslı, Yakup Selvi: “Accounting Issues Related to Hedge Accounting For Derivatives”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, Mart 2007, s.97-116.
- Tüzün, Yasemin: “Risk Nedir?”, **İç Denetim Dergisi**, Yaz 2000, Sayı:4, s.26-31.
- Uzun, Kemal: “İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Vadeli İşlem Piyasası (Döviz Dayalı Future Sözleşmeleri)”, **Vergi Dünyası**, Sayı:258, Şubat 2003, s.67-78.
- Yılmaz, Mustafa Kemal: **Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.
- Yücel, Göksel: “Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları”, **İ.Ü.İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, Nisan 1993, s.189-100.
- Yücel, A. Tülay, Pınar Evrim Mandacı, Gülüzar Kurt: “İşletmelerin Finansal Risk Yönetimi ve Türev Ürün Kullanımı: İMKB-100 Endeksinde Yer Alan İşletmelerde Bir Uygulama”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı:36, Ekim 2007, s.106-113.

Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Cilt:10, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1972.

Türkçe Sözlük, Cilt:2, Türk Dil Kurumu, 1998.

Politik Risk ve Surety Sigortaları Raporu, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Ankara, Ekim 2003.

IAS 39 Hedging: Aligning Theory With Practice, PriceWaterhouseCoopers, February 2005.

IAS 39 – Achieving Hedge Accounting in Practice, PriceWaterhouseCoopers, December 2005.

International Financial Reporting Standards (IFRS's), International Accounting Standards Committee Foundation, UK, 2008.

International Accounting Standard 39 - Financial Instruments: Recognition and Measurement, **IASCF**, 2008.

International Financial Reporting Standard 7 – Financial Instruments: Disclosure, **IASCF**, 2008.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 08.02.2001, Sayı: 24312.

Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, 01.11.2006, Sayı:26333.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete, 31.01.2002, Sayı:24657.

Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete, 03.12.2006, Sayı:26335.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Genel Yönetmelik, Resmi Gazete, 23.02.2001, Sayı:24327.

Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:19 Sayılı “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 27.08.2001, Sayı:24506.

Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:25 Sayılı “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 15.11.2003, Sayı:25290.

Sermaye Piyasası Kurulu Seri:XI No:29 Sayılı “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliğ”, Resmi Gazete, 09.04.2008, Sayı:26842.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “Finansal Araçlar: Açıklamalara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 7) Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 30.01.2007, Sayı:26419.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 03.11.2006, Sayı:26335.

Financial Accounting Standards 133: Accounting For Derivative Instruments (SFAS 133), Financial Accounting Standards Board, June 1998.

Financial Accounting Standards 138: Accounting For Certain Derivative Instruments and Certain Hedging Activities (SFAS 138), Financial Accounting Standards Board, June 2000.

Financial Accounting Standards 149: Amendment of Statement 133 on Derivative Instruments and Hedging Activities (SFAS 149), Financial Accounting Standards Board, April 2003.

Financial Accounting Standards 157: Fair Value Measurements (SFAS 157), Financial Accounting Standards Board, September 2006.

Ek-1: Haziran 2007 İtibariyle İMKB-100 Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerin Listesi

SIRA NO	HİSSE KODU	ŞİRKET ADI	ENDEKS	SEKTÖRÜ
1	AKBNK	AKBANK	XU030	FİNANS
2	AKGRT	AKSİGORTA	XU030	FİNANS
3	ARCLK	ARÇELİK	XU030	REEL
4	ASYAB	ASYA KATILIM BANKASI	XU030	FİNANS
5	DOHOL	DOĞAN HOLDİNG	XU030	REEL
6	DYHOL	DOĞAN YAYIN HOL.	XU030	REEL
7	DOAS	DOĞUŞ OTOMOTİV	XU030	REEL
8	ECILC	ECZACIBAŞI İLAÇ	XU030	REEL
9	EREGL	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	XU030	REEL
10	GARAN	GARANTİ BANKASI	XU030	FİNANS
11	GSDHO	GSD HOLDİNG	XU030	REEL
12	HURGZ	HÜRRİYET GZT.	XU030	REEL
13	ISCTR	İŞ BANKASI (C)	XU030	FİNANS
14	ISGYO	İŞ GMYO	XU030	FİNANS
15	KCHOL	KOÇ HOLDİNG	XU030	REEL
16	MIGRS	MİGROS	XU030	REEL
17	PETKM	PETKİM	XU030	REEL
18	PTOFS	PETROL OFİSİ	XU030	REEL
19	SAHOL	SABANCI HOLDİNG	XU030	REEL
20	SKBNK	ŞEKERBANK	XU030	FİNANS
21	SISE	ŞİŞE CAM	XU030	REEL
22	TSKB	T.S.K.B.	XU030	FİNANS
23	TOASO	TOFAŞ OTO. FAB.	XU030	REEL
24	TCELL	TURKCELL	XU030	REEL
25	TUPRS	TÜPRAŞ	XU030	REEL
26	THYAO	TÜRK HAVA YOLLARI	XU030	REEL
27	ULKER	ÜLKER GIDA	XU030	REEL
28	VAKBN	VAKIFLAR BANKASI	XU030	FİNANS
29	VESTL	VESTEL	XU030	REEL
30	YKBNK	YAPI VE KREDİ BANK.	XU030	FİNANS
31	AKCNS	AKÇANSA	XU100	REEL
32	AKSA	AKSA	XU100	REEL
33	ALARK	ALARKO HOLDİNG	XU100	REEL
34	AEFES	ANADOLU EFES	XU100	REEL
35	ANSGR	ANADOLU SİGORTA	XU100	FİNANS
36	AYGAZ	AYGAZ	XU100	REEL
37	CCOLA	COCA COLA İÇECEK	XU100	REEL
38	ENKAI	ENKA İNŞAAT	XU100	REEL
39	FROTO	FORD OTOSAN	XU100	REEL
40	FORTS	FORTIS BANK	XU100	FİNANS
41	GLYHO	GLOBAL YAT. HOLDİNG	XU100	REEL

Ek 1: Haziran 2007 İtibariyle İMKB 100 Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerin Listesi (Devamı)

42	IHLAS	İHLAS HOLDİNG	XU100	REEL
43	IZMDC	İZMİR DEMİR ÇELİK	XU100	REEL
44	KRDMD	KARDEMİR (D)	XU100	REEL
45	KOZAD	KOZA DAVETİYE	XU100	REEL
46	NTHOL	NET HOLDİNG	XU100	REEL
47	SELEC	SELÇUK ECZA DEPOSU	XU100	REEL
48	TRKCM	TRAKYA CAM	XU100	REEL
49	TRCAS	TURCAS PETROL	XU100	REEL
50	VESBE	VESTEL BEYAZ EŞYA	XU100	REEL
51	ADANA	ADANA ÇİMENTO (A)	XU100	REEL
52	SASA	ADVANSA SASA	XU100	REEL
53	AKENR	AK ENERJİ	XU100	REEL
54	ANHYT	ANADOLU HAYAT EMEK.	XU100	FİNANS
55	ANELT	ANEL TELEKOM	XU100	REEL
56	ASELS	ASELSAN	XU100	REEL
57	AGYO	ATAKULE GMYO	XU100	FİNANS
58	AYEN	AYEN ENERJİ	XU100	REEL
59	BEKO	BEKO ELEKTRONİK	XU100	REEL
60	BOSSA	BOSSA	XU100	REEL
61	BOYNR	BOYNER MAĞAZACILIK	XU100	REEL
62	CLEBI	ÇELEBİ	XU100	REEL
63	CIMSA	ÇİMSA	XU100	REEL
64	DEVA	DEVA HOLDİNG	XU100	REEL
65	DGZTE	DOĞAN GAZETECİLİK	XU100	REEL
66	GRGYO	DOĞUŞ GE GMYO	XU100	FINANS
67	DYOBY	DYO BOYA	XU100	REEL
68	ECYAP	ECZACIBAŞI YAPI	XU100	REEL
69	ECZYT	ECZACIBAŞI YATIRIM	XU100	FİNANS
70	EGSER	EGE SERAMİK	XU100	REEL
71	FENER	FENERBAHÇE SPOR TİF	XU100	REEL
72	FINBN	FİNANSBANK	XU100	FİNANS
73	GOLDS	GOLDAS KUYUMCULUK	XU100	REEL
74	GOODY	GOOD-YEAR	XU100	REEL
75	ISFIN	İŞ FİN.KİR.	XU100	FİNANS
76	ISAMB	İŞIKLAR AMBALAJ	XU100	REEL
77	KARSN	KARSAN OTOMOTİV	XU100	REEL
78	KARTN	KARTONSAN	XU100	REEL
79	MMART	MARMARİS MARTI	XU100	REEL
80	MNDRS	MENDERES TEKSTİL	XU100	REEL
81	NTTUR	NET TURİZM	XU100	REEL
82	NETAS	NETAŞ TELEKOM.	XU100	REEL
83	OTKAR	OTOKAR	XU100	REEL
84	PRKTE	PARK ELEK.MADENCİLİK	XU100	REEL

Ek 1: Haziran 2007 İtibariyle İMKB 100 Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerin Listesi (Devamı)

85	PETUN	PINAR ET VE UN	XU100	REEL
86	PNSUT	PINAR SÜT	XU100	REEL
87	RYSAS	REYSAŞ LOJİSTİK	XU100	REEL
88	SARKY	SARKUYSAN	XU100	REEL
89	TUDDF	T.DEMİR DÖKÜM	XU100	REEL
90	TEBNK	T.EKONOMİ BANK.	XU100	FİNANS
91	TATKS	TAT KONSERVE	XU100	REEL
92	TEKTU	TEK-ART TURİZM	XU100	REEL
93	TEKST	TEKSTİLBANK	XU100	FİNANS
94	TIRE	TİRE KUTSAN	XU100	REEL
95	TTRAK	TÜRK TRAKTÖR	XU100	REEL
96	UCAK	USAŞ	XU100	REEL
97	UZEL	UZEL MAKİNA	XU100	REEL
98	YKSGR	YAPI KREDİ SİGORTA	XU100	FİNANS
99	YAZIC	YAZICILAR HOLDING	XU100	REEL
100	ZOREN	ZORLU ENERJİ	XU100	REEL

Ek-2: 31 Aralık 2007 Tarihi İtibariyle Türkiye Bankalar Birliğine (TBB) Kayıtlı Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Listesi

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Adabank A.Ş.
Akbank A.Ş.
Alternatif Bank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.
Oyak Bank A.Ş.
Şekerbank T.A.Ş.
Tekstil Bankası A.Ş.
Turkish Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar

Birleşik Fon Bankası A.Ş.

Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Bankalar

Arap Türk Bankası A.Ş.
Citibank A.Ş.
Denizbank A.Ş.
Deutsche Bank A.Ş.
Finans Bank A.Ş.
Fortis Bank A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.
Millenium Bank A.Ş.
Tekfenbank A.Ş.
Turkland Bank A.Ş.

Türkiye’de Sube Açan Yabancı Bankalar

ABN AMRO Bank N.V.
Banca di Roma S.P.A.
Bank Mellat
Habib Bank Limited
JP Morgan Chase Bank N.A.
Societe Generale (SA)
WestLB AG

Ek-3: Bankanın Riskten Korunmak Amacıyla Taraf Olduğu Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri

FX Amount	Spot Amount	Fair Value	Type	Faiz	Toplam Kar Zarar	MTM farkı
5.000.000	6.940.000	9.181.003	Cross Currency Swap	(21.698)	(2.241.003)	(2.219.305)
10.000.000	13.330.000	15.932.377	Cross Currency Swap	(924.504)	(2.602.377)	(1.677.873)
5.000.000	6.725.000	8.176.112	Cross Currency Swap	(513.840)	(1.451.112)	(937.272)
10.000.000	13.760.000	15.233.774	Cross Currency Swap	(1.092.162)	(1.473.774)	(381.612)
5.000.000	6.725.000	7.519.564	Cross Currency Swap	(117.400)	(794.564)	(677.164)
5.000.000	6.725.000	7.184.804	Cross Currency Swap	(128.282)	(459.804)	(331.522)
5.000.000	6.685.000	7.640.744	Cross Currency Swap	(315.958)	(955.744)	(639.786)
5.000.000	6.685.000	7.232.361	Cross Currency Swap	(361.582)	(547.361)	(185.779)
5.000.000	6.685.000	7.361.554	Cross Currency Swap	(344.170)	(676.554)	(332.383)
5.000.000	6.685.000	7.521.964	Cross Currency Swap	(330.518)	(836.964)	(506.446)
5.000.000	6.665.000	7.305.746	Cross Currency Swap	(407.674)	(640.746)	(233.073)
10.000.000	13.300.000	13.918.081	Cross Currency Swap	(246.352)	(618.081)	(371.729)
5.000.000	6.675.000	7.315.104	Cross Currency Swap	(109.077)	(640.104)	(531.027)
5.000.000	6.695.000	7.006.160	Cross Currency Swap	(111.549)	(311.160)	(199.611)
5.000.000	6.615.000	7.200.557	Cross Currency Swap	(81.106)	(585.557)	(504.452)
10.000.000	13.220.000	14.805.739	Cross Currency Swap	(159.235)	(1.585.739)	(1.426.504)
10.000.000	13.220.000	14.034.182	Cross Currency Swap	(168.627)	(814.182)	(645.555)
5.000.000	6.612.500	6.897.662	Cross Currency Swap	(90.944)	(285.162)	(194.217)
10.000.000	13.220.000	13.790.108	Cross Currency Swap	(181.820)	(570.108)	(388.287)
10.000.000	13.185.000	14.717.670	Cross Currency Swap	(157.021)	(1.532.670)	(1.375.649)
10.000.000	13.160.000	14.307.427	Cross Currency Swap	(160.446)	(1.147.427)	(986.981)
10.000.000	13.155.000	13.645.078	Cross Currency Swap	(167.994)	(490.078)	(322.084)
10.000.000	13.155.000	13.901.221	Cross Currency Swap	(157.915)	(746.221)	(588.306)

Ek-3: Bankanın Riskten Korunmak Amacıyla Taraf Olduğu Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

10.000.000	13.690.000	14.278.939	Cross Currency Swap	(166.768)	(588.939)	(422.171)
20.000.000	26.940.000	29.139.109	Cross Currency Swap	(258.444)	(2.199.109)	(1.940.664)
10.000.000	13.470.000	13.967.651	Cross Currency Swap	(143.784)	(497.651)	(353.867)
20.000.000	26.690.000	27.454.536	Cross Currency Swap	(143.997)	(764.536)	(620.539)
20.000.000	26.700.000	27.420.246	Cross Currency Swap	(124.283)	(720.246)	(595.962)
20.000.000	26.700.000	27.792.763	Cross Currency Swap	(114.019)	(1.092.763)	(978.744)
10.000.000	13.350.000	14.129.735	Cross Currency Swap	(53.633)	(779.735)	(726.102)
10.000.000	13.325.000	14.040.831	Cross Currency Swap	(49.917)	(715.831)	(665.914)
10.000.000	13.385.000	13.729.324	Cross Currency Swap	(55.708)	(344.324)	(288.616)
10.000.000	13.350.000	13.779.949	Cross Currency Swap	(59.342)	(429.949)	(370.607)
10.000.000	13.390.000	14.347.695	Cross Currency Swap	(40.542)	(957.695)	(917.153)
10.000.000	13.420.000	14.373.119	Cross Currency Swap	(32.977)	(953.119)	(920.142)
10.000.000	13.420.000	13.936.633	Cross Currency Swap	(36.928)	(516.633)	(479.705)
10.000.000	13.420.000	13.921.358	Cross Currency Swap	(36.714)	(501.358)	(464.644)
10.000.000	13.400.000	13.711.084	Cross Currency Swap	(39.789)	(311.084)	(271.295)
10.000.000	13.725.000	14.628.759	Cross Currency Swap	(174.706)	(903.759)	(729.053)
10.000.000	13.625.000	14.534.005	Cross Currency Swap	(176.274)	(909.005)	(732.731)
10.000.000	13.450.000	13.875.323	Cross Currency Swap	(32.953)	(425.323)	(392.371)
5.000.000	6.705.000	6.924.673	Cross Currency Swap	(16.526)	(219.673)	(203.147)
10.000.000	13.415.000	13.647.185	Cross Currency Swap	(29.465)	(232.185)	(202.720)
10.000.000	13.405.000	13.744.553	Cross Currency Swap	(23.872)	(339.553)	(315.681)
20.000.000	26.760.000	28.168.863	Cross Currency Swap	(23.707)	(1.408.863)	(1.385.156)
10.000.000	13.625.000	14.135.023	Cross Currency Swap	(194.594)	(510.023)	(315.429)

Ek-3: Bankanın Riskten Korunmak Amacıyla Taraf Olduğu Çapraz Döviz Swap Sözleşmesinin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

20.000.000	27.250.000	28.270.046	Cross Currency Swap	(389.188)	(1.020.046)	(630.858)
10.000.000	13.540.000	13.928.121	Cross Currency Swap	(165.245)	(388.121)	(222.877)
10.000.000	13.640.000	13.852.135	Cross Currency Swap	(108.456)	(212.135)	(103.680)
10.000.000	13.650.000	13.724.500	Cross Currency Swap	(88.949)	(74.500)	14.449
5.000.000	6.785.000	6.786.961	Cross Currency Swap	(36.405)	(1.961)	34.443
10.000.000	13.400.000	14.351.699	Cross Currency Swap	(32.928)	(951.699)	(918.771)
10.000.000	13.415.000	14.294.046	Cross Currency Swap	(32.319)	(879.046)	(846.727)
10.000.000	13.710.000	14.631.952	Cross Currency Swap	(182.425)	(921.952)	(739.527)
15.000.000	20.437.500	21.793.045	Cross Currency Swap	(264.038)	(1.355.545)	(1.091.507)
10.000.000	13.640.000	14.428.096	Cross Currency Swap	(154.830)	(788.096)	(633.266)
10.000.000	13.560.000	14.317.129	Cross Currency Swap	(152.804)	(757.129)	(604.326)
5.000.000	6.775.000	7.121.635	Cross Currency Swap	(73.909)	(346.635)	(272.726)
5.000.000	6.775.000	7.095.331	Cross Currency Swap	(72.808)	(320.331)	(247.522)
5.000.000	6.845.000	7.363.128	Cross Currency Swap	(87.871)	(518.128)	(430.256)
25.000.000	33.875.000	34.690.105	Cross Currency Swap	(113.712)	(815.105)	(701.393)
25.000.000	34.050.000	35.166.216	Cross Currency Swap	(162.852)	(1.116.216)	(953.364)
25.000.000	34.050.000	36.142.041	Cross Currency Swap	(83.772)	(2.092.041)	(2.008.269)

Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri

Reeskont + Anapara			
2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl

Kar Zarar Tablosu			
2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl

KREDİ GRUPLARI

2004 öncesi açılış					
Oto	20.593.251	3.033.773	1.852.516	388.971	
Konut+İşyeri	15.205.054	3.681.586	2.404.525	523.559	
2005 Ocak açılış					
Oto	7.018.748	1.085.882	509.148	122.327	
Konut+İşyeri	3.864.070	16.935.059	209.645	840.779	
2005 Şubat açılış					
Oto	13.253.010	3.442.883	522.484	178.263	
Konut+İşyeri	2.089.106	7.944.565	140.501	1.000.783	

Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

	Reeskont + Anapara				Kar Zarar Tablosu			
	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl
KREDİ GRUPLARI								
2005 Mart açılış								
Oto	20.059.999	9.113.982			571.390	405.526		
Konut+İşyeri	5.034.822	14.363.236			332.203	1.560.643		
2005 Nisan açılış								
Oto	17.653.004	7.328.836			410.381	260.741		
Konut+İşyeri	2.767.160	10.426.573			178.290	1.026.624		
2005 Mayıs açılış								
Oto	16.151.600	7.606.527			463.197	292.979		
Konut+İşyeri	4.102.601	5.524.309			322.439	621.375		
2005 Haziran açılış								
Oto	16.219.192	5.742.410			306.794	181.973		
Konut+İşyeri	2.439.951	10.393.259			209.895	952.891		

Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

Reeskont + Anapara			
2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl

Kar Zarar Tablosu			
2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl

KREDİ GRUPLARI

2005 Temmuz açılış									
Oto	17.730.805	11.368.820			127.063	82.982			
Konut+İşyeri	4.959.297	19.281.890		11.360.383	163.584	1.162.661			1.993.200
2005 Ağustos açılış									
Oto	20.370.167	11.224.934			171.275	66.139			
Konut+İşyeri	8.278.983	30.740.948		16.072.535	283.064	1.865.636			3.006.352
2005 Eylül açılış									
Oto	18.692.641	12.037.715			173.482	43.468			
Konut+İşyeri	7.350.921	29.505.630	46.356.364	12.186.699	223.224	1.460.041	5.066.391		1.957.310

Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

	Reeskont + Anapara				Kar Zarar Tablosu			
	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl
KREDİ GRUPLARI								
2005 Ekim açılış								
Oto	17.502.118	9.001.859			121.825	11.716		
Konut+İşyeri	7.072.772	32.618.381	53.382.713	15.127.674	261.497	967.088	4.213.018	1.795.327
2005 Kasım açılış								
Oto	22.604.769	16.557.847			-197.702	-277.156		
Konut+İşyeri	7.864.320	30.867.902			133.257	723.259		
2005 Aralık açılış								
Oto	25.625.004	68.593.386			-460.392	-1.685.448		
Konut+İşyeri	4.441.523	21.934.708			15.513	74.135		
TOPLAM	308.944.886	400.356.902	99.739.077	54.747.291	9.449.097	12.851.955	9.279.409	8.752.188

Ek-4: Bankanın Riskten Koruduğu Kredilerin 31.12.2005 Tarihi İtibariyle Rayiç Değeri (Devamı)

	Reeskont + Anapara				Kar Zarar Tablosu			
	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl	2-3 yıl	3-5 yıl	5-10 yıl	10+ yıl
KREDİ GRUPLARI								
Oto	233.474.308	166.138.855			4.571.461	72.483		
Konut+İşyeri	75.470.578	234.218.047	99.739.077	54.747.291	4.877.636	12.779.473	9.279.409	8.752.188

ÖZGEÇMİŞ

Aslı Türel, 03 Aralık 1979 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. İlköğretimini Melih İsfendiyar İlkokulu, orta öğretimini Özel Gökdiil Lisesi ve lise öğretimini Kadıköy Ticaret Meslek Lisesi'nde tamamlamıştır. 2001 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun olmuş ve aynı yılın Aralık ayında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2004 Haziran ayında, İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Enstitüsü İngilizce Uluslararası İşletmecilik İhtisas Gece Programı'ndan mezun olmuştur. Aynı yılın Temmuz ayında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe-Denetim Yüksek Lisans programını "Firma Birleşmelerinin Türk Vergi Sistemindeki Yeri ve Muhasebeleştirilmesi" başlıklı tez çalışması ile tamamlamıştır. Kendisi halen İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir.